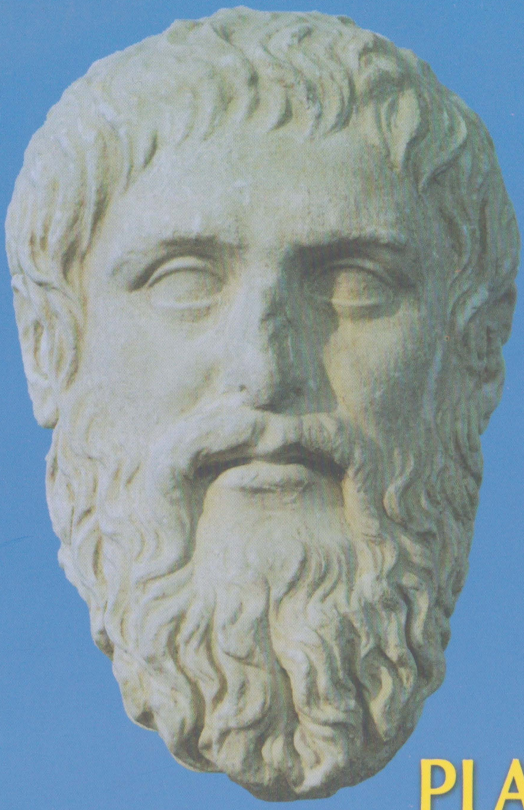

PLATON
Theaitetos

Eski Yunanca'dan Çeviren
Birdal Akar

BilgeSu

THEAİTETOS

Platon

BilgeSu

Theaitetos

Platon

Eski Yunancadan çeviren
Birdal Akar

ISBN 978–9944–795- 87- 6

© BilgeSu Yayıncılık
Yayıncı Sertifikası: 19366

1.Baskı, 2016 (2000 adet)

Binektaşı Sok 24/1
Küçükesat-Ankara
Tel : 312. 425 93 76
Faks : 312. 425 93 77
e-mail: bilgesu@bilgesuyayincilik.com.tr

Kapak
Ali İmren

Dizgi
Turgut Kaya

Baskı
Ankamat Matbaacılık
Tel: 312. 394 54 94
Sertifika no: 13256

THEAITETOS

Platon

Eski Yunancadan çeviren
Birdal Akar

BilgeSu
Ankara 2016

İÇİNDEKİLER

Platon'un Batısı 7

Çeviri Üzerine Notlar 9

Theaitetos 15

Bazı Kavramlar İçin Türkçe – Yunanca Sözlük 139

PLATON'UN BATISI

... ὑπεναντίον γάρτιτῷἀγαθῷ ἀεὶεἶναι ἀνάγκη.
Tht. 176a

XVII. yüzyılda Leibniz, ideaları tartıştığı bir yazısında, Platon'un büyük bir keşifte bulunduğunu kibirli bir sesle dile getirir. Bu, zihnimizde ideası bulunmayan şeyleri düşünmemizin imkânsız olduğudur. Platon bunu çok iyi görmüş ve *anamnesis* öğretisiyle başkaları tarafından da görünür hâle getirmiştir. Ne de güzel etmiştir, diye sürdürür Leibniz sözlerini ve bu öğretinin bize de faydalı olması için gerekli şartları sıralar: Onu "doğru" anlamak; şu idea denen varlığın biz onun nesnesini görmeden önceki bir zamanda, yani önceden zihnimizde varolduğu yanılgısını düşüncelerimizden ayıklamak. Görünüşe göre idealar o döneme kadar herkes tarafından dosdoğru Platon'un anlattığı biçimde anlaşılıyordu. Leibniz'in içinde bulunduğu bilimsel devrim çağına yakışır biçimde Platon'u güncelleme ihtiyacı hissetmesi, hiç şüphe yok ki bir kriz dönemine işaret eder. Asık suratlı ve bilimsel bakımdan hassas bir çağda girişilmiş bu çaba, Leibniz'e bu ağır ve abartılı ciddiyetinin bütün meyvelerini tattırmıştır. Onun Platon hakkındaki bu tespitleri kendi zamanıyla sınırlı kalmamış, sonraki yüzyıllarda da etkisini sürdürmüştür. Bu düşünceler modern felsefe anlayışına uzunca bir süre egemen olan ve bütün felsefe tartışmalarını yönlendiren yeni bir Platon yaklaşımının temellerini sağlam biçimde atmıştır. Bunun sonucu olarak, başta Avrupa'nın mimarı Kant olmak üzere pek çok düşünür ve okulda bu tespitler kendini tekrar tekrar belli etmiştir. İki üç yüzyıl boyunca elimize aldığımız her felsefe kitabından, felsefe makalesinden ve hatta Platon çevirilerinden Platon'un kendisi değil, Leibniz'in ya da Kant'ın Platon'u fırlamış, daha öncesinde yüzlerce kez anlatılmış olan hikâyeleri yeniden anlatıp kendi sükûtuna gömülmüştür: Köle, sedir, çamur, Sokrates. Platon hızlı bir şekilde başkalarına benzemeye başlamıştır. Artık Aristoteles'in eidos'u ile Platon'un idea'sı hiç-

bir bakımdan farklı olmayacaktır. Sonraki dönemlerde ortaya çıkacak zihin nesnesi tanımları idea'dan büyük ölçüde pay alacaktır. (Yoksa idea'ya kendinden pay mı verecektir?) Leibniz'le birlikte idea ve monad aynı şeyler hâline gelir; yakın bir tarihte idea ve izlenimin de aynı şeyler olacağı gibi. Çok daha sonrasında, Platon'un idea'sının Kant'ın noumenon'undan farklı olmadığı da ortaya çıkacaktır. Nihayet, Platon'un yirmi yüzyıl önce ortaya koyduğu bilme ilkeleriyle, Aydınlanma çağını yaşayan Avrupa'nın en büyük düşünürlerinin ortaya koyduğu bilme ilkeleri arasında adlandırma dışında hiçbir fark kalmayacaktır.

İster doğru bulalım ister yanlış, bu hayranlık verici nesil mimarisi ve onun ortaya çıkardığı göz kamaştırıcı uygarlık, varlıklarını yalnızca ciddiyete borçludurlar. O toplumlarda ciddiyet vardır, çünkü mesele felsefedir. Hele hele Platon'un, insan düşüncesinin bir bütün olarak –bu "bütün"den ne yazık ki hep Batı'yı anlamak durumundayız– geçirdiği her büyük kırılma döneminde yeniden gündemin ilk sırasına yerleşmesi kaçınılmazdır. Günün birinde felsefeye alternatif bir disiplin keşfedilinceye kadar bu kaçınılmazlık hükmünü sürdürecektir. İnsanlık tarihinin her dönüm noktasında Platon bir kere daha gündeme gelecek ve kehanetleri yine doğru çıktığı için şaşkınlıkla karşılanacaktır; her çağın kendine özgü bir Platon'u olacaktır.

Bu fevkalade oksidental manzaraya rağmen, hâlâ onlarca rahatsız edici soru, felsefeyle düşüp kalkan herkesin aklında sürekli bir şimşek gibi çakıp duruyor: Bizim bütün felsefeciler olarak Platon'la alıp veremediğimiz nedir? Bir başka filozof değil de neden Platon? Hem neden herkesin kendi Platon'u farklıdır? Platon bütün varolanların ideasını büyük bir incelikle örmüş olmasına rağmen, kendi ideasını ortaya koymakta neden yetersiz kalmıştır? Bugün Platon'u *kat' auto* görmek ne kadar mümkündür? İki bin beş yüz yıldır anlamakta zorlandığımız ve her felsefî yaklaşımın kendi açısından anlamlandırıp biçimlendirmekten imtina etmediği "idea", başkasına değil de Platon'un kendisine göre, tam olarak neyi ifade etmekteydi?

Leibniz'in ve haleflerinin aksine, bu sorular için herkesin kabul edebileceği cevaplar bulmak, Platon'un değil ama Platon külliyatının çelişkili ve muğlak tavrından ötürü bugün de çok zordur. Ama aynı Batı düşüncesi, bizim gibi felsefeye ilişik kalmaya çalışan toplumlara bunun imkânsız olmadığını da göstermektedir. Başka bir şekilde ifade edecek olursak, Platon'un düşüncesini dört başı mamur ve tutarlı bir sistem olarak görmek yanılgısına düşülmediği sürece; bu düşünce felsefe tarihinde kendisinden sonra gelen ve gelecek bazı yaklaşımlara, ideolojilere veya kurucu filozofların sistemlerine eklemlenmediği, payanda edilmediği sürece ve nihayet Platon'un da etrafında olup biten gündelik hadiselerden, toplumsal ve politik bunalımlardan etkilenmiş bir insan olduğu akılda tutulduğu sürece; arzu edilen okesin cevabı değilse bile, onun gizemli kavramlarının genel bir manzarasını elde edebilmemiz için bize küçük bir kapı aralanabilir.

İşte asık suratlı ve çirkin *Theaitetos*, bizim bu ihtiyadı elden bırakmamamızı ciddi ölçüde gerekli kılan bir diyalogdur. *Theaitetos* Platon külliyatının en sert dönemeçlerinden biridir ve onu diğer Platon metinleriyle karşılıklı okuduğumuz zaman, bizi *Devlet*'in kesin yargılarıyla, kendinden emin genellemeleriyle kapılmış olduğumuz rehavetten alıkoyduğunu ve epistemolojik bir karanlığın içine attığını görürüz. Platon okurunun bu konuda iyimser olmaya pek hakkı yoktur. Akıllara belki *Parmenides*, *Sofist* veya başka bir diyalog için de benzer bir durumun söz konusu olduğu gelebilir, ama bunlar sözgelişi idea kuramının açıklarını kapatmaya çalışan yahut onu sorgulayan bir tavırdayken, *Theaitetos* Platon'un süregelen bütün bir epistemoloji yaklaşımını yerinden oynatır. Onu bütün külliyat içinde en keskin dönemeçlerden biri hâline getiren ve akışın yönünü mütevazı bir Platon'a, *Yasalar*'ın ağır başlılığına çeviren bir kırılma noktası kılan tastamam budur. *Parmenides*'te, *Sofist*'te veya başka bir diyalogda ortaya çıkan her yeni idea bilinme yöntemi bakımından eskisiyle hiç farklı değilken, *Theaitetos* bu kadar insaflı davranmaz. *Parmenides* ve *Sofist* bozguncuyken, *Theaitetos*

devrimcidir. *Theaitetos*, *Devlet*'te bize hakikati gösteren o kutsal Güneş'in battığı kitaptır. Konuşmanın sonunda Sokrates mahkemeye gitmek üzere doğrulur, veda edip Megara'dan ayrılır ve iyinin, adaletin, bilginin, kısacası bütün ideaların üstünde büyük, hüzünlü bir karanlık hüküm sürmeye başlar.

Belki de uzun ve bunalımlı Ortaçağ gecesini başlatan günbatımı buydu. Fakat hiç mi yumuşamadı? Bu konuda iyimser olmak için bazı haklı bahaneler var. Söylediğimiz gibi, doğru bulsak da bulmasak da, Leibniz'in şenlikli yüzyılına bakılırsa şafak daha o zaman sökmüştü. Ve bu şafağın sökmesi için külliyatı layık olduğu ciddiyetle ele almak, ondan o çağın ihtiyacı olan Platon'u bulup çıkarmak yeterli olmuştu. O çağın kendine özgü Platon'u *Devlet*'in katı ve kesin konuşan Platon'uydu. Okur tarafından bütün öteki diyaloglarda da Platon'un aynı ciddi ve kararlı ses tonu işitiliyordu. *Devlet*'te veya *Menon*'da konuşan Platon'u *Phaidros*'ta, *Şölen*'de ya da *Theaitetos*'ta konuşan Platon'dan ayrı tutmak için hiçbir geçerli neden yoktu; isterse büsbütün farklı ilkelerden hareket edilmiş ve büsbütün farklı sonuçlara varılmış olsun. Platon'la ilgili pek çok slogan ve klişe gibi, diyalogların bugün araştırmalarımızda temel aldığımız geleneksel sınıflandırmasını da aynı tutum belirlemiştir.

Her çağın kendine özgü bir Platon'u vardır ve Leibniz'in çağının Platon'u kesin bilimin yasalarıyla konuşurken, günümüzün Platon'u lafı ağzında geveleyip duran, kafası karışık ve şairane bir Platon'dur. Leibniz'in Platon'unu o günün ihtiyaçları ve ciddiyet ölçüsü, bizim Platon'umuzu ise bu günün ihtiyaçları ve ciddiyet ölçüsü belirledi. Her ne kadar bu ihtiyacı duyan, tam olarak nasıl karşılanacağını belirleyen ve nihayet *Theaitetos*'un bitişindeki karanlığa gömülen biz değil bizzat Platon'un mirasçıları olsa da, bu karanlıktan bize de büyük bir pay düşüyor. Sonuç olarak ister burada olsun ister Batı'da, Nietzsche'den bu yana, felsefeciler ve entelektüeller Platon'dan duymayı arzuladığı her neyse yalnızca onu duyuyor.

Bu zor metnin tercümesi sırasında karşılaştığım zorluklarda bana en büyük yardımlarda bulunan ve önerileriyle bu çalışma-

ya mühim katkılar sağlayan değerli hocam Cemal Güzel'e, kitabın yayınlanmasında emeği geçen BilgeSu ailesine ve son dönemlerde girdiği her politik buhranda bizlere Platon'u ve demokrasiyi biraz daha derinlemesine düşündüren nazlı ülkeme sonsuz teşekkürlerimle.

Birdal AKAR – Beytepe, 2016

Çeviri Üzerine Notlar

Kullanılan Yunanca edisyonlar:

1. Plato, Platonis Opera, ed. John Burnet, Oxford University Press, 1903.
2. Platon, Platonis Opera Quae Feruntur Omnia, Edidit *Martinus Schanz* [Martin von Schanz], Vol. 2 (Kratylos, Theaitetos) Leipzig, 1881.

İngilizce ve Almanca edisyonlar:

1. Plato; Theaetetus, Sophist; Vol VII; translated by *Harold North Fowler*; Loeb Classical Library; Harward University Press, 1999.
2. Plato; Complete Works, ed. Trns. *John M. Cooper*, Hackett Publishing Company, 1997.
3. Plato; Theatetus; translated by *Benjamin Jowett*, Create Space Independent Publishing Platform, 2014
4. Platon: Sämtliche Werke. Band 2, übr. *Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher*, Berlin [1940], S. 561-662.

Ayrıca başvuru kaynağı olarak:

Cornford, Francis McDonald, Plato's Theory of Knowledge, Kegan Paul T. T., London, 1935.

Paragraf ayrımları için Loeb edisyonu temel alınmıştır. Sözlük olarak Liddell-Scott'ın *A Greek-English Lexicon* (Oxford Clarendon Press, 1940) ve James Morwood'un *Pocket Oxford Classical Greek Dictionary* (Oxford University Press, 2002) adlı çalışmalarından yararlanılmıştır.

THEAITETOS

EUKLEİDES: Köyden yeni mi geldin Terpsion, yoksa çok oldu mu? 142a

TERPSİON: Çok oldu, üstelik çarşıda seni arayıp durdum. Nasıl oldu da bulamadım diye şaşırıyorum.

EUKLEİDES: Çünkü şehirde değildim.

TERPSİON: Neredeydin peki?

EUKLEİDES: Limana doğru inerken Theaitetos'u gördüm, Korinthos kışlasından Atina'ya götürüyorlardı.

TERPSİON: Yaşıyor muydu, yoksa ölmüş müydü?

EUKLEİDES: Yaşıyordu ama güç bela; aldığı pek çok yara yü- 142b
zünden zor durumdaydı. Daha kötüsü, orduda salgın bir hastalık kapmış.

TERPSİON: Yoksa dizanteri mi?

EUKLEİDES: Evet.

TERPSİON: Yani, öyle bir yiğidin ölümle burun buruna olduğunu söylüyorsun.

EUKLEİDES: Pek kahraman biriydi, Terpsion, daha az önce bile onun savaştaki yiğitliğini öven birilerini işittim.

TERPSİON: Hiç şaşırtıcı değil. Asıl böyle olmasa şaşırtıcı olurdu. 142c
Ama neden burada, Megara'da kalmadı?

EUKLEİDES: Vatanına dönmek için acele ediyordu. Kalması için ısrar ettiysem de bunu istemedi. Onu uğurlayıp geri dönerken, hakkında Sokrates'in söylediği sözleri bir kez daha anımsayıp onun kâhinliğine hayranlık duydum. Sanırım ölümünden az bir zaman önce karşılaştıklarında Theaitetos henüz çocuktu ve Sokrates onunla beraber olup konuşmuş, yaradılışına hayran kalmıştı. Atina'ya gittiğim zamanlarda bana onunla yaptığı kulak verilesi sohbetlerden söz eder ve günün birinde çok mühim bir adam olacağını söyleyip dururdu. 142d

TERPSİON: Görünüşe bakılırsa pek doğru söylemiş. Peki, ama konuşulanlar neymiş? Anlatabilir misin?

EUKLEİDES: Hayır, Zeus adına, bunları ezberden konuşmama
142b imkân yok. Ama eve döner dönmez aklımda kalan her şeyi kâğıda geçiriyor ve anımsadığım yeni şeyleri de boş zamanlarımda bunlara ekliyordum. Anımsayamadıklarımı Atina'ya her gidişimde Sokrates'e soruyor ve buraya dönüp metni tamamlıyordum. Bu sayede konuşmanın neredeyse hepsi yazıya geçirilmiş oldu.

TERPSİON: Doğru ya, senden bunu daha önce de işitmiştim. Aslına bakarsan burada hayli zamandır bunu senden isteyeyim diye bekledim. Şimdi konuşmayı okumak için bir engel var mı? Hem köyden buraya epeyi yürüdüm ve biraz dinlenmeye ihtiyacım var.

143b EUKLEİDES: Ben de Theaitetos'u Erinos'a kadar uğurlayıp geri geldiğim için, biraz dinlenmeye hiç hayır demem. Madem öyle, eve gidelim; biz dinlenirken köle de konuşulanları okusun.

TERPSİON: İyi diyorsun.

***

EUKLEİDES: İşte yazı bu, Terpsion. Konuşmayı Sokrates'in bana anlattığı biçimiyle değil, sözünü ettiği kişiler konuşmuş gibi yazdım. Dediğine bakılırsa bunlar geometrici Theodo-
143c ros'la Theaitetos imiş. Bana konuşmayı anlatırken söz aralarında kendisi için kullandığı "dedim ki", "diye konuştum" veya diğer konuşmacılar için kullandığı "doğruladı", "kabul etmedi" gibisinden bütün sözleri yazıda aksaklık olmasın diye kaldırdım ve her şeyi Sokrates'le onlar konuşuyormuş gibi yazdım.

TERPSİON: Bence hiç de fena yapmamışsın, Eukleides.

EUKLEİDES: Haydi oğlum, al da şu yazıyı oku bize.

***

SOKRATES: Kirene'de olan biteni çok dert edinseydim, Theo- 143d
doros, sana oradaki gençlerden kaçının geometri ya da başka türlü felsefelerle canla başla uğraştığını sorardım. Ama buradakileri oradakilerden daha fazla önemsediğim için, bizim gençlerden hangilerinin iyi işlerle bilinmeye istekli olduğunu daha fazla merak ediyorum. Bu gücüm yettiğince soruşturduğum bir mesele ve bir yandan da gençlerin birlikte olmak istediği kimi görsem onu sorguluyorum. Sen de etrafında az kişiyi toplamıyorsun ve dürüst olmak gerekirse, bu- 143e
nu geometri bilginden başka hiçbir şeye de borçlu değilsin. Kendisi hakkında iyi sözler söylenmeye layık bir tanıdığın varsa, ondan bir şeyler öğrenmeyi çok isterim.

THEODOROS: Pekâlâ Sokrates, benim konuşabileceğim, seninse dinleyeceğin kadar değerli, sizin oralı bir delikanlıyla tanıştım. Eğer güzel bir çocuk olsaydı, göz koyduğum sanılır diye onunla uzun uzadıya söyleşmekten korkardım. Gerçekten de hiç güzel değil; bana kızma ama, seninki kadar olmasa da küt burnu ve fırlak gözleriyle sana benziyor. Bu yüz- 144a
den onunla çekinmeden söyleşiyorum. Ama emin ol, bunca zamandır tanıştığım ve etrafıma toplanan pek çok kişi arasında bu denli hayranlık verici yaradılışta birini daha görmedim. Bütün ötekilere göre hem çok daha keskin bir kavrayışa sahip, hem yumuşak huylu. Üstelik hepsinden daha yiğit. Böylesi birini hiçbir yerde görmedim, görebileceğimi de sanmıyorum. Bu denli keskin zekâlı, becerikli ve hafızası kuvvetli kişiler çoğunlukla çabuk öfkelenmeye hazır, gelgit akıllı ve safrasız gemiler gibi dengesiz olurlar; yiğit değil de 144b
çılgındırlar. Buna karşılık ağırbaşlı olanlar, iş öğrenmeye geldiğinde yavaş ve unutkandırlar. Fakat bu delikanlı gürültüsüz akan bir zeytinyağı ırmağı gibi, öğrenmek ve araştırmak konusunda alabildiğine yumuşak başlı; meseleleri kolayca, hiç tökezlemeden ve kalıcı bir şekilde kavrıyor. İnsan bu yaştaki böyle bir yeteneğe elbette hayranlık duyar.

SOKRATES: Haber verdiğin iyi oldu. Pekâlâ, bu genç hangi yurttaşın oğlu?

144c THEODOROS: Adını duymuştum, ama anımsamıyorum. Bak işte, bize doğru gelenlerden ortadaki. Daha az önce arkadaşlarıyla birlikte dış avluda yağlanıyordu. Buraya gelmelerinden belli ki işleri bitmiş. Bakalım onu tanıyor musun?

SOKRATES: Tanıyorum, Sounionlu Euphronios'un oğlu. O da tıpkı oğlu için söylediklerin gibi yiğitti, sevgili dostum. Herkesçe iyi bilinirdi ve gerçekten de geride yüklü bir servet bırakmıştı. Ama bu delikanlının adını bilmiyorum.

144d THEODOROS: Adı Theaitetos'tur, Sokrates. Servete gelince, varislerinden bazıları hızla yiyip bitirdiler. Ama Sokrates, bu delikanlı para konularında da insana hayranlık verecek kadar cömert.

SOKRATES: Yani soylu bir yiğit, diyorsun. Söyle de gelip yanımda otursun.

THEODOROS: Öyle yapacağım. Theaitetos, şöyle gel de Sokrates'in yanına otur!

SOKRATES: Dediğini yap ki, Theaitetos, nasıl bir yüzüm var-
144e mış göreyim. Çünkü Theodoros'un dediğine bakılırsa sana benziyormuşum. Acaba elimizde birer lir olsaydı ve o da bunlardan aynı sesin çıktığını söyleseydi; bunu hemen kabul mü ederdik, yoksa söyleyen kişinin bir müzisyen olup olmadığına mı bakardık?

THEAİTETOS: Elbette müzisyen mi değil mi, ona bakardık.

SOKRATES: Böylece, eğer bir müzisyense ona inanırdık; değilse inanmazdık.

THEAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: O hâlde, yüzlerimizin benzer olduğunu söylediği-
145a ne göre onun bir ressam olup olmadığını sormamız gerek.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Pekâlâ, Theodoros yetenekli bir ressam mıdır?

THEAİTETOS: Bildiğim kadarıyla, değildir.

SOKRATES: Ama geometricidir, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Buna şüphe yok, Sokrates.

SOKRATES: Öte yandan gökbilimci, matematikçi, müzisyen ve aynı zamanda bu konularda iyi de bir eğitici değil midir?

THEAİTETOS: Bence öyledir.

SOKRATES: O hâlde, ister övmek için olsun ister yermek, vücutlarımızın benzer olduğunu söylerse bunu dikkate almamız gerekmiyor.

THEAİTETOS: Belki de.

SOKRATES: Peki ya, ikimizden birinin ruhunu erdem ve bilge- 145b
lik bakımından överse? Onu işitenlerin övülen kişiyi sınamaya ve açıkça görmeye istekli olması uygun değil midir?

THEAİTETOS: Kesinlikle uygundur, Sokrates.

SOKRATES: Öyleyse şimdi, sevgili Theaitetos, sana kanıtlamak, bana da bu kanıtları bir güzel sınamak düşer. Şuna emin ol ki, Theodoros bugüne kadar hiçbir yabancıyı ya da yurttaşı bana az önce seni övdüğü gibi övmemişti.

THEAİTETOS: Bunlar iyi düşünceler, Sokrates. Ama benimle
alay edip etmediğini iyice bir anlamak gerek. 145c

SOKRATES: Theodoros'un yapacağı iş değil bu. Hiç boşuna uğraşma, onun alay etmesini bahane ederek sözümüzden dönemezsin. Aksi hâlde yemin etmek zorunda kalacak, ama hiç kimse onun söylediklerinden kuşku duymuyor. Cesaretli ol da sözünde dur.

THEAİTETOS: Böyle düşünüyorsan, dediğin gibi yapayım.

SOKRATES: Pekâlâ, söyle bana: Theodoros'tan geometri öğreniyorsun, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

145d SOKRATES: Aynı zamanda gökbilim, harmoni ve matematik de öğreniyorsun, değil mi?

THEAİTETOS: Bunun için çabalıyorum.

SOKRATES: Ben de, oğlum, hem Theaitetos'u hem de bu konularda yetenekli olduğuna inandığım başka kimseleri dinlemeye çalışıyorum. Fakat onlarla pek çok konuda anlaşıyor olsam da, içinden çıkamadığım ve araştırmak için senin ve ötekilerin yardımına ihtiyaç duyduğum küçük bir mesele var. Şimdi söyle bana, bir şeyi öğrenmek o şey hakkında daha bilge olmak anlamına gelmez mi?

THEAİTETOS: Başka türlüsü mümkün mü?

SOKRATES: Bilgeleri bilge yapan şey de bilgelik olsa gerek.

THEAİTETOS: Evet.

145e SOKRATES: Acaba bu, bilgiden farklı bir şey midir?

THEAİTETOS: Hangisi?

SOKRATES: Bilgelik. Bir şeyin bilgisini kazanarak o şeyin bilgesi olunmaz mı?

THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Öyleyse bilgi ve bilgelik aynı şeyler midir?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: İçinden çıkamadığım ve tek başıma yeterince kavrayamadığım şey işte bu: Bilginin tam olarak neye karşılık
146a geldiği. Bunu dile getirebilecek miyiz, ne diyorsunuz? İçimizden kim ilk sözü almak ister? Hata yapanımız, sıra kendisine geldiğinde yine aynı hataya düşecek olursa dizleri üstüne çöksün ve top oynayan çocukların söylediği gibi "eşek" olsun. Hiç hata yapmadan galip gelen kişiyse bize hükmetsin, cevaplayalım diye istediği soruyu sorsun. Ne susuyorsunuz? Tartışmaya olan tutkumla aramızda bir konuşma başlatmayı ve birbirimize dostluk göstermemizi, yakınlık kurmamızı isterken kabalık etmediğimi umuyorum Theodoros.

THEODOROS: Bu türden bir davranış hiç de kabalık olmaz 146b
Sokrates, ama aradığın cevabı bırak da delikanlılardan biri
versin. Çünkü ben böylesi tartışmalara alışkın olmadığım
gibi, kendimi buna alıştıracak yaşta da değilim artık. Genç-
lere gelince, bu iş onlar için hayli elverişli olmakla kalmıyor;
onlar bunu benim yapabileceğimden çok daha ileriye de götü-
rebilirler. Çünkü gençlik ilerleme için hep elverişlidir. Haydi,
başladığın gibi devam et ve Theaitetos'a sor, bırakma onu.

SOKRATES: Theodoros'un söylediklerini duydun Theaitetos.
Ne sen onunla ayrı düşmeyi istersin, diye düşünüyorum, ne 146c
de bir delikanlının böyle bilge bir adamın öğütlerine uyma-
ması yakışık alır. Şimdi güzel ve düzgün bir şekilde söyle:
Bilgi sence nedir?

THEAİTETOS: Pekâlâ, buyurduklarınızı yapmam gerekiyor, Sok-
rates. Hem hataya düşecek olursam beni düzelteceğinizden
de kuşkum yok.

SOKRATES: Elden geldiğince, bunu elbette yaparız.

THEAİTETOS: Benim düşünceme göre, bir kimsenin Theodo-
ros'tan öğrenebileceği her şey bilgidir; geometri ve az önce-
sinde söylediğin şeyler. Öte yandan ayakkabı ustalığı ve bü- 146d
tün öteki zanaatkârların sanatları, işte bunların her biri ve
hepsi birden, bilgiden başka bir şey değil.

SOKRATES: Senden bir istenince çok; yalın istenince karmaşık
olanı verdiğine göre, pek soylu ve eli açıksın sevgili dostum.

THEAİTETOS: Bununla ne demek istiyorsun, Sokrates?

SOKRATES: Belki de hiçbir şey, ama gerçekte ne düşündüğü-
mü söyleyeyim: Ayakkabı ustalığı derken sözünü ettiğin şey,
ayakkabı üretme bilgisinden başka bir şey değil, doğru mu?

THEAİTETOS: Doğru.

146e SOKRATES: Peki ya dülgerlikten söz edecek olursak? Söyledi-
ğin şey ahşap eşya üretme bilgisinden başkası olur mu?

THEAİTETOS: Bundan başka hiçbir şey olmaz.

SOKRATES: O hâlde, iki durumda da her birinin bilgisini tanımlamış oluyorsun.

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Ama sana sorulan soru bilginin ait olduğu şey değildi, Theaitetos, kaç türlü bilgi olduğu da değildi. Senden bunları saymanı değil, bilginin kendisinin gerçekte ne olduğunu açığa çıkarmanı isteyerek bu soruyu sorduk. Yoksa bu söylediklerim sana bir şey ifade etmiyor mu?

THAİTETOS: Çok doğru söylüyorsun Sokrates.

147a SOKRATES: O hâlde şöyle bir düşün: Birisi gelip de bize ucuz, sıradan bir şeyin, sözgelişi çamurun ne olduğunu sorarsa ve biz cevap olarak ona çömlekçinin, fırıncının ve tuğlacının çamurundan söz edersek, gülünç olmaz mıyız?

THAİTETOS: Belki de.

SOKRATES: Çünkü soruyu soran kişinin, bizim çamurdan söz
147b ettiğimiz bu cevaptan hem heykelcinin çamurunu hem de öteki zanaatçıların çamurunu anladığını düşünürüz. Sence insanlar, ne olduğunu bilmedikleri bir şeyin adını anlayabilir mi?

THAİTETOS: Hayır, hiçbir zaman.

SOKRATES: Öyleyse, bilginin ne olduğunu bilmeden ayakkabının bilgisini anlayamazlar.

THAİTETOS: Anlayamazlar.

SOKRATES: O hâlde bilginin ne olduğunu bilmeden, ayakkabı ustalığının ya da başka bir sanatın ne olduğunu da anlayamazlar.

THAİTETOS: Dediğin gibidir.

SOKRATES: Demek ki, bilginin ne olduğu sorusuna kimi sanatların adını söyleyerek cevap vermek gülünç. Çünkü bize so- 147c
rulan şey bu sanatların bilgisi değildi.

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Üstelik sıradan, kısa ve öz bir cevap verebilecekken, sonu gelmeyecek bir yola girmiş oluyoruz. Sözgelişi, çamur hakkındaki soruya sıradan ve yalın bir şekilde onun suyla karılmış toprak olduğu cevabı verilebilir; kimin çamuru olursa olsun, bu dert değil.

THAİTETOS: Bu şekilde çok daha kolay anlaşılıyor Sokrates; senin sorun az önce burada adaşın Sokrates'le konuşurken 147d
lafın geldiği şeyi andırıyor.

SOKRATES: Nasıl bir şeydi bu, Theaitetos?

THAİTETOS: Theodoros bize burada kuvvetler hakkında, üç ayaklıkkareköklerle beş ayaklık kareköklerin bir ayak boyuna göre eş ölçekli olmadığını gösteren bazı şekiller çizdi. Böyle yaparak, sırası geldikçe her birini ayrı ayrı hesaplayıp on yedi ayaklık köklere kadar geldi ve nasıl olduysa orada durdu. Kökler sonsuza gider gibi çok olduğundan, onları bir başlık altında toplamamız ve bundan böyle bütün karekök- 147e
leri anlatacak bir ad bulmamız gerekiyordu.

SOKRATES: Pekâlâ, böyle bir ad bulabildiniz mi?

THAİTETOS: Herhalde bulduk, ama bir de sen gör.

SOKRATES: Söyle.

THAİTETOS: Sayıları iki kısma ayırdık: Eş çarpanlı olanları kare şekliyle göstererek, kare ya da eşkenar sayılar diye adlandırdık.

SOKRATES: İyi yapmışsınız.

THAİTETOS: Bunların arasına düşen üç, beş gibi eş çarpanlı 148a
olmayan ve büyük bir sayının küçükle ya da küçük bir sayının büyükle çarpımından oluşan, bu nedenle daima biri büyük diğeri küçük kenarlı olan sayıları ise dikdörtgen şekliyle gösterdik, dikdörtgen sayılar diye adlandırdık.

SOKRATES: Çok güzel. Peki daha sonra?

THAİTETOS: Eşkenar ya da eş yüzeyli kare sayıları oluşturduğumuz bütün kenarları "uzunluk"; çeşitkenarları oluşturanları ise uzunlukça eş ölçekli olmadıkları ve yalnızca düzlemde gösterilebildikleri için "çözümsüz kökler" diye tanımladık.[1] Bunların hepsini katı cisimler için de yaptık.

148b

SOKRATES: Yapılabilecek en iyi şey buydu, çocuklarım. Böyleyken, Theodoros'u hatalı bir şahitlikle suçlamak bana hiç mümkün görünmüyor.

THAİTETOS: Ama doğrusu şu ki, Sokrates, bilgiyle alakalı sorduğun soru için uzunluk ve köklerle alakalı soruya verdiğim türden bir cevap bulamıyorum ve sen de böyle bir cevap arıyorsun gibime geliyor. Nihayet, Theodoros'un hatası bir kez daha ortaya çıkmış oldu.

148c SOKRATES: Ne demek? Diyelim senin koşmanı övüp de gençler içinde bu kadar iyi bir koşucuya rastlamadığını söyleseydi; sen ise bir yarışta daha iyi ve hızlı bir koşucunun gerisine düşseydin, onun övgüsü daha az mı doğru olurdu sanıyorsun?

THAİTETOS: Elbette hayır.

SOKRATES: Pekâlâ, bilginin ne olduğunu bulmanın, az önce söylediğim gibi, yetenekli kişilerin işi değil de küçük bir mesele olduğunu mu düşünüyorsun?

THAİTETOS: Zeus adına, bence en yetenekli kişilerin işidir bu.

148d SOKRATES: O hâlde kendine güven ve Theodoros'un söylediklerini kabul et; hem bilginin hem de öteki her şeyin gerçek tanımının ne olduğunu kavramaya içtenlikle çaba göster.

---

[1] Theaitetos'un burada söylediği μῆκος'un anlamı "uzunluk" olmakla birlikte; geometride rasyonel sayıya karşılık geldiğine dikkat edilmelidir. "Çözümsüz kökler" diye çevirdiğimiz δύναμις ise rasyonel olmayan kökleri ifade eder.

THAİTETOS: Çaba içtenlikli olursa, Sokrates, cevap gün ışığına çıkar.

SOKRATES: Pekâlâ –az önce izlediğin yol çok iyi olduğu için– karekökler için bulduğun cevabı örnek alarak, tıpkı onların çokluğunu bire indirdiğin gibi bilginin de çokluğunu bir tanım altında söylemeyi dene.

THAİTETOS: Emin ol ki Sokrates, senin sorduğun soruları çev- 148e
remden işittikten sonra bunu araştırmaya çok defalar kalkıştım. Ama kendimi ne bir kez olsun söylediklerime inandırabildim, ne de senin ısrarla aradığın o cevabı veren biriyle karşılaştım. Yine de bu meseleye kafa yormaktan kendimi alamıyorum.

SOKRATES: Doğum sancıları çekiyorsun, sevgili Theatetos. Çünkü boş değilsin, gebesin.

THAİTETOS: Bilmiyorum, Sokrates. Ne hissediyorsam onu söylüyorum sana.

SOKRATES: Seni budala, benim pek soylu ve yetenekli bir ebe 149a
olan Phainarete'nin oğlu olduğumu duymadın mı hiç?

THAİTETOS: Evet, duymuştum bunu.

SOKRATES: Peki, benim de aynı mesleği yaptığımı duydun mu?

THAİTETOS: Hiç duymadım.

SOKRATES: Bunun doğruluğuna inan, ama başka kimselere duyurma. Çünkü sevgili dostum, bu meslekle uğraştığımdan çoğu kimse haberdar olmadığı için, insanlar benim hakkımda bunu söylemek yerine gelmiş geçmiş en tuhaf adam olduğumu ve çevremdekilerin aklını bulandırdığımı söylerler. Bunu da duymuş muydun?

THAİTETOS: Evet. 149b

SOKRATES: Sana bunun nedenini söyleyeyim mi?

THAİTETOS: Elbette söyle.

SOKRATES: Ebelerin yaptığı bütün işleri bir kere aklından geçirince, söylemek istediğimi daha kolay anlayacaksın. Bildiğini sanıyorum, gebe kalma ve doğurma gücünü yitirmemiş hiçbir kadın başka kadınları doğurtmaya kalkışmaz, yalnızca doğuramayanlar bu işi yapar.

THAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: Bunun sebebinin Artemis olduğu söylenir. Her ne kadar evlenmemişse de, loğusalık işleri ona düşmüş. Onun
149c ebelik işini kısır kadınlara neden vermediğine gelince, insan doğası hayli kırılgan olduğu için, deneyim sahibi olmayanlara bu sanatı emanet etmiyordu. Bu nedenle kendiyle benzer olma onurunu yaşı ilerlediği için kısırlaşan kadınlara layık görmüştü.

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Öte yandan, hem bu sanata uygun hem de bir zorunluluk olarak, ebeler kimin gebe olup kimin olmadığını herkesten daha iyi bilmez mi?

THAİTETOS: Tastamam öyle.

149d SOKRATES: Üstelik ebeler, hem ilaçlar hem de bazı sihirli sözlerle, doğum sancısını istedikleri gibi artırabilir ve azaltabilirler; doğum yapmakta zorlananları doğurtabilir ve gerekli gördüklerinde düşük de yaptırabilirler, öyle değil mi?

THAİTETOS: Öyle.

SOKRATES: Öte yandan onların, en iyi çocuğu doğurmak için hangi kadının hangi erkeğe uygun olduğunu hemen anlamaları bakımından usta birer çöpçatan olduklarını fark ettin mi?

THAİTETOS: Bunu hiç bilmiyordum.

149e SOKRATES: Emin ol ki, onlar bu yeteneklerini göbek bağı kesmekten daha değerli bulurlar. Şöyle bir düşün: Hangi toprağın hangi bitki ya da tohumu ekmek için en uygun olduğu-

nu bilmek, meyveyi yetiştirme ve daha sonra topraktan almakla aynı sanat mıdır, yoksa başka bir sanat mı?

THAİTETOS: Ne demek, elbette aynı sanattır.

SOKRATES: Kadına gelince, sevgili dostum, sanıyor musun ki ekmek için ayrı, biçmek içinse ayrı bir sanat vardır?

THAİTETOS: Görünüşe bakılırsa, hayır.

SOKRATES: Gerçekten de yok. Ama erkek ve kadınların yanlış 150a
biçimde ve sanata uymadan bir araya getirilmeleri nedeniyle ki bunun adı pezevenkliktir, her biri azize olan ebeler bu duruma düşmek korkusuyla çöpçatanlıktan kaçar oldu. Ama gerçek çöpçatanlık, yalnızca gerçek ebelerin hakkıyla yapabileceği bir iştir.

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Ebelerin işi ne denli mühim olsa da, benim işimin
yanında küçük kalır. Çünkü kadınlar kimi zaman heyula ve 150b
kimi zaman da gerçek doğurmazlar, ki bunları birbirinden ayırt etmek de kolay değildir. Öyle olsa, ebelerin yaptığı en mühim ve iyi iş gerçek olanla olmayanı birbirinden ayırmak olurdu. Sen de böyle düşünmüyor musun?

THAİTETOS: Evet, böyle düşünüyorum.

SOKRATES: Benim sanatıma pek çok şey ebelerin sanatından
miras kalmışsa bile, onlardan ayrı olduğum bir başka nokta da benim ebeliğimin kadınlarda değil erkeklerde; ve onların bedenlerinden değil, ruhlarından doğanı araştırmak olmasıdır. Bizim sanatımızın en yüce tarafı, delikanlıların düşünce- 150c
sinden doğan şeyi, sırf bir heyula ya da aldanma mı, yoksa hakikatin bir meyvesi mi olduğunu anlamak için her zaman denektaşına vurabilmesidir. Çünkü bana ebelerden kalan şu da var: Ben bilgelik bakımından kısırım. İnsanlara sürekli sorular sorarım, hiçbir konuda bilge olmadığım için de bana sorulan sorulara cevap vermem. Bundan ötürü bana çoğu kimse sitemde bulunur ve bunda haklıdırlar. Nedeniyse şu-

dur: Tanrı beni ebelik yapmaya zorlar, doğurmama ise engel olur. Bu nedenle ben ne bir bilgeyim, ne de ruhumdan doğmuş, kendi bulduğum bir şey vardır. Benimle düşüp kalkanlara gelince, bunlardan bazıları işin başında pek bilgisiz
150d görünürler, fakat birlikteliğimizin devamında, bunlar arasında Tanrı'nın hoşnut olduğu kişiler hem kendilerini hem de başkalarını şaşırtan bir ilerleme gösterirler. Bunun ise benim yanımda öğrendikleri şeylerden değil, kendilerinde bulup doğurdukları şeylerden ileri geldiği apaçık ortada. Gerçekten de, ebelik Tanrı'ya ve bana düşen bir iştir. Bu ise şurdan belli: Söylediğim şeyden habersiz ve beni hafife alarak ilerlemeyi kendinden bilen çoğu kimseler, kendilerine veya başkalarına aldanarak gereğinden erken bir zamanda uzaklaş-
150e mıştı benden. Uzaklaştıktan sonra, bazı kötü birliktelikler yüzünden düşük yaptılar; ruhlarında benim ebeliğim sayesinde beslenmiş olan şeyi de yok ettiler. Sahteyi ve heyulayı hakikatten daha fazla önemsediler, en sonunda da hem kendileri hem de başkalarının gözünde birer bilgisiz hâline geldiler. Bunlardan biri de Lysimakhos'un oğlu Aristeides'ti. Onun gibi pek çok kişi daha vardı. Öte yandan, içimdeki tanrısal varlık benimle yeniden birlikte olmak için şaşırtıcı
151a bir hevesle geri dönenlerden kimilerine engel olurken, kimilerini kabul eder. Böyleleri yeniden ilerlemeye başlarlar. Benimle birlikte olanlar, başka bir açıdan daha, doğum yapanlarla aynı durumdadır: Gece gündüz doğum sancısı içinde, çözemedikleri sorularla kıvranırken, kadınların çektiğinden çok daha büyük bir acı çekerler. Bu acıları arttırmaya ya da azaltmaya bir tek benim sanatımın gücü yeter. İşte onların durumu böyle. Bazı zamanlardaysa, Theaitetos, gerçekten gebe olmadıklarını düşünürüm ve bana ihtiyaç duyma-
151b dıklarını bildiğimden, Tanrı adına ve bütünüyle iyi niyetli bir çöpçatanlık yaparak, kiminle faydalı bir birliktelik kurabileceklerini tam isabetle bilirim: Bunların birçoğunu Prodikos'a, başka birçoğunu da öteki bilgeler ve tanrısal sözlü erlere teslim ederim. Bunca şeyi sana, güzel adam, şu nedenle

uzun uzun anlattım: Ben de senin gibi düşünüyorum ve senin bazı şeylere gebe olduğundan, bunun sancısını çektiğinden şüpheliyim. O hâlde benim bir ebenin oğlu olduğumu ve aynı zamanda bir ebe olduğumu aklında tutarak o şeyi 151c
ortaya çıkar; bir soru sorduğumda en doğru cevabı vermek için çaba göster. Ama söylediklerine bakıp da bazılarını heyula diye nitelersem ya da doğru olmadığını söylersem; bunları alelacele senden koparıp bir kenara atarsam, bazı kadınların doğurdukları ilk çocuğa yaptıkları gibi öfkeye kapılmayasın. Çünkü çoğu kişi, ey mükemmel genç, onlardan bazı işe yaramaz şeyleri çekip aldığım zaman bu hâle gelir, beni ısıracak gibi olurlar. Bunu iyi niyetle yaptığımı düşünmezler, çünkü tanrılardan hiçbirinin ölümlüler için kötü ni- 151d
yetli düşünemeyeceğini ve benim de hiçbir zaman kötü niyetle böyle davranmayacağımı düşünmekten uzaktırlar. Yanlışa göz yummanın ve hakikatin üstünü örtmenin benim gözümde asla doğru olmadığını anlamazlar. Bu nedenle, Teheaitetos, bilginin gerçekte ne olduğundan başla ve bunu dile getirmeye çalış. Buna gücünün yetmediğiniyse hiçbir zaman söyleme. Çünkü Tanrı arzu eder ve sana cesaret verirse, bunu yapabilirsin.

THAİTETOS: Doğrusu sen böyle yüreklendirdikten sonra, Sokrates, insanın içindekileri dilinin döndüğünce söylemeye gayret etmemesi utanç verici olur. Bana göre, bir şeyi bilen birisi 151e
bildiği o şeyi algılar; bu durumda ve en azından şimdilik, bilgi algıdan başka bir şey değildir.

SOKRATES: Güzel, hatta mükemmel, oğlum. İşte, böyle açık ve anlaşılır konuşmak gerek. Ama gel buna birlikte bakalım da, gerçek bir meyve mi yoksa sadece boş hava mı olduğunu anlayalım. Bilginin algı olduğunu söyledin, değil mi?

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Bilgi için yaptığın bu tanımlama gerçekten de yabana atılır cinsten değil, hatta bunu Protagoras da söyler, 152a

ama başka bir yolla. O her şeyin, varolanların var olmalarının ve var olmayanların var olmamalarının ölçüsünün insan olduğunu birçok yerde söylemişti. Bunu okudun, öyle değil mi?

THAİTETOS: Okudum, hem de birçok kez.

SOKRATES: Pekâlâ, sen ve ben insan olduğumuza göre, varolanların her biri benim için bana göründüğü gibidir, senin içinse sana göründüğü gibi. Onun söylediği bu anlama gelmiyor mu?

THAİTETOS: Evet, böyle diyor.

152b SOKRATES: Doğrusu bilge erler işe yaramaz şeyler konuşmaz; o hâlde peşinden gidelim. Bir rüzgâr estiğinde bazılarımızın üşüdüğü olur, bazılarımızınsa üşümediği, öyle değil mi? Aynı rüzgâr bazılarına hafif soğuk, bazılarınaysa aşırı soğuk gelmez mi?

THAİTETOS: Kesinlikle öyle.

SOKRATES: O hâlde, rüzgârın kendisinin soğuk olduğunu mu söyleyeceğiz, soğuk olmadığını mı? Yoksa Protagoras'ın dediği gibi, aynı rüzgârın üşüyenler için soğuk olduğunu, üşümeyenler içinse soğuk olmadığını mı kabul edeceğiz?

THAİTETOS: Görünüşe göre bunu yapacağız.

SOKRATES: Bu durumda rüzgâr her biri için ya soğuk, ya da soğuk değil gibi görünecek.

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Öyleyse buradaki "görünüyor", "algılanıyor" demek mi oluyor?

THAİTETOS: Öyle.

152c SOKRATES: Demek ki sıcaklık ve bu türden bütün durumlar için, görünüş ve algı aynı şeydir. Çünkü bir insan bir şeyi nasıl algılıyorsa, onun için öyle olsa gerek.

THAİTETOS: Bunun gibi birşey.

SOKRATES: O hâlde algı daima varolanın kendisine aittir ve tıpkı bilgi gibi, o da yanlışlanamaz.

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Kharis'ler adına, bilgeler bilgesi Protagoras bunu bizim gibi kuru kalabalıklara örtük biçimde söylerken, hakikati gizli saklı yerlerde kendi öğrencilerine açık açık söylemiş midir acaba?

THAİTETOS: Bununla ne demek istiyorsun Sokrates? 152d

SOKRATES: Pekâlâ, sana söyleyeceklerim hiç de yabana atılır sözler değil. Hiçbir şey yoktur ki kendinde bir şey olsun.[2] Öyle bir şeyin ne olduğunu da dosdoğru söyleyemezsin; büyük olduğunu düşünsen aynı zamanda küçük görünür, ağır desen aynı zamanda hafif gelir. Bu türden ne söylesen aynı şey olur. Çünkü hiçbir şey bir değildir; belli bir şey ya da belli bir çeşit de olamaz. Gelgelelim yer değiştirme, devinim ve karışmadır ki bunların birbirlerine oranıyla her şeyin varlığından söz ederiz; ama bu hiç de doğru bir tahmin olmaz. 152e
Çünkü şeyler hiçbir zaman var değildir, daima oluş içindedir. Ve bu konuda Parmenides dışındaki bütün filozofların –Protagoras'ın, Herakleitos'un ve Empedokles'in– ve her iki şiir türünün en büyüklerinin, komediada Epikharmos'un ve tragediada ise Homeros'un, hep bir ağızdan konuştuğunu görüyoruz. O Homeros ki, "Tanrıların kaynağı Okeanos ve anneleri Tethis" diyerek her şeyin bir akış ve devinimden doğduğunu söylemek istiyordu. Sence de öyle değil mi?

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

---

[2] "... ἐνμὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸοὐδένἐστιν." Sonrasındaki cümlelerden de anlaşılacağı gibi, Sokrates bu sözlerle Sofistlerin Herakleitos'tan ilhamla kapılmış oldukları, hiçbir şeyin kendisiyle bir ve aynı kalamayacağı görüşünü ifade ediyor: Oluşun sürekli ve varolan tek şey olduğu düşüncesi.

SOKRATES: Böyleyken kim, komutan Homeros'un yönettiği
153a böyle bir orduya karşı koyarak gülünç duruma düşmeyi göze alabilir?

THAİTETOS: Bu kolay değil, Sokrates.

SOKRATES: Gerçekten de kolay değil, Theaitetos. Bu tanım için yeterli kanıt şudur: Devinim oluşa gelen şeyin, yani olmanın nedeniyken; devinimsizlik ise olmamanın ve dağılmanın nedenidir. Çünkü her şeyi doğurduğunu ve beslediğini bildiğin sıcaklık ve ateş, yer değiştirme ve sürtünmeden doğar ve bunlar da devinimdir. Yoksa ateşi doğuran şey bunlar değil mi?

153b THAİTETOS: Evet, bunlardır.

SOKRATES: Üstelik hayvan türleri de bunlardan doğuyor.

THAİTETOS: Aksi mümkün mü!

SOKRATES: Pekâlâ, devinimsizlik ve tembellikle yok olmak; idman ve devinimleyse çoğu zaman kendini korumak vücudun alışkanlığı değil midir?

THAİTETOS: Öyledir.

SOKRATES: Ruhun alışkanlığına gelince, şu değil midir: Öğrenme ve dikkat devinimleriyle, kendisine öğretilenleri alıp koruyarak iyi olur ve varlığını sürdürür; öte yandan dikkatsiz-
153c lik ve öğrenmeme biçimindeki devinimsizliğiyle hiçbir şey öğrenemez, öğrense bile unutur?

THAİTETOS: Elbette öyle.

SOKRATES: O hâlde devinim hem ruh hem de beden için iyi, tam tersi ise kötü değil midir?

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Üstelik sana durgun havanın, durgun denizin ve buna benzer devinimsiz her şeyin çürümekte, bozulmakta olduğunu; bunun karşıtı durumda olanlarınsa kendilerini devam ettirdiğini söylesem? Buna son olarak Homeros'un

"altın şerit"[3] sözüyle güneşten başka hiçbir şeyi kastetmediğini eklemek gerekiyor. Açık ki gökkubbe ve güneş devindiği sürece hem tanrıların hem de insanların varlığını devam ettireceğini; bunlar bağlanıp durduğu andaysa hepsinin baş aşağı dönüp yok olacağını söylüyor, değil mi? 153d

THAİTETOS: Bence de Sokrates, apaçık söylediğin gibidir.

SOKRATES: Öyleyse bunu böyle bil, asil dostum: Gözüne ilk göründüğü anda beyaz adını verdiğin renk, gözünün ne dışındaki ne de içindeki birşeydir. Onun herhangi başka bir yerde olduğunu da düşünme; çünkü böyle bir durumda artık sürekli bir bekleme hâline girer ve oluşa dahil edilemez olur. 153e

THAİTETOS: O hâlde ne olacak?

SOKRATES: Az önceki tanımdan, hiçbir şeyin kendinde bir şey olamayacağından yola çıkalım: Siyah, beyaz ya da herhangi bir renk, bize gözlerin o renge uygun bir yer değiştirmeyle karşılaşmasından doğuyor gibi görünür. Bu durumda renk dediğimiz şeylerin her biri, etki eden ya da etkilenen bir şey olmayıp ikisinin arasında, kendine özgü ortaya çıkan bir durumdur. Yoksa, renklerin bir köpeğe ya da başka bir hayvana sana göründüğü gibi göründüğünü mü söyleyeceksin? 154a

THAİTETOS: Zeus'a and olsun, öyle düşünmüyorum!

SOKRATES: O hâlde, herhangi bir şey öteki insanlara da sana göründüğü gibi mi görünüyor? Emin olduğun şey bu mudur, yoksa kendin de hiçbir zaman aynı kalmadığın için, hiç-

---

[3] Buradaki χρύσεοςσειρά [...τὴνχρυσῆνσειρὰν], İlyada'da Zeus'un diğer tanrılara meydan okurken sözünü ettiği altın şerit. Sözcüğü Azra Erhat "altın halat" diye çevirmeyi uygun bulurken, Macit Gökberk "zincir" demeyi tercih etmiş. Oysa "zincir" σειρά'nın karşılığı değildir. Kaldı ki, sözü edilen İlyada dizelerinde, Argoslulara öfkelenmiş olan göklerin hakimi Zeus, onları desteklemeye kalkışan tanrılara –özellikle Apollon'a– kendisini zaptetmeleri yönünde değil, çekip yeryüzüne düşürmeleri yönünde meydan okumaktadır.

bir şeyin sana da aynı görünmeyeceğini mi düşünüyorsun?

THAİTETOS: Bu bana ötekinden daha doğru görünüyor.

SOKRATES: O hâlde kendisiyle boyunu ölçtüğüm ya da ona
154b başka bir şeyi değdirdiğim şey gerçekten de büyük, beyaz ya da sıcak olsaydı, bir değişikliğe uğramadığı sürece diğer şeylerden farklı olmayacaktı. Öte yandan o değil de boyu ölçülen ya da ona değdirilen şey büyük, beyaz ya da sıcak olsaydı, o da bir değişikliğe uğramadığı sürece öteki şeylerden farklı olmayacaktı. Gördün mü sevgili dostum, Protagoras'ın ve bu konularda onunla hemfikir olan herkesin söyleyeceği gibi, nasıl da şaşırtıcı ve gülünç şeyler konuşmak zorunda kaldık?

THAİTETOS: Neden böyle konuştun?

154c SOKRATES: Söylemek istediklerimi şu basit örnekle anlayacaksın. Altı tane zar olduğunu düşünelim; dört tane başka zarı bunların yanına koyarsan, ilk zarların bu dört tanesinden bir buçuk kat fazla olduğunu söyleriz. Ama bu sonuncuların yanına on iki tane zar koyarsan, yarısı kadar daha az olduklarını söyleriz ve bundan başka bir söz de doğru olmaz. Yoksa başka türlü mü düşünüyorsun?

THAİTETOS: Elbette hayır.

SOKRATES: Bu durumda Protagoras ya da başka birisi gelip sana sorsa: "Ey Theaitetos, bir şey artırılmaktan başka bir yolla daha büyük veya fazla olabilir mi?" Buna ne cevap verirdin?

154d THAİTETOS: Bu soruyu sorduklarında cevabım "hayır" olurdu Sokrates; ama bir önceki soruya karşılık olarak, kendimle çelişmemek adına, olumlu cevap verirdim.

SOKRATES: Hera adına, pek iyi ve tanrılara yakışır bir cevap olurdu bu. Ama görünüşe göre, "evet" deseydin tam da Eu-

ripides'in durumuna düşecektin; dilimiz çürütülemezken, aklımız için tam tersi olacaktı.[4]

THAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: Her ikimiz de dahi ve bilge olsaydık ve zihnin her şeyini de adamakıllı ortaya çıkarabilseydik, şimdiden böyle bütün vaktimiz Sofistler gibi kavgaya tutuşup birbirimize laf 154e
yetiştirerek bilgimizi sınamakla geçerdi. Ama sıradan insanlar olduğumuza göre, ilkin karşılıklı olarak neler düşündüğümüzü görelim ve bunların birbiriyle uyumlu olup olmadıklarına bakalım.

THAİTETOS: Ben de tam olarak bunu yapmak istiyordum.

SOKRATES: O hâlde öyle yapayım. Durum böyle ve vaktimiz de bol olduğuna göre, sakince birbirimizi tepeden tırnağa sıgaya çekip dikkatli biçimde tartalım ve şu görünüşlerin içi- 155a
mizde nasıl bulunduklarını ortaya çıkaralım mı? Öyle sanıyorum ki daha ilk bakışta, hiçbir şeyin kendisine eşit kaldığı sürece kütle ya da sayı bakımından büyüyüp küçülmeyeceğini söyleyeceğiz. Öyle değil mi?

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: İkinci olaraksa, kendisine bir şey eklenip çıkarılmayan hiçbir şeyin çoğalıp azalmayacağını, daima eşit kalacağını söyleyeceğiz.

THAİTETOS: Tam olarak öyle.

SOKRATES: Üçüncüye gelince, şu değil midir: Önceden bir şey 155b
olmayanın, bir oluşa gelme veya getirilme olmaksızın, sonradan o şey olması imkânsız.

---

[4] Euripides, *Hippolitos*, 612. Platon çoğu zaman olduğu gibi yine ezberden –veya tartışmanın gidişatı gereğince uyarlayarak– alıntı yapıyor. Sözü geçen dizelerde Hippolitos'a dadısı yeminini bozmaması için yalvarınca, Hippolitos ona şöyle karşılık vermektedir: "Yemin eden dilimdi, aklım değil." Platon'un bu dizede yaptığı başlıca değişiklik, ὄμνυμι [yemin etmek]'nin yerine ἀνέλεγκτος [çürütülemez]'u koymaktır.

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Öyle sanıyorum ki biz zarlar hakkında konuştuğumuzda; ya da sözgelişi ne büyüyüp ne küçüldüğüm şu yaşımda benden daha genç olduğun için senden büyükken, sonrasında benden hiçbir şey eksilmediği hâlde sırf sen büyüdüğün için senden daha küçük olacağımı söylediğimizde, bu üç varsayım ruhumuzda birbiriyle kavgaya tutuşuyor. Çün-
155c kü önceden olmadığım bir şeyi sonradan, bir oluşa gelmeksizin oluyorum. Oysa oluşa gelmeden bir şey olmak imkânsızdı ve ben de kütlemden bir şey eksilmedikçe küçülemezdim. Biz kabul ettiğimiz sürece, bunun daha on binlerce örneği var. Hayli iyi takip ediyorsun Theaitetos, görünüşe bakılırsa bu konularda hiç de tecrübesiz değilsin.

THAİTETOS: Tanrılar adına, Sokrates, bu konuların nasıl ilerlediğine hayret ediyorum ve bazı zamanlarda bunlara şahit olunca gerçekten de başım dönüyor.

155d SOKRATES: Görünen o ki, dostum, Theodoros senin kişiliğin hakkında hiç de kötü tahminlerde bulunmamış. Çünkü hayret tam anlamıyla bir filozof duygusudur. Felsefenin bundan başka bir başlangıç noktası yoktur ve İris'in Thaumas'ın kızı olduğunu söyleyen kişi hiç de kötü bir şecere tutmamış.[5] Pekâlâ, şimdi bunların Protagoras'ın anlattığı şeylerden nasıl çıktığını görebiliyor musun, yoksa henüz erken mi?

THAİTETOS: Henüz erken gibime geliyor.

SOKRATES: O hâlde ünlü bir adamın, daha doğrusu bazı ünlü adamların düşüncelerinde gizlenmiş olan hakikati sana adamakıllı göstersem, bu senin için bir iyilik olur mu?

---

[5] Hesiodos'un *Theogonia*'sına (267 vd.) gönderme. Hesiodos'un anlatımına göre, "eski" denizler tanrısı Thaumas'la Elektra'nın kızlarından biri olan İris, tanrılar arasında haber götürüp getiren elçiydi. Felsefeyi tanrısal söz olarak gören Sokrates, "hayret" duygusunu burada yüce sözün başlangıcına yerleştirmektedir.

THAİTETOS: Olmaz olur mu, sana minnettar kalırım! 155e

SOKRATES: Etrafı kolaçan et ve bu işlerin acemisi olan hiç kimsenin bize kulak kesilmediğinden emin ol. Bunlar elleriyle sımsıkı kavrayamadıkları hiçbir şeyin varolmadığını düşünürler; eylemi, oluşu ve bu türden göze görünmeyen şeyleri varlıktan saymazlar.

THAİTETOS: Bu söylediğin kişiler gerçekten de huysuz ve dik kafalı adamlardır, Sokrates. 156a

SOKRATES: Çünkü pek çiğdirler, oğlum. Sana sırlarını anlatacak olduğum ötekilerse pek görgülüdürler. Onlara göre, az öncesinde konuştuğumuz ve her şeyin kendisinden doğduğu ilke; her şeyin devinimden ibaret olduğu, devinimden başka hiçbir şeyin var olmadığıdır. Bir de devinimin iki türlü ve her ikisinin de sayıca sonsuz olduğunu söylerler. Nitelikleri bakımından biri etkin, öteki edilginmiş. Bu ikisinin birleşmesinden ya da birbirine sürtünmesinden sonsuz sayıda çiftler doğarmış ve bu çiftlerin bir yanı algılanan, diğer ya- 156b
nıysa daima bu algılananla birlikte doğup ortaya çıkan algı olurmuş. Şimdi, bizim bu türden algılara verdiğimiz adlar şunlar: Görme, işitme, koklama, soğukluk ve sıcaklık hissi, haz ve acı hissi, arzulama, korku ve bunun gibi daha nicesi. Adı olmayanlar sonsuz sayıda olduğu gibi, adı olanlar da pek çok. Algılananlarınsa her bir cinsi bunlardan biriyle ilişkili; görmenin her bir türüne rengin bir türü ve işitmenin de her bir türüne sesin bir türü denk düşüyor; benzer biçimde, öteki her bir algı yada ayrı bir algılanan karşılık geliyor. Ön- 156c
cekilerin yanında bu öykü, bize ne anlatıyor Theaitetos? Bunu anlayabiliyor musun?

THAİTETOS: Tam değil, Sokrates.

SOKRATES: Ama nasıl tamamlandığına iyice bir bak. Çünkü tam da dediğimiz gibi, var olan her şeyin devindiğini ve bu devinimin kiminde hızlı, kimindeyse yavaş olduğunu anlatmak istiyor. Bir şey ne kadar yavaşsa, deviniminde o denli

156d aynı yerde ve kendisine yaklaşana göre olduğunu, böylece şeyleri meydana getirdiğini söylüyor; fakat bu yolla meydana getirilen şeyler daha hızlı. Çünkü bir yerden başka bir yere gidiyorlar ve devinim bu yolla meydana geliyor. Öyleyse göz ile ölçü bakımından ona denk olan ve beyazlıkla bunun algısını meydana getiren nesne birbirlerine yaklaştığın da, ki birbirlerinden başka şeylere yaklaşınca bunlar asla meydana
156e gelmez, gözlerden gelen görmeyle nesneden gelen –ve beraberinde rengi de doğuran beyazlık birbirlerine doğru gelir ve gözler görme algısıyla dolarak görmeye başlar. Gözler bu sırada görme algısının kendisi değil, gören bir çift göz iken; kendisiyle birlikte rengi doğuran nesne de beyazlıkla dolarak, beyazlığın kendisi değil, beyaz bir nesne oluverir; ister bir tahta parçası ister taş, bu renkle renklenmiş hangi nesne olursa olsun. Sertlik, sıcaklık ya da diğer bütün algılar da aynı yolla edinilse gerek; çünkü hiçbir şey yoktur ki kendiliğin-
157a den olsun, tıpkı az önce söylediğimiz gibi; her türden bütün var olanlar birbirleriyle ilişki içinde, birbirlerine göre hareket ederek meydana gelir. Çünkü tam da söyledikleri gibi, bunları kendi başına düşündükçe, hiçbirinin etkin ya da edilgin olduğundan emin olamayız. Çünkü kendisiyle birlikte edilgin bir var olan bulunmadıkça etkin birinden söz edilemeyeceği gibi, etkin bir var olan bulunmadıkça edilgin birinden de söz edilemez. Öte yandan, birinin yanında etkin görünen bir şey, başka birinin yanında edilgin görünür. Şimdi bütün bunlardan anlaşılan, tıpkı başlarken söylediğimiz gibi, şudur: Hiçbir şey yoktur ki kendinde bir şey olsun; aksine, her
157b zaman her şey bir başka şeye göre meydana gelir. Çoğu zaman ve hatta şimdi bile alışkanlık ve bilgisizlikten ötürü kendisine başvurmak zorunda kaldığımız şu "bir şey olmak"[6] sözü ise hepten ortadan kaldırılmalı. Üstelik, bilgelerin söz-

---

[6] τὸεἶναι. Var olanların hiçbir zaman aynı şey olarak kalmadığı iddiasından ve hemen sonraki cümlede ifade edilen düşünceden hareketle, burada εἶναι'ın "olmak" anlamına değil, "bir şey olmak" anlamına gönderme yapıldığı anlaşılıyor.

lerine kulak verilirse, "bir şey", "onun", "benim", "şunu", "onu" veya bu türden, şeylerin öylece durduğunu haber veren sözlere de izin vermemeliyiz; aksine, doğaya uygun bir söyleyişle, "oluşanlar", "yapılanlar", "bozulanlar" veya "değiştirilenler" dememiz gerekir. Çünkü bir şeyi söz yoluyla durur hâle getiren kişinin bu iddiasını çürütmek pek kolaydır. Hem tek tek şeyleri, hem de bir araya gelmiş çokları bu yolla dile getirmek gerekir; bir araya gelmiş şeyler içinde insan, taş veya herhangi başka bir hayvan ve tür sayabiliriz. 157c
Şimdi bunlar hoşuna gitti mi Theaitetos? Tatmaya değer buluyor musun?

THAİTETOS: Bilmiyorum Sokrates. Üstelik senin bütün bunları böyle gördüğün için mi, yoksa beni sınamak için mi bu şekilde anlattığına da aklım ermiyor.

SOKRATES: Anımsamıyorsun sevgili dostum, bunlar ne bildiğim şeylerdir ne de bir tekini kendi başıma oluşturdum. Ben bu konularda kısırım, ama sana ebelik yaparak efsunlayıp her bir bilgelik meselesinin tadına baktırıyorum; ta ki ikimiz 157d
birlikte senin kanılarını gün ışığına çıkarıncaya kadar. Yalnızca boş hava mı, yoksa gerçekten verimli mi olduğunaysa artık ortaya çıkınca bakacağım. Ama sen de sorduğum şeyler hakkında ne düşündüğünü ortaya koyarken cesur, sakin ve yiğitçe davranacaksın.

THAİTETOS: Sor bakalım.

SOKRATES: Öyleyse şunu bir daha söyle: Hiçbir şeyin bir şey olmadığı, her şeyin daima bir oluş içinde olduğu ve onlara da rastgele iyi, güzel veya başka özellikler yüklediğimiz düşüncesi seni hoşnut ediyor mu, etmiyor mu?

THAİTETOS: Niyeyse, bunları dinlediğim kişi sen olunca pek akla yatkın ve tam da söylediğin biçimde kabul edilmeleri gerekiyormuş gibime geliyor.

SOKRATES: O hâlde, konuşulmamış bir şeyin daha gözümüz- 157e
den kaçmasına izin vermeyelim. Bu şey rüyalar ve hastalık-

lar; yanlış görmeye, yanlış işitmeye veya yanlış algılamak denilen her türlü duruma neden olan bütün akıl hastalıklarıyla ilgilidir. Çünkü farkında olmalısın ki, az öncesinde ortaya koyduğumuz kanıtlar bunlar söz konusu olduğunda kolaylıkla çürütülebilir; bu durumların her birinde pek çok
158a yanlış algı meydana geldiği için, her bir kişiye görünen şeylerin çoğu gerçekten göründükleri gibi gelirken, aksine hiçbiri öyle değildir.

THAİTETOS: Çok doğru diyorsun, Sokrates.

SOKRATES: O hâlde oğlum, algıdan bilgiymiş gibi söz eden ve her bir kişiye görünen şeylerin de o görünen şeyle aynı olduğunu ileri süren kişinin elinde hangi kanıt kalıyor?

THAİTETOS: 'Bu soru karşısında söyleyecek bir sözüm yok' demekten çekiniyorum Sokrates, çünkü daha az öncesinde
158b böyle konuştum diye beni bir güzel paylamıştın. Ama doğrusu, çıldıranların ya da düş görenlerin yanlış sanılara kapıldığını reddetmem mümkün değil; üstelik bunlardan bazısı kendini tanrı sanıp bazısı da uykusunda kanatlanmış uçtuğuna inanıyorken.

SOKRATES: Bu konularda, en çok da rüya ve uyanıklıkla ilgili ortaya atılmış herhangi bir tartışma gelmiyor mu aklına?

THAİTETOS: Nasıl bir tartışma?

SOKRATES: Öyle sanıyorum ki, şu soruyu soranları çokça duymuşsundur: Tam da şu anda uzanmış derin uykudayız da, düşündüğümüz her şeyi aslında düşlüyor muyuz; yoksa tam
158c aksine uyanığız da, birbirimizle bu hâlde mi konuşuyoruz, diye soran birine gösterebileceğimiz delil nedir?

THAİTETOS: Doğrusu Sokrates, delil gösterebilecek bir yol görünmüyor. Çünkü bunların hepsi, tıpkı bir kâğıdın iki yüzü gibi uyuyor birbirine.[7] Çünkü şu anda konuştuğumuz şey-

---

[7] ἀντίστροφος. Düşte görülen dünya ile gerçekte olan dünyanın birebir örtüşmekte olduğu anlatılmak isteniyor.

leri birbirimize aslında rüyada söylediğimizi düşünmeye hiç engel yok. Üstelik rüyada bir rüyamızdan söz ettiğimizi gördüğümüz zaman bile, bunların birbiriyle benzerliği akıl alır gibi değil.

SOKRATES: O hâlde görüyorsun ki tartışmaya açmak hiç zor 158d
değil, nihayet ister uykuda olalım ister uyanık, her ikisi de tartışmaya değer görünüyor; uyurken ve uyanıkken geçirilen süre birbirine eşit olduğundan, ruhumuz her iki durumda da bize karşı çıkarak hâlihazırdaki kanıların gerçek olduklarını savunur; bu nedenle vaktimizin yarısı birinin doğru olduğunu söylemekle, diğer yarısı da ötekinin doğru olduğunu söylemekle geçer: Her ikisinden de eşit derecede emin oluruz.

THAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: O hâlde, sürelerinin aynı olmadığını bir yana bırakırsak, uyku ve akıl hastalığı için aynı açıklama yapılamaz mı?

THAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: Peki ya şimdi? Doğru olan şey, zamanın çokluğu ve azlığından yola çıkılarak mı belirlenmeli?

THAİTETOS: Açıkçası birçok bakımdan gülünç olurdu bu. 158e

SOKRATES: Öyleyse, bu sanılardan hangisinin doğru olduğunu bize açık biçimde gösterecek başka bir yöntemin var mı?

THAİTETOS: Galiba yok.

SOKRATES: O hâlde bana kulak ver de, şeylerin gerçekte daima gören kişi nasıl görüyorsa öyle olduklarını iddia edenlerin bu meseleler hakkında ne söyleyeceklerini anlatayım. Öyle sanıyorum ki, konuşmaya şunu sorarak başlarlar: "Ey Theaitetos, bütünüyle başka olan iki şeyden biri diğeriyle herhangi bir nitelikte aynı olamaz, öyle değil mi? Bu şeyin ötekiyle kısmen aynı, kısmen başka olduğunu değil de; bütünüyle başka olduğunu düşünmemiz gerekmez mi?"

159a THAİTETOS: Bu ikisi baştan sona başka olduğunda, ne nitelik ne de diğer bakımlardan aynı olmaları mümkün.

SOKRATES: Böyle bir şeyin benzemez olduğunu da zorunlu olarak kabul etmek gerekmez mi?

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: O hâlde, mesele birşeyin kendisiyle veya başka birşeyle benzer ya da benzemez olduğuna geldiğinde; benzerse onun aynı olduğunu, benzemezse başka olduğunu söyleyeceğiz, değil mi?

THAİTETOS: Zorunlu olarak.

SOKRATES: Pekâlâ, daha öncesinde hem etkin hem de edilgin olanların pek çok sayıda, hatta sonsuz olduklarını da söylemiştik, değil mi?

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Öte yandan, başka olanın başka olanla karıştırıldığında aynı şeyi değil, başka bir şeyi meydana getireceğini de söylememiş miydik?

159b THAİTETOS: Tastamam öyle demiştik.

SOKRATES: Şimdi beni, seni veya bir başkasını, yaptığımız bu tanıma göre söylemeyi deneyelim: Sağlıklı Sokrates ve hasta Sokrates. Şimdi bunların benzer mi olduğunu söyleyeceğiz, yoksa benzemez mi?

THAİTETOS: Acaba, hasta Sokrates dediğinde bunu bir bütün hâlinde ve sağlıklı Sokrates'in bütününe karşılık mı söylüyorsun?

SOKRATES: Çok iyi anladın, tastamam bunu söylüyorum.

THAİTETOS: Bana göre, benzemez demek gerekir.

SOKRATES: O hâlde, benzemez oldukları ölçüde başkadırlar da?

159c THAİTETOS: Zorunlu olarak.

SOKRATES: Ayrıca uykudaki ve demin saydığımız bütün hâllerdeki Sokrates için de aynı şeyi söyleyeceksin?

THAİTETOS: Bence öyle olmalı.

SOKRATES: O hâlde, doğası gereği etkin olan bu durumlardan her birinin, sağlıklı Sokrates'i tuttuğunda bir şey, hasta Sokrates'i tuttuğundaysa başka şey olması gerekecek, öyle mi?

THAİTETOS: Bundan başka ne umulabilir?

SOKRATES: Öyleyse, bu birbirinden başka durumların hepsinde ben edilgin ve algı etkin olduğuna göre, birbirinden başka şeyler mi meydana getireceğiz?

THAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Demek ki sağlıklı bir şekilde şarabımı içerken, bu bana hoşnut edici ve tatlı görünecek?

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Az öncesinde kabul ettiklerimizden yola çıkarsak, etkinlik ve edilginlikten tatlılık hissi ve algı doğduğu ve her 159d
ikisinin deyer değiştirdiği; algılanmakta olan ve edilginden gelen algının dili algılar hâle getirdiği; şaraptan gelip dili kaplayan tatlılığın ise sağlıklı dil için tatlı bir şarap olan ve öyle görünen bir şey oluşturduğu ortaya çıktı.

THAİTETOS: Öncesinde söz birliğine vardığımız da tastamam buydu.

SOKRATES: Fakat hastalık durumuna gelince, bu gerçekte önceki durumdan farklı, onu tutmayan bir şey olacak, değil mi? Çünkü benzemez birini bulmuş olacak.

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Böylece, hasta olan Sokrates'le şarap içen Sokra- 159e
tes'in meydana getireceği haller de farklı olacak; dildeki acılık algısı şarapta meydana gelen ve oradan dile taşınan bir acılıksa, şarap acılık değil de acıdır; bana gelince, algı değil, algılayanım.

THAİTETOS: Tam olarak öyle.

SOKRATES: Şu hâlde, başka hiçbir şeyi bu şekilde algılayamayacağım. Çünkü başka bir şeyin algısı da başka; ve bu nedenle algılayanı da başka yapıyor. Ayrıca bana etki eden şey, başka bir şeyle karıştığı zamanlarda da aynı etkiyi hiçbir şekilde doğurmayacak; başka olandan başka olan meydana geldiği için, başka türlü sonuçlar doğuracak.

THAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Bundan böyle ben kendimle aynı olmayacağım gibi, o da kendisiyle aynı olmayacak.

THAİTETOS: Evet, olmayacak.

SOKRATES: Fakat bunun yanında, bir algılayan olduğum her defasında, bir şeyin algılayanı olmam da zorunlu: Çünkü bir algılayan olup da hiçbir şeyin algılayanı olmamak imkânsız; aynı şekilde o şeyin de tatlı, acı vs. olduğunda birilerinin algılananı olması zorunlu; çünkü tatlının hiç kimse için tatlı olmaması mümkün değil.

THAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: O hâlde vardığımız sonuç şu gibime geliyor: Eğer varsak, oluyorsak, oluşuyor ya da oluşturuluyorsak, bu birbirimizle olur; böylece, varlığımızın başka hiçbir şeye, hatta kendimize bile değil, birbirimize bağlı olması zorunlu. Sonuç olarak her şey birbirine bağlı. Birisi kalkıp da bir şeyi "bir şey" ya da "olacak" diye adlandırırsa, onun bir şey ile, bir şeyin ya da bir şeye göre olduğunu da söylemeli. Fakat o şeyin kendi başına bir şey olduğunu, var olduğunu veya oluştuğunu söylememesi gerektiği gibi, hiç kimsenin böyle konuşmasına izin vermemeli. İşte, deminden beri konuştuklarımız bu anlama geliyor.

THAİTETOS: Tam olarak söylediğin gibi, Sokrates.

SOKRATES: O hâlde bana etki eden şey başkası için değil, yalnızca benim içindir; onu yalnızca ben algılayabilirim, başkası değil.

THAİTETOS: Aksi mümkün mü!

SOKRATES: Bu durumda, benim algım bana doğrudur –çünkü daima benim varlığıma aittir– ve Protagoras'a bakılırsa benim olanların var olduğuna ve benim olmayanlarınsa varolmadığına karar verebilirim.

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Asla yanılmayan, varolanlar ve oluşanlar hakkında daki düşüncede hiç tökezlemeyen biri olduğuma göre, nasıl olur da beni etkileyen algıların bilgisine sahip olmam? 160d

THAİTETOS: Bu mümkün değil.

SOKRATES: Demek ki, 'bilgi algıdan başka bir şey değil' demekle tepeden tırnağa haklısın; sözgelişi Homeros, Herakleitos ve yandaşları her şeyin akarak devindiğini; en büyük bilge Protagorasher şeyin ölçüsünün insan olduğunu ve Theaitetos da bunlardan hareketle bilginin algı olduğunu söylediği zaman; hepsi birden aynı şeyi ifade etmiş oluyor. Öyle 160e değil mi Theatitetos? Buna, benim ebeliğimle doğurduğun yeni çocuğun diyelim mi? Yoksa başka bir şey mi diyeceksin?

THAİTETOS: Öyle demek zorundayım, Sokrates.

SOKRATES: İşte, görünüşe bakılırsa, güç bela da olsa onu doğurtabildik; artık ne çıkarsa şansımıza. Şimdi doğumun ardından, onun *amphidromia* törenini[8] dosdoğru biçimde, tartışma- 161a

[8] Sokrates çocuk doğurtup büyütme metaforunu istikrarlı biçimde sürdürerek "mesleğini" vurguluyor. ἀμφιδρόμια, "etrafında koşmak", Atinalıların inancı gereği, çocuğun doğumundan sonraki yedinci günde düzenlenen ve herkesin davet edildiği bir törendi. Geleneği Theaitetos açısından ilginç kılan, çocuğun babasının bu törenle birlikte çocuğun yetiştirmeye değer olup olmadığına karar vermesiydi. Olumsuz bir karar alınması durumunda çocuk terk edilmekteydi.

mızın etrafında dönerek yapmalıyız ki; terk etmeyip büyütmemize değer mi, yoksa yalnızca boş hava ve aldanma mı, görebilelim. Ya durumu ne olursa olsun onu terk etmeyip büyütmek gerektiğini söylersin; ya da gözünün önünde çürütülmesini kabullenir ve ilk çocuğun senden koparılıp götürülünce aşırı bir öfkeye kapılmazsın. Var mısın?

THEODOROS: Theaitetos bunu kabullenecektir, Sokrates. Çünkü asla dik kafalı biri değildir. Ama tanrıların huzurunda söyle, bunca şeye rağmen yine olmadı mı sence?

SOKRATES: Sözün özü, konuşmayı pek seviyorsun Theodoros; üstelik benim kanıtlarla dolu bir torba olduğumu ve hemen-
161b cecik bir kanıt çıkararak sana 'bunca şeye rağmen yine olmadı' diyeceğimi düşünecek kadar da naziksin. Gelgelelim, olanı biteni hiç aklın almıyor: Kanıtların bir teki bile benden gelmez, bunlar her zaman söyleştiğim kişiden gelir; benim, bilge bir kimsenin sözünü alıp da onu usülüne uygun biçimde kavramaya yetecek kadarından fazla hiçbir bilgim yoktur. Şimdiyse bunu, kendim hiçbir şey söylemeksizin, şu delikanlıyla deneyeceğim.

THEODOROS: İyi söyledin Sokrates, öyle yap bakalım.

SOKRATES: Sahi, dostun Protagoras'ta en şaşırtıcı bulduğum şeyin ne olduğunu biliyor musun Theodoros?

161c THEODOROS: Nedir?

SOKRATES: Doğrusu, şeylerin her bir insana göründüğü gibi olduğuna dair her sözü hoşuma gidiyor. Ama o hayranlık verici söylevinin daha başında, Hakikat'in ilk satırlarında neden şunu söylemiyor, anlamış değilim: "Yaban domuzu – veya köpek-başlı veya algıları olan çok daha tuhaf bir başka varlık– her şeyin ölçüsüdür." Öyle yapsaydı bilgeliğine bir tanrı gibi hayranlık duyduğumuzu gösterirdik, o da bize karşı çok daha ululara yakışır ve yüksek perdeden konuşa-
161d bilirdi. Diyorum, basiret bakımından, bırakın herhangi başka bir adamı, bir kurbağa yavrusundan daha ileri olamadığını

görseydi. Böyle değil de nasıl demeli, Theodoros? Eğer herkesin algı yoluyla edindiği sanılar gerçekten kendi hakikatiyse; hiç kimse bir başkasının durumunu[9] o kişiden daha iyi ayırt edemiyorsa ve kişinin, başkasına ait sanıların kendininkilerden daha doğru veya yanlış olduğunu araştırmaya ihtiyacı yoksa; ve çok defalar söylendiği gibi, her bir insanın sanıları kendine özgüyse, bunların hepsi birden doğru ve gerçekse; o hâlde sevgili dostum, başka insanlara büyük bedel- 161e
ler karşılığında ders anlatan Protagoras neden bilgedir? Ve her bir insan kendi bilgeliğinin ölçütü olduğuna göre, bizim gibi bilgisizler öğrenmek için ne diye ona başvursun? Bu durumda, Protagoras'ın halkın ilgisini kazanmak için konuştuğunu söylemeyelim mi? Buna karşılık, bana ve ebelik sanatıma biçilen gülünç pay söz konusu olduğunda susarım; öyle sanıyorum ki bunu söyleşme işlerinin hepsi için de söyleyebilirim. Çünkü eğer Protagoras'ın Hakikat'i doğruysa ve kitabının kutsallığından bir şeyler mırıldanırken bizimle eğlenmiyorsa, insanların dürüstlük içinde birbirlerinin görüş- 162a
lerini ve sanılarını araştırmaları ve karşılıklı çürütme çabasına girişmeleri yorucu ve pek budalaca bir iş olmaz mı?

THEODOROS: Senin de söylediğin gibi, Sokrates, o adam benim dostumdu. Bu nedenle ne Protagoras'ı çürüten bir düşüncede seninle hemfikir olmaya, ne de kendi görüşlerime rağmen sana karşı koymaya gönlüm elverir. En iyisi yeniden Theaitetos'a dön, çünkü her zaman olduğu gibi şimdi de seni can kulağıyla dinlemeye pek istekli görünüyor.

SOKRATES: Bir kimse Lakedaimon'a gidip de güreş okuluna 162b
uğrasa, Theodoros, ve kimi çelimsiz vücutluların da aralarında olduğu o çıplak kalabalığı uzun uzun seyredip kendisi soyunmasa ve vücudunu göstermese, bu doğru olur mu?

---

[9] Πάθος. Bu sözle asıl anlatılmak istenen, edilgin her bir insanın algılardan "etkilenme" biçimidir.

THEODOROS: Bana güvenip de böyle yapmama izin vermişlerse, başka ne isterim? Tıpkı şimdi, beni şu yaşımda zorlu güreşinize sürüklemeyip de yanı başınızda seyirci olarak durmama izin verdiğinizi düşündüğüm gibi. Zaten bu yüzden daha genç ve çevik birini kendine rakip seçtin.

SOKRATES: Öyle olsun Theodoros, atasözünün de söylediği
162c gibi, senin hoşuna giden beni mutsuz etmez. Öyleyse yeniden bilge Theaitetos'a saldırayım. Sen söyle Theaitetos, acaba az öncesinde irdelediğimiz konularda, hiçbir ölümlünün ya da tanrının erişemediği bir bilgeliğe böyle birdenbire eriştiğine sen de şaşırmıyor musun? Yoksa Protagorasçı ölçünün tanrılara değil de insanlara mı yakıştığını düşünüyorsun?

THAİTETOS: Zeus'a and olsun, şaşırmıyorum; beni asıl şaşırtan, senin bu soruyu sormandır. Çünkü biz şeylerin her bir in-
162d sana göründüğü gibi oldukları iddiasını tartıştığımız sırada bu söylenenler bana her bakımdan iyi görünüyordu; fakat şimdi bu düşüncem çabucak tersine döndü.

SOKRATES: Çünkü çok gençsin sevgili oğlum; halk önünde konuşulanlara[10] kulak verip hemen inanman bundandır. Bu soruya karşılık olarak Protagoras'ın ya da onun hesabına konuşan birisinin söyleyecekleri de belli: "Ey soylu delikanlılar ve yaşlılar, siz hep birlikte oturmuş halka seslenirken ve tan-
162e rıları söz konusu ederken, ben onların var olduğu veya var olmadığı tartışmasını konuşma ve yazmadan kapı dışarı edi-

---

[10] Sokrates'in burada kullandığı δημηγορία sözcüğünün bütün hatipleri ifade etmediği kesindir; öyle olsa *rhetor* daha isabetli bir tercih olacaktı. Theaitetos'un sözü edilen bu konuşmalara tecrübesizliğinden ötürü değer vermiş olduğuna bakılırsa, Platon'a göre δημηγορία'nın, Aristoteles (Retorik 1354b) veya başka yazarlarda olduğundan farklı biçimde, olumsuz bir anlamı söz konusudur. Bu konuşmaları yapan kişinin güttüğü asıl amaç, halkı ikna ederek veya kandırarak popülarite, oy vs. kazanmaktır: Sofist okuluna dolaylı bir eleştiri. (Krş. *Savunma*, 36b.)

yorum.[11] Siz, çokların kabul ettiği ne varsa işitip birebir söylüyorsunuz: Güya bilgelik konusunda insanların her birinin semiz hayvanlardan daha üstün olmaması alçaklıkmış. Fakat bu söylediklerinizin içinde hiçbir tanıtlama veya zorunluluk yok, hepsi ihtimale dayanıyor. O ihtimal ki, Theodoros ya da başka bir geometri ustası kendi sanatını üzerine kursa, bütün saygınlığını yitirirdi. O hâlde sen ve Theodoros da, bu denli mühim meselelerde söylediğiniz sözleri varsayımlar ve ih- 163a
timaller üzerinde temellendirip temellendirmediğinizi gözden geçirin."

THAİTETOS: Ama bu doğru değil Sokrates; bunu ne sen ne de biz söyleyebiliriz.

SOKRATES: Görünüşe bakılırsa, sana ve Theodoros'a göre meseleyi başka türlü gözden geçirmemiz gerekiyor.

THAİTETOS: Tam da dediğin gibi, başka türlü.

SOKRATES: Öyleyse şu yoldan gidelim: Acaba bilgi ve algı aynı mıdır, yoksa başka mı. Çünkü başından beri üzerinde durduğumuz konu buydu; ve ne mutlu ki bu konuda ortaya atılmış pek çok saçmalığı kökünden sarstık. Öyle değil mi?

THAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: O hâlde, görme veya işitme yoluyla algıladığımız 163b
bütün her şeyi bildiğimiz konusunda hemfikir olacak mıyız? Sözgelişi barbarların dilini öğrenmemişken ve bize bir söz söylediklerinde; söylediklerini işitmediğimizi mi, yoksa hem işttiğimizi hem de bildiğimizi mi söyleriz? Ya da harfleri hiç bilmediğimizi varsayalım; onlara baktığımız zaman görmediğimizi mi, yoksa hem bildiğimizi hem de gördüğümüzü mü düşünürüz?

THAİTETOS: Elbette onlardane görüyor ve işitiyorsakonu bildiğimizi söyleriz Sokrates. Çünkü onların hem şekillerini 163c

[11] Burada metnin akışına hiç uymayan "tanrıların var olup olmadıkları" tartışmasının kaynağı net değildir.

hem de renklerini görmek, bilmek anlamına gelir; öte yandan alçak ve yüksek vurgularını duymak da tastamam bir bilmedir. Dilbilimcilerin ve yorumcuların öğrettiği şeylere gelince, onları görmekle veya işitmekle ne algılamak, ne de bilmek mümkün.

SOKRATES: Çok iyi, Theatitetos. Bu fikri büyüteceğin yerde, kalkıp da onu çürütmeye çalışmak yersiz. Gör ki önümüze çıkan yeni bir mesele var; şimdi nasıl üstesinden geleceğimizi bir düşün bakalım.

THAİTETOS: Nasıl bir mesele?

SOKRATES: Şöyle bir mesele: Birisi şu soruyu sorarsa: "Bir
163d kimse, bir zamanlar bilmiş olduğu ve belleğinde saklayıp koruduğu bir şeyi daha sonrasında bir gün anımsayacak olursa, artık bunu bilmiyor olması mümkün mü?" Görünüşe göre lafı uzattım; asıl sormak istediğim soru şu: Bir kimse öğrendiği bir şeyi anımsıyorken, o şeyi bilmediğini söyleyebilir miyiz?

THAİTETOS: Nasıl olur, Sokrates? Bu söylediğin pek şaşırtıcı olurdu.

SOKRATES: Yani bunu söylersem budalalık etmiş olurum, değil mi? Şunu gözden geçir şimdi: Görmenin algılamak olduğunu, yani görünüşün algı olduğunu söylemiyor musun?

THAİTETOS: Evet, bunu söylüyorum.

SOKRATES: Bu söylediğimiz uyarınca, insan şeylerin bilgisini
163e onları görerek elde etmiş olmaz mı?

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Öte yandan, bir de anımsamadan söz etmemiş miydin?

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Hiçbir şeyi mi, yoksa bir şeyleri mi anımsamaktır bu?

THAİTETOS: Elbette bir şeyleri.

SOKRATES: O hâlde, kişinin öğrenmiş ve algılamış olduğu türden bir şeylerin, değil mi?

THAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Kişi, daha önce gördüğü bir şeyi zaman zaman anımsamaz mı?

THAİTETOS: Anımsar.

SOKRATES: Gözünü kapatsa bile mi, yoksa o zaman o şeyi unutur mu?

THAİTETOS: Bunu söylemek saçma olurdu, Sokrates.

SOKRATES: Evvelki düşüncemizi korumak istiyorsak, doğrusu 164a
bunu yapmamız gerekir. Eğer yapmazsak, uçup gider.

THAİTETOS: Zeus adına, ben de şüpheye kapılıyor ve yeterince anlayamıyorum. Nasıl olacağını sen söyle.

SOKRATES: Şöyle ki; bir şeyi gören kişinin, onun bilgisini edindiğini söylüyoruz. Çünkü görünüş ve algının bilgiyle aynı şey olduğu konusunda söz birliğine varılmıştı.

THAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Öte yandan, şeyleri görüp de bilgisini edinen kişi, gözünü kapatıp görmediği zaman bile onları anımsıyor, öyle değil mi?

THAİTETOS: Evet.

SOKRATES: O hâlde, nasıl ki "görüyor" demek "biliyor" de- 164b
mekse, "görmüyor" demek de "bilmiyor" demektir.

THAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: Bundan şu sonuç çıkıyor: Kişi bilgisini edindiği ve aynı zamanda anımsadığı bir şeyi, görmediği sürece bilmiyordur. Bu durumun ise saçma olduğunu söylemiştik.

THAİTETOS: Çok doğru dedin.

SOKRATES: Görünen o ki, bilgiyle algının aynı şeyler olduğunu söylemek bizi bazı imkânsız sonuçlara vardırıyor.

THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Demek kibunların başka şeyler oldukları söylenmeli.

THAİTETOS: Muhtemelen.

164c SOKRATES: O hâlde bilgi, gerçekte ne olabilir? Galiba ki bunu yeniden, en başından konuşmamız gerekiyor. Şimdi ne yapacağız, Theaitetos?

THAİTETOS: Ne konuda?

SOKRATES: Zafere ulaşmadan tartışmayı terk etmiş olmasına rağmen ötmeye koyulan adi horozlar gibiyiz.

THAİTETOS: Nasıl?

SOKRATES: Adların benzerliğinden hareket ederek tartışmayı bu yolda götürmekle yetindiğimize bakılırsa, tam da çelişkiler yaratan tartışmacılar gibi davrandık. Üstelik didişmeci de-
164d ğil filozof olduğumuzu iddia etmemize rağmen, o usta adamlarla aynı şeyleri yaptığımızın hiç farkında değiliz.

THAİTETOS: Söylediklerini hâlâ anlamış değilim.

SOKRATES: Pekâlâ, ne düşündüğümü farklı bir yolla açıklamayı deneyeyim. Bir kişinin öğrenip de sonradan anımsadığı bir şeyi bilip bilmediğini sormuştuk. Ardından, gördüğü şeyleri gözünü kapatıp da görmediği zamanlarda bile anımsadığını; anımsasa bile o şeyi bilmediğini ve nihayet bunun imkânsız olduğunu göstermiştik. Sonuç olarak Protagoras'ın anlattığı öykü boşa çıktı, tıpkı senin bilgiyle algının aynı olduğuna ilişkin iddian gibi.

164e THAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Sevgili dostum, diğer öykünün babası hayatta olsa böyle olmazdı; onu savunmak için pek çok şey söylerdi. Şimdi önümüzde bir yetim olarak durduğu için ona çamur

atıp duruyoruz. Protagoras'ın her şeyini emanet ettiği varisleri bile ona destek olmaya istekli değil; bunlardan biri de Theodoros'tur. O hâlde adaletin yüzü suyu hürmetine, ona destek olmak cüretini biz göstereceğiz.

THEODOROS: Fakat onun emanet edildiği kişi ben değilim Sokrates, Hipponikos oğlu Kallias'tır. Ben çok genç yaştayken 165a kanıtsız düşünceleri[12] bırakıp geometriye dönmüş biriyim. Ama bu desteklemeyi kendin üstlenirsen, doğrusu sana minnettar oluruz.

SOKRATES: İyi söyledin, Theodoros. Madem öyle, ona nasıl destek olacağım, iyice bir bak. Çünkü kişi çoğu zaman dile getirdiği kabul ya da reddetmeleri aklın ölçülerine vurmadıkça çok daha kötü sonuçlara varabilir. Bunları sana mı, yoksa Theaitetos'a mı anlatayım?

---

[12] ψιλόςλόγος, birebir "yalın düşünce" anlamında. Bu sözü, cümlede geometriye karşıt gösterildiği için "kanıtsız düşünce" şeklinde çevirdik. Platon'un burada ne yapmak istediğine dair somut bir sonuca varmamız, bu sözün Theodoros'un ağzından çıkmış olduğu gözden kaçırılmadığı sürece mümkündür. Burada, deneyimsiz bir Sofist ve aynı zamanda usta bir geometrici ve gökbilimci olan Theodoros'un, felsefeden yalnızca göreliliği, yani kanıtsız Sofizmi anladığı bellidir. İlerleyen satırlarda Sokrates'in ondan geometriyi en azından bir "ölçü" olarak kullanmayı istemesi de onun felsefe hakkındaki önyargısını kırmaya dönük bir girişimdir; Sokrates bu ölçü karşısında Protagoras'ın çökeceğinden, kendisinin dimdik ayakta kalacağından son derece emindir. Nitekim Platoncu düşünce, zirve noktasına Kant'la varacağı üzere, felsefeyi daima geometri ve astronomi gibi sağlam kanıtlı bilimlerle kıyaslamaya, onlardaki kesinliğe ulaştırmaya çalışacaktır. Bu ψιλόςλόγος'u Scheiermacher "bloßenDenken", Fowler "abstractspeculations" ve Cornford ise "abstactdiscussions" biçiminde karşılıyor. Fowler ve Cornford'un çevirileri geometrinin de bir soyut kurgulama olduğunu gözden kaçırırken, Schleiermacher'in önerisi daha uygun görünmektedir. Buna ek olarak, ifadeye Macit Gökberk *soyut düşünüş*, Furkan Akderin ise *bu tür incelemeler* (hangi tür?) demeyi tercih etmiş.

THEODOROS: Her ikimize birden anlat, ama cevapları genç
165b olanımız versin; çünkü senin çürütmelerine benden daha az bozulacaktır.

SOKRATES: O hâlde en çetin soruyu sorayım. Bu bana göre şöyle bir soru: "Kişinin, bir şeyi bilirken aynı zamanda bilmemesi mümkün müdür?"

THEODOROS: Buna ne cevap vereceğiz şimdi, Theaitetos?

THAİTETOS: Benim düşünceme göre, mümkün değildir.

SOKRATES: Fakat görmekle bilmeyi bir tutarsan, bu cevabın doğru olmaz. Korkusuz bir adam,iki gözünden birini eliyle kapatarak, eskilerin dediği gibi seni kapana kıstıracak biçimde[13] elbisesini o kapalı gözünle görüp görmediğini sorarsa, ne cevap verir de ondan kurtulursun?

165c THAİTETOS: Herhâlde kapalı olanla değil de, ötekiyle gördüğümü söylerim.

SOKRATES: Öyleyse bir şeyi aynı anda hem görüyor, hem de görmüyor mu olursun?

THAİTETOS: Bu durum için böyle.

SOKRATES: O ise şöyle der: "Hayır, benim merak ettiğim ya da sorduğum şey bu durumda olan değil; aynı şeyi hem bilip hem de bilmemenin mümkün olup olmadığı. Açık ki, şu anda, görmediğin bir şeyi görüyorsun. Öte yandan görmenin bilmek, görmemeninse bilmemek olduğunu bir şekilde kabul etmiştin. Şimdi bütün bunlardan senin için ortaya çıkan sonuç nedir, bunu söyle."

165d THAİTETOS: Fakat bunlardan çıkardığım sonuç, şimdiye dek kabul ettiklerimin tersi oluyor.

---

[13] ἐνφρέατι συσχόμενος, *bir kuyuda elleri bağlı hâlde*; kapana kısılma durumunu ifade eden bir deyim.

SOKRATES: Belki de, ey hayran olunası delikanlı, başka birilerinin soracağı sorularla, aynı meselede çok daha zor bir durumda da kalabilirsin. Sözgelişi aynı şey hem kesin hem de muğlak biçimde bilinebilir mi, yakından bilinip de uzaktan bilinemez olabilir mi, aynı şey hem derinlemesine hem de yüzeysel bilinebilir mi, ve bunun gibi sayısız başka soru, pusuya yatmış paralı muhafızlar gibi, sözlerle yapılan bu mücadelede bilgiyle algının aynı şey olduğunu söylediğin anda üzerine atılır; işitme, koklama ve bunun gibi pek çok algı konusunda saldırarak seni küçük düşürür ve o herkesçe arzu- 165e
lanan bilgeliğine hayranlık duyup bağlılık bildirmedikçe tartışmaya bir son verip de seni bırakmaz. Efendin olup seni kendine bağladığı andaysa, kurtulmak istiyorsan kendisine bu türden konularda bir fidye ödemeni ister. Şimdi, Protagoras'ın kendi düşüncesine destek olarak ortaya koyacağı muhtemel kanıtları merak ediyor musun? Bunu da söylemeyi deneyelim mi?

THAİTETOS: Evet, tam olarak.

SOKRATES: Öyle sanıyorum ki, onu savunmak için söylediğimiz her şeyi birebir söyleyecek, ama aynı zamanda daha ileri 166a
gidip bizi küçümseyerek şöyle konuşacaktır: "İşte şu saygıdeğer Sokrates, küçük bir çocuğu korkutarak ona şöyle bir soru sordu: 'Aynı şeyi, aynı zamanda hem anımsamak hem de bilmemek mümkün müdür?' Çocuğun ileride neler olacağını kestiremediği için hayır cevabını vermesi üzerine, konuştuğu her sözle beni alay konusu yaptı. Gel gör ki pasaklı Sokrates, işin aslı şudur: Sen benim iddialarımdan herhangi birini sorular sormak yoluyla sınadığın sırada, eğer soru sorulan kişi benim verecek olduğum cevapları vermesine rağmen yenik düşüyorsa, ben çürütülmüş olurum. Ama başka 166b
türlü cevaplar veriyorsa, çürütülen ancak kendisidir. Sözgelişi, geçmişte olmuş ve şimdi hissedilmeyen bir etkilenmenin anısının da tıpkı ilk gerçekleştiği zamanda olduğu kadar güçlü bir etkide bulunacağını söyleyecek birileri var mı sa-

nıyorsun? Bu çok zor. Ya da başka bir örnek: Bir ve aynı şeyin aynı kişi tarafından aynı anda hem bilinip hem de bilinmemesinin mümkün olduğunu kabul etmekten çekinecek birileri var mı sanıyorsun? Diyelim bundan çekiniyor olsun; o kişi, değişiklik geçiren bir kimsenin, değişiklik geçirmeden önceki hâliyle aynı olacağını hiç kabul eder mi? Ya da –sürekli değişiklik geçirmesine ve sonsuz sayıda kişiye dönüşmesine
166c rağmen– o değişen kimsenin gerçekte çok değil, tek bir kişi olduğunu mu kabul eder; üstelik birbirimize dönük söz oyunlarına[14] karşı daima tetikte olmak gerekiyorken?" Ardından şöyle devam eder: "Ama kutlu dostum, ben diyorum ki,bu iddiamı sıgaya çekerken soylu davran; ve elinden geliyorsa her birimizde oluşan algıların kendimize özgü olmadığını, ya da kendimize özgü oluyorsa bile görünüşünün yalnızca kişinin kendisine öyle olmadığını; ya da ille 'olma'yı kullanmak gerekiyorsa, yalnızca kendisine öyle olduğunu kanıtla. Ama sen domuzdan veya köpek-başlıdan söz ederken domuzluk etmekle kalmıyor, sana kulak verenleri de yoldan çıkarıp yazdıklarıma karşı aynı şekilde davranmaya sevk
166d ediyorsun. Bu yaptığının sana faydası yok. Çünkü ben hakikati tıpkı yazdıklarımda olduğu gibi düşünür ve söylerim: Varolanlar ve varolmayanlar için her birimizin ayrı bir ölçü olduğu; şeylerin birimize başka türlü, bir diğerimize başka türlü olduğu ve göründüğü; bu konuda her birimizin bir diğerimizden çok farklı olduğu. Üstelik ben bilgeliğin ve bilge adamların varolmadığını hiç söylemedim; aksine, benim bil-

---

[14] ὀνομάτωνθήρευσις, "sözcük avı" krş. *Gorgias* 489b: Sofist Gorgias'ın öğrencisi Kallikles Sokrates'i bu hileye başvurmakla itham eder. Söz oyunu yaparak karşısındakini aldatmak anlamına gelen deyim, Platon tarafından her iki defasında da Sofistlerin ağzından söyletilmiş ve Sokrates'e yöneltilmiş olsa bile, metinlerin özünde, hem Theaitetos hem de Gorgias'ta Sofistik tartışma yöntemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. [Gonzalez Lodge, Gorgias yorumunda bu deyimi "asıl meselenin unutulduğu yerde yapılan *laf kavgası–kelime oyunu* (logomachy)" olarak açıklıyor (Commentary on Plato's Gorgias, 1891)].

ge dediğim kişi, içimizden biri için kötü olan ve kötü görünen şeyleri değiştirerek onları iyi olan ve iyi görünen şeyler hâline getirendir. Bir de benim bu konuşmamı hem eninden, 166e
sırf kelimeler olarak anlayıverme; söyleyeceğim şeylere bak ve sözlerimin açık anlamını öyle devşir. Daha öncesinde söylenmiş olanları anımsa. Sözgelişi, hasta düşmüş birine yediği yemekler acı geliyordu ve acıydı; sağlıklı birineyse tam tersi oluyor ve öyle geliyordu. Şimdi bunların hiçbiri ötekinden daha bilgece davranmış olmadığı gibi –çünkü bu mümkün değil– kötü durumda olanı böyle düşündüğü için bilgisiz, 167a
sağlıklı olanıysa tersini yaptığı için bilge diye adlandırmak gerekmez. İki durumdan biri diğerinden daha iyi olduğu için, burada gerekli olan şey aralarında değişikliğe gitmektir. Aynı şekilde eğitimde de, durumlar arasında iyi olmayandan iyi olana doğru bir değişiklik yapmalı: Bu değişikliği hekim ilaçlarla, Sofist ise sözlerle yapar. Fakat yine de, hiç kimse yanlış düşünen birini sonradan doğru düşünür hâle getirebilmiş değildir. Çünkü varolmayanları düşünmek[15] imkânsız olduğu gibi, kişinin kendisini o anda etkileyen şeylerden başkasını düşünmesi de imkânsızdır; her bir durumda düşünülenlerse daima doğru. Öyle sanıyorum ki, ruhu kötü hâldeki biri ruh hâliyle aynı türden şeyler düşünürken, iyileşince tam tersini düşünecektir.[16] Ve kimi tecrübesizler, hepsi 167b
görünüş olan bu iyi sanıları doğru diye adlandırırlar. Bana ge-

---

[15] Sokrates'in Protagoras'ın ağzından konuştuğu bu cümleler boyunca, "düşünmek" için νοεῖν yerine δοξάζειν fiilini kullanması dikkat çekicidir. Bu ayrım kendini en çok da Parmenides'ten yarım yamalak alıntılanmış ve bu dipnotu düştüğümüz ifadede belli ediyor; oysa hem Platon'u hem de Protagoras'ı büyük ölçüde etkilemiş olan Parmenides, kendi cümlesinde δοξάζειν'i değil, νοεῖν'i kullanıyordu.

[16] Sokrates'in Protagoras'ı, iyi olmayandan iyi olana doğru yapılmasını önerdiği "değişikliği" savunmaya devam ediyor: Aynı kişi, aynı şeyi, farklı koşullar altında iyi veya kötü olarak görebilmektedir. Az sonrasındaki cümlede, iyi olup olmamayı hakikatin bilgisinden ayırarak, Sofist düşüncenin gereğine tam uygun biçimde, göreliliğe bağlayacaktır.

lince, bunların diğer türden olanlara göre daha iyi olduklarını, fakat hiçbir şekilde daha doğru olmadıklarını söylerim. Bilgeler söz konusu olduğundaysa, sevgili Sokrates, onları kurbağa yavruları diye adlandırmam pek zor; çünkü ben sözgelişi vücudun bilgesine hekim, bitkilerin bilgesine çiftçi derim. Bana göre bu ikincisi, bitkiler hastalanıp kötü algılara kapıldıkları anda bu algıları daha yararlı ve iyi olanlarıyla
167c değiştirendir. Bilgeler ve iyi hatipler de aynı şekilde, kendi adalet görüşlerine uygun olarak, devletleri için kötü olanların yerine faydalı olanları koyarlar. Çünkü bana göre her bir devletin kendisi için adil ve güzel gördüğü şey, bu düşünceyi koruduğu sürece öyle olmaya devam edecektir. Öte yandan bilgeler, bu devletlerin her biri için kötü olan şeylerin yerine iyi olanını ve öyle görüneni koyarlar. Bu söylediklerimiz uyarınca, Sofist öğrencilerini bu şekilde eğitme yetisine sahip olduğu için sırf bilge olmakla kalmaz, mezun
167d oldukları zaman onlardan yüklü miktarda bir karşılık almayı da hak eder. Bu bakımdan, bazı kimseler başka bazılarından daha bilgedir; ama hiç kimse yanlış düşünmez ve senin de, ister gönüllü ister gönülsüz, kendini bir ölçü olarak kabul etmen gerekir. Bütün bu söylenenler neticesinde iddiam gerçekten de kurtulmuş oldu. Şimdi, bu iddiayı ilkesi bakımından çürütebilirim diyorsan, bunu bir karşı iddia ortaya koyarak yap. Bunu sorular sorarak yapmak istiyorsan, sor. Çünkü akıl sahibi hiç kimse bundan kaçmamalı, aksine ilk olarak kendisi istemelidir. Ama bunu yaparken şunu daima gözet: Soru sorarken adaletsiz olma. Çünkü erdemlere uygun dav-
167e randığını söyleyen birinin tartışırken adaletsiz davranması hiç de akla uygun olmaz. Konuşma yaparken düşülen adaletsizlik, didişmeyle tartışmayı birbirinden ayıramamaktan doğar. Bunlardan ilkinde, rakiple elden geldiğince alay eder ve onu tökezletmeye çalışırsın; ciddi tartışmada ise kendisiyle konuştuğun kişiye kendisinden kaynaklı ve daha önceki
168a birlikteliklerinde kandırılarak atmış olduğu yanlış adımları göstererek doğru yola gelmesini sağlarsın. Böyle davranır-

san, konuştuğun kişiler kendi karmaşıklık ve çıkmazlarının nedenini senden değil, kendilerinden bilirler. Böylece hep peşinden koşar ve seni pek severler. Kendilerine karşı nefret duyar ve kimsenin yardımına gerek kalmadan soluğu felsefede alırlar. Bambaşka kişilere dönüşerek önceki hâllerinden kurtulmayı ümit ederler. Fakat çoğu kimse gibi sen de bunun tersini yaparsan, tam tersi sonuçlar elde edersin ve aksi 168b
gibi, seninle düşüp kalkanların yaşlandıklarında felsefeden nefret etmelerine neden olursun. Şimdi, eğer bana güveniyor ve şu söylediklerime inanıyorsan, ne düşmanlık ve ne de kavga hissine kapılma, aramıza katıl ve her şeyin devindiğini, bir kişiye ya da devlete nasıl görünüyorsa öyle olduğunu söylerken gerçekte ne demek istediğimizi uysal bir düşünmeyle araştırmaya koyul. İşte, bilgiyle algının aynı mı yoksa başka mı olduğunu ancak bu söylediklerimden çıkarabilirsin, sözcüklerin ve adların alışılmış anlamlarından de- 168c
ğil. Ki bunlardır çoğu kimsenin farkında bile olmadan yanlış yollara girerek birbirleri arasında çıkmazlar bulmasının asıl sebebi." İşte böyle, Theodoros, dostuna küçük bir destek olarak, şu küçük yeteneğimle söyleyeceklerim bunlar. Eğer kendisi hayatta olsaydı, eminim ki bundan çok daha büyük bir destek ortaya koyardı.

THEODOROS: Ona bu denli büyük bir gençlik heyecanıyla destek olduğuna bakılırsa, alay ediyorsun Sokrates.

SOKRATES: İyi diyorsun, dostum. Ama söyle bana, az önce Protagoras'ın bizi nasıl payladığını gördün mü? Güya iddia- 168d
larımızı söylemek için bula bula bir çocuk bulmuş ve Protagoras'a saldırmak için de bu çocuğun ürkekliğinden faydalanmışız. Şimdiye kadar yaptığımız şey sadece söz oyunuymuş ve onun çağrısına uyarak, çok yücelttiği şu "her şeyin ölçüsü" iddiasını ciddiyetle gözden geçirmeliymişiz.

THEODOROS: Görmez olur muyum, Sokrates?

SOKRATES: O hâlde ne yapmalı? Söylediklerini birebir yapalım mı?

THEODOROS: Kesinlikle.

SOKRATES: Gördüğün gibi, sen dışında burada bulunanların hepsi çocuk yaşta. Şimdi, eğer bu adamın söylediklerine kulak vereceksek, onun iddiasını karşılıklı soru ve cevaplarla ele almak sana ve bana düşen bir iştir. Bu sayede, yaptığımız işe çocuklarla alay ederek yürütülmüş bir araştırma ve iddiasının hafife alınması gözüyle bakamaz.

168e

THEODOROS: Nedenmiş o? Theaitetos bu araştırma ve ortaya çıkarma işini pek çok uzun sakallı adamdan daha iyi yapamaz mı?

SOKRATES: Ama senden daha iyi yapamaz, Theodoros. Ben senin ölmüş dostuna her bakımdan en iyi şekilde destek oldum diye, hiçbir şey yapman gerekmediğini düşünme. Haydi iyilerin iyisi, az da olsa yürü benimle; hiç değilse senin geometrik şekiller için bir ölçü olup olamayacağını, ya da ilkeleri konusunda hayli üstün olduğunu iddia ettiğin gökbilim ve diğer meselelerde herkesin senin kadar yetkin olup olmadığını anlayalım.

169a

THEODOROS: Senin yanında oturup da konuşmaktan kurtulmak kolay değil Sokrates. Daha demin beni rahat bırakmanı ve Lakedaimonlular gibi güreş için soyunmaya zorlamamanı isterken ne kadar da aldanmışım. Bana Skiron'u[17] anımsatıyorsun. Çünkü Lakedaimonlular insanlara güreş için soyunmayacaklarsa uzaklaşmalarını söyler; fakat görünen o ki sen daha çok Antaios'un rolünü oynamaktasın. Geleni geçeni zorla soyundurup söz güreşi meydanına sürmeden bırakmıyorsun.

169b

---

[17] Pek güçlü olan ve gelen geçeni hırpalayıp uçurumdan aşağı yuvarlayan bir eşkıya. Yolda tuttuğunu bu adamla güreşmek zorunda bırakan kişi ise Antaios adındaki devdir. Skiron'u Theseus, Antaios'u ise Herakles haklamış.

SOKRATES: Hastalığımı ne de güzel örnekledin Theodoros; aradaki tek fark, benim onlara göre çok daha inatçı olmamdır. Söz söylemekte onlardan çok daha güçlü nice Herakles ve Theseuslarla karşılaştım ve beni iyice bir ezdiler. Ama hiçbir zaman geri çekilmedim; çünkü bu türden idmanlara karşı böyle yere batasıca bir aşk beni esir aldı. Şimdi sen de 169c
bu karşılaşmadan geri durma; bu benim için olduğu kadar senin için de faydalıdır.

THEODOROS: Karşılık olarak hiçbir şey söylemiyorum, nasıl istiyorsan öyle yapalım. Çaresiz, senin başıma ördüğün bu ağlara yazgı diyecek ve beni sorgulayıp çürütmene razı olacağım. Ama şunu da bil ki, beni az önce belirlediğin sınırların daha ötesine çekmene izin vermem.

SOKRATES: O kadarı bile yeterli. Ama gözün açık olsun da farkında olmadan sözlerimize çocuksu bir biçim vermeyelim; sonra birileri kalkıp aynı sebeple eleştirmesin bizi. 169d

THEODOROS: Pekâlâ, gücüm yettiğince dikkatli olmaya çalışacağım.

SOKRATES: İlkin, meseleyi yeniden ve önceki tarzda ele alalım da görelim, her bir insanın bilgelikte kendisine yeter olduğu iddiasından hoşnutsuz oluşumuz yerinde mi, yoksa yersiz mi.Üstelik bizim gibi Protagoras da iyi ve kötü şeyler konusunda kimi insanların ötekilerden daha üstün olduğunu ve bunların da bilgeler olduğunu kabul etmişti, öyle değil mi?

THEODOROS: Evet.

SOKRATES: Eğer burada hazır bulunup da bizim ona destek olmak için sözbirliği etmemiz yerine bu düşünceleri kendisi dillendirseydi, iddiasını yeniden ele alarak sınamamıza hiç 169e
gerek kalmayacaktı. Öte yandan şimdi burada, onun adına bir fikir belirtme yetkimiz olmadığı da söylenebilir. O yüzden, tam da bu mesele hakkında açık bir karara varmamız iyi olacak. Çünkü meselenin iki hâli arasında beliren fark hiç de küçük değil.

THEODOROS: Doğru diyorsun.

SOKRATES: Öyleyse meseleyi başkaların değil de onun cümle-
170a lerinden, kısaca ele alalım.

THEODOROS: Nasıl?

SOKRATES: Şöyle: O, herşeyin her bir insana nasıl görünüyorsa gerçekte de öyle olduğunu söylemiyor mu?

THEODOROS: Evet, bunu söylüyor.

SOKRATES: O hâlde, ey Protagoras, biz de insanların, daha doğrusu bütün insanların sanılarını söyleriz ve şöyle deriz: Hiç kimse yoktur ki, kimi konularda herkesten daha bilge olduğunu ve kimi konulardaysa başkalarının kendisinden daha bilge olduğunu düşünmesin. İnsanlar en büyük tehlike zamanlarında, örneğin savaşta, hastalıkta veya denizde bir fırtınaya tutulduklarında, kendileri tarafından kurtarılmayı
170b umdukları yöneticilerini tanrıların yerine koyarlar. Üstelik aralarında bilmekten başka hiçbir fark yoktur. İnsanın bulunduğu her yer, kendilerine bir şeyler öğretecek ve kendilerini, bütün öteki hayvanları ve işlerini yönetecek kişiler arayanlarla doludur. İnsanlar, kendilerini hem birşeyler öğretilmeye hem de yönetilmeye elverişli bulurlar. Şimdi bütün bu durumlar için sebep olarak, insanların kendilerinde hem bilgeliği hem de bilgisizliği görmelerinden başka ne gösterebiliriz?

THEODOROS: Hiçbir şey.

SOKRATES: Onlara göre bilgelik doğru düşünce, bilgisizlikse yanlış sanılardır, öyle değil mi?

170c THEODOROS: Elbette.

SOKRATES: O hâlde, ey Protagoras, bu iddian için ne demeliyiz? İnsanların düşündüklerinin daima doğru olduğunu mu söylemeliyiz; yoksa kimi zaman doğru, kimi zaman yanlış olduğunu mu? Çünkü her ikisinden ortaya çıkan sonuç şudur ki, insanların düşündükleri daima doğru değildir, yanlış

daolabilir doğru da. Bir düşün Theodoros, Protagoras'ın yandaşlarından biri ya da sen, hiç kimsenin, bazı insanların bilgisiz olduğunu ya da yanlış sanılara sahip olduğunu iddia etmeyeceğini kabul eder misiniz?

THEODOROS: Buna inanmak imkânsız, Sokrates.

SOKRATES: Fakat yine de, insanın her şeyin ölçüsü olduğunu 170d
söyleyen iddia zorunlu olarak böyle bir yere varıyor.

THEODOROS: Nasıl oluyor bu?

SOKRATES: Herhangi bir şey hakkında bir karara varıp bu sanıyı bana bildirdiğinde, onun iddiasına bakılırsa bu senin için doğru olur; geri kalanlarımıza gelince, senin kararın hakkında bir yargı belirlemekten geri mi duralım, yoksa senin daima doğru düşündüğüne mi karar verelim? Böylesi her bir durumda sayısız insan, sen insanlarının karşıtlarına sahip olarak, kararının ve düşüncenin yanlış olduğunu söyleyip karşı çıkmaz mı?

THEODOROS: Zeus adına ey Sokrates, elbette insanların pek 170e
çoğu, tıpkı Homeros'un dediği gibi, başıma pek çok iş açar.

SOKRATES: O hâlde ne demeliyiz? Düşündüğün şeyin senin için doğru, pek çokları içinse yanlış olduğunu mu?

THEODOROS: Görünen o ki, Protagoras'ın iddiasından zorunlu olarak bu sonuç çıkıyor.

SOKRATES: Peki ya Protagoras'ın kendisi ne söyler? Eğer insanı ne kendisi ne de pek çok başka kimse bir ölçü olarak görmüyorsa, ki gerçekten öyle görmüyorlar, kendi yazmış olduğu Hakikat'in de çoğu kimse için doğru olmadığını söylemek zorunda kalmaz mı? Öte yandan, kendisi doğru olduğunu düşünüyorken insanların çoğu onunla hemfikir değil- 171a
se, doğru olduğunu düşünmeyenler doğru olduğunu düşünenlerden sayıca çok daha fazla olduğu için, doğru olmadığını peşinen bilirsin.

THEODOROS: Her bir sanıya göre doğru veya yanlış olacağından, bunu söylemek zorunda.

SOKRATES: Hem sonra, onun iddiası pek incelikli bir noktayı daha içeriyor: Kendi düşüncesi uyarınca, ona itirazda bulunanların da düşüncesi doğru olacağı için, bizzat kendi düşüncesinin yanlış olduğunu düşünmüş oluyor; çünkü herkesin düşündüğü her şeyin doğru olduğunu söylemekte.

THEODOROS: Tastamam öyle.

171b SOKRATES: O hâlde, kendisinin yanlış olduğunu söyleyenlerin sanısını doğru kabul etmekle, kendi sanısının yanlış olduğunu kabul etmiş olmaz mı?

THEODOROS: Zorunlu olarak.

SOKRATES: Böylece ötekiler de kendilerinin yanlış olduklarını kabul etmezler, öyle değil mi?

THEODOROS: Gerçekten de kabul etmezler.

SOKRATES: Yazdıklarına bakılırsa, Protagoras bu sanının da doğru olduğunu kabul ediyor.

THEODOROS: Apaçık öyle.

SOKRATES: Bu durumda kendi iddiası, başta bizzat Protagoras olmak üzere herkes tarafından reddedilecektir. Dahası, kendisine karşıt şeyler söyleyen birinin doğru düşündüğünü bir kez kabul ettikten sonra, Protagoras'ın kendisi de çoğunlu-
171c ğun düşüncesine uyarak, ne bir köpeğin ne de herhangi bir insanın, öğrenmemiş olduğu hiçbir şeyin ölçüsü olamayacağını kabul edecektir. Öyle değil mi?

THEODOROS: Öyle.

SOKRATES: Artık herkes tarafından reddedildiği için, Protagoras'ın "Hakikat"i ne kendi gözünde ne de bir başkasının gözünde doğru olabilir.

THEODOROS: Dostumu yermek konusunda pek aşırı davrandık, Sokrates.

SOKRATES: Fakat, sevgili dostum, doğru yoldan çıkıp çıkmadığımız henüz açığa çıkmış değil. Açığa çıkmış tek şey, onun bizden daha yaşlı olduğu için daha bilge olabileceği. Sözgelişi, şimdi şurada başını çok değil boğazına kadar topraktan çıkarabilse, beni ipe sapa gelmez şeyler konuşmakla ve seni ise bu şeyleri kabul etmekle uzun uzadıya suçlar ve yeniden toprağa girip gözden kaybolurdu. Fakat bana kalırsa, çapımız her ne olursa olsun yalnızca kendimize güvenmemiz ve daima ne düşünüyorsak onu söylememiz gerekir. Diyelim şimdi, herkesin en azından şunu kabul ettiğini söylememiz gerekmez mi: Bazı insanlar ötekilere göre daha bilge; bazılarıysa daha bilgisizdir. 171d

THEODOROS: Ben de en azından bunu kabul ediyorum.

SOKRATES: Yoksa Protagoras'ın iddiasının, en sağlam hâliyle, ona destek olurken çizdiğimiz biçimde mi ayakta durabileceğini düşünüyorsun? O iddiaya göre pek çok şey; sıcak, kuru, tatlı ve bu türden her şey, bir kişi için ona nasıl görünüyorsa öyleydi. Fakat bu iddia herhangi bir durumda bir insanın başka birinden daha üstün olduğunu kabul ediyorsa, aynı zamanda şunu da kabul etmesi gerekir: Sağlık konusunda da bütün kadınlar, çocuklar ve hatta hayvanlar bile, kendi kendilerini tedavi etmekte ve neyin kendilerine iyi geleceğini bilmekte yetersiz olmalarına rağmen, bu konuda birbirleri arasında üstünlük bakımından farklı farklıdırlar. Öyle değil mi? 171e

THEODOROS: Ben de öyle düşünüyorum.

SOKRATES: Benzer biçimde, söz toplum meselelerine gelince, onun iddiasına göre iyi ve utanç verici, adil ve adaletsiz, dindarca ve dine aykırı şeyler, her bir devlet için o devlet nasıl öngörüyorsa ve bunlara ilişkin yasalarını nasıl koymuşsa öyle ve doğrudur; bu konularda hiçbir devlet bir diğerinden ve hiçbir yurttaş da bir diğerinden daha bilge olamaz. Gelgelelim, devletin kendisine faydalı olan veya olmayan yasa- 172a

lar koyması konusunda bir kez daha, bir danışmanın diğerinden ve bir devletin sanılarının da başka bir devletinkin-
172b den doğruluk bakımından farklı olduğunu kabul edecek, böylece her bir devletin kendisi için faydalı olacağı sanısıyla koyduğu bütün yasaların gerçekten de faydalı olduğunu söylemeye hiçbir şekilde cüret edemeyecektir. Öte yandan, sözünü ettiğim bu meselelerin, yani adil-adaletsiz ve dindarca-dine aykırı gibi şeylerin doğasından gelen bir öze sahip olmadığını, bunun yerine ortak sanılar uyarınca ve o sanılar kabul gördüğü sürece doğru olduğunu kabul etmeye herkes dünden hazırdır; ve Protagoras'ın iddiasını doğru bulmayanların pek çoğu da bilgeliğe böyle varabileceklerini düşü-
172c nürler. Ama Theodoros, söz bizi esir alıyor ve küçük meselelerden gitgide daha büyüklerine varıyoruz.

THEODOROS: Yine de yeterince boş vaktimiz var, değil mi Sokrates?

SOKRATES: Öyle görünüyor. Ama tanrısal dostum, bu durum bana çoğu başka zamanlarda olduğu gibi şimdi de şunu düşündürüyor: Zamanının çoğunu felsefe meseleleriyle harcayan kimselerin, mahkeme önüne çıktıklarında gülünç hatiplere dönmesi pek yerinde.[18]

THEODOROS: Bununla ne demek istiyorsun?

SOKRATES: Gençliğinden itibaren mahkemelerde ya da bu gibi yerlerde düşüp kalkmış kimseler felsefe ya da bu türden araştırmalarla beslenerek büyümüş olanların karşısına ko-
172d nunca, özgürlerin karşısına konmuş köleler gibi görünürler.

THEODOROS: Hangi bakımdan?

SOKRATES: Şu bakımdan: Bu ikincisinin, az önce sözünü ettiğin gibi boş zamanı daima vardır ve bu boş zamanlarda büyük huzurla, dilediği gibi konuşur. Tıpkı bizim şu anda üçün-

[18] Sokrates, bu diyalog biter bitmez meşhur Savunma'sını yapmak üzere mahkemeye gidecektir.

cüsünü konuşuyor olduğumuz meselelerde birinden ötekine geçip durmamız gibi, o da gönlünün dilediğince, konuşmakta olduğu bir meseleyi bırakıp yenisine geçebilir. Bu nedenle konuşmasının uzunluğunu ya da kısalığını hiç önemsemez; yeter ki gerçeğe ilişkin olsun. Ötekine gelince –akan su onu mecbur bıraktığı için–[19] hep bir zaman azlığı içinde ko- 172e
nuştuğu gibi gönlünün dilediğince konuşmasına da izin verilmez; çünkü mahkemedeki rakipleri onu önünde yazılı bulunan ve yeminli ifade adı verilen söylev dışında hiçbir şey konuşmamak zorunda bırakırlar. Bu söylevlerse daima bir kölenin karşısında oturmuş adaleti elinde tutan efendisine seslendiği sözlerden ibarettir; karşılıklı konuşmalar hiçbir zaman farklı bir konuda olmayıp hep kendisiyle, hatta bazen hayatıyla ilgilidir. Bütün bunların bir sonucu olarak, 173a
böyle bir adam efendisini söz yoluyla nasıl ikna edeceğini ve davranışlarıyla onu nasıl hoşnut kılacağını iyi bildiği için pek çetin ve dişliyken, ruh bakımından alçak ve güvenilmezdir. Çünkü gençliğinden bu yana içinde yetiştiği kölelik gelişmeye, dürüstlüğe ve özgürlüğe yönelmesine engel olmuştur. Böylece maruz kaldığı büyük tehlike ve korkular yüzünden ruhu henüz çok gençken türlü dalavereler yapmak zorunda kalmış ve bütün bunları adalet ve doğrulukla bir arada kaldıramadığı için yalana ve yanlışı yanlışla karşılamaya hızlıca alışmış, eğri ve güdük kalmıştır. Nihayet ken- 173b
disi her ne kadar usta ve bilge olduğunu düşünse de, pek sağlıksız düşüncelerle gençlikten yetişkinliğe adım atar. İşte, ikincilerin durumu da böyledir Theodoros. Şimdi bizim koromuzda olanları da gözden geçirelim mi istersin, yoksa az

---

[19] Antik dönem Atina'sındaki duruşmalarda, kararı bir günde vermek zorunlu olduğu için, davacının ve davalının konuşma süreleri su saatiyle ölçülerek sınırlandırılıyordu. Bu saat son derece basit bir düzenek olarak, suyun birinden ötekine aktığı iki çanaktan oluşmaktaydı. Aynı anıştırma için bkz. 201a.

önce sözünü ettiğimiz daldan dala atlayarak konuşma özgürlüğünü abartmamak adına esas konumuza geri mi dönelim?

THEODOROS: Aksine, onları da incelemekle hiç abartmış ol-
173c mayız Sokrates. Çünkü bizim korodakilerin sözün hizmetkârı olmadığını söylemekle pek iyi yapıyorsun; bunun yerine sözler bizim işimizi gören hizmetkârlarımızdır ve her biri biz ne zaman istersek o zaman sonlanmak üzere bekleşirler. Çünkü bizim başımızda ne bir yargıç dikilidir, ne de şairlerin başında dikilenler gibi buyruk veren ve sınır belirleyen bir denetleyici.

SOKRATES: Pekâlâ, düşündüğün buysa şu yol göstericiler hakkında konuşalım. Felsefe hakkında ucuz laflar edenleri kim ne diye konuşsun ki? Her şeyden önce, bu yol göstericiler
173d gençliklerinden beri çarşının yolundan habersizdirler. Hatta mahkemeye, meclis evine ya da devletin bir başka ortak yerine nasıl gidilir, onu da bilmezler. Yasalar ve genel kararlar hakkında konuşulanları ve yazılanları ne görmüşlükleri ne de işitmişlikleri vardır. Birlikler arasındaki egemenlik mücadelesi, ateşli oturumlar, ziyafetler ve flüt çalan kızların şenlendirdiği cümbüşler onların rüyalarına bile uğramaz. Öte yandan devlette kimin iyi veya kötü olduğu, erkek veya kadın olsun kimin soyundan kime bir kötülük geçtiği türünden meseleler, atasözünün de söylediği gibi, denizdeki bir damla
173e kadar bile umurlarında değildir. Bütün bunlar, filozofun bilmediğini bile bilmediği şeylerdir. Üstelik bunlardan uzak kalmasının nedeni iyi şöhret arzusu değil, gerçekte şehrin şurasını burasını sırf beden olarak dolaşması; zihin olaraksa bütün bunları önemsiz bulması ve hatta bir hiç gibi görmesidir. Hepsini görmezden gelir ve tıpkı Pindaros'un söylediği gibi kanatlanarak "yerin altında" mesafeleri ölçer, "göğün üstünde" ise yıldız yasaları üzerine düşünür;[20] varolanların her

[20] Çok güçlü bir geometri ve astronomi vurgusu daha. Fowler'ın bir dipnotla aktardığı ve burada anıştırılan muhtemel Pindaros cümlesi

birinin bütünlüklü doğasını araştırır, elde hazır bulunan hiç- 174a
bir şeye tenezzül etmez.

THEODOROS: Bununla ne demek istiyorsun, Sokrates?

SOKRATES: Söylediğim şeytıpkı yıldız yasaları üzerine düşünen Thales'in durumu gibidir, Theodoros. Hani yukarıya bakarak yürüdüğü sırada bir su kuyusuna düşmüştü de, bunu gören hazırcevap ve güzel bir Trakyalı kız onunla alay ederek, gökyüzünde olanları bilmeye bu denli meraklıyken ayağının ucuna geleni, gözünün önünde duranı hiç göremediğini söylemişti. Bu alaylı söz, ömrünü felsefeyle geçiren herkes için söylenmiş gibidir. Çünkü böylesi bir adam, gerçek- 174b
ten de kapı komşusunun ne yapıp ettiğini görmez. Onun yaptıklarından habersiz olmakla da kalmaz, bir insan mı yoksa başka bir hayvan mı olduğunu bile güç bela bilir. Öte yandan, insanın ne olduğu; doğasının nasıl davranmayı ve davranılmayı gerektirdiği, diğerlerinden hangi bakımlardan farklı olduğu konularına gelince, işte bunlardır araştırdığı ve peşinden koştuğu. Bunun nasıl olduğunu anlıyor musun, Theodoros, yoksa hâlâ anlayamadın mı?

THEODOROS: Anladım, pek doğru söylüyorsun.

SOKRATES: Sonuç olarak, sevgili dostum, böylesi bir adam tek tek kişilerle veya kalabalıklarla birlikteyken, tıpkı başında söylediğimiz gibi, mahkemede veya başka bir yerde ayaku- 174c
cuna gelmiş veya gözünün önünde duran bir şey hakkında konuşmaya zorlanınca, sırf Trakyalı kızları değil bütün herkesi güldürür. Tecrübesizliği yüzünden su kuyusu gibi nice başka şaşkınlıklara düşer; bu korkunç beceriksizlik onu budala diye ünlendirir. Ona kötü söz söyleyenlere karşı söyle-

---

olduğunu ifade etmekle yetindiği dizelerde bağlam olarak benzerlik bulunmakla birlikte, aynı fiiller kullanılmıyor. Buna göre, kızkardeşi Helena'yı Hades'ten geri getirmek isteyen Polluks'un artık ömrünün yarısını *yerin altında*, yarısını ise *göğün üstünde geçirmesi* gerekiyormuş (bkz. Pind. *Nem.* 10.87)

yebileceği kendisine ait bir kötü söz yoktur; çünkü hiç kimsenin hiçbir kötülüğünden haberdar olmadığı gibi, hiçbir zaman böyle şeylerin peşinde koşmuş da değildir. İşte bu çaresizlikleriyle gülünç görünür. Öte yandan, başkalarının övünme ve böbürlenmeleri karşısında güler gibi yapmadığı, gerçekten ve açıktan güldüğü için ciddiyetsiz olduğu düşünülür. Bir tiranın veya hükümdarın göklere çıkarıldığını duysa, hayvanlarından fazlaca süt sağdığı için sevince boğulmuş bir çobanın –bir domuz, koyun ya da sığır çobanının– övüldüğünü duymuş gibi olur. Bununla birlikte, yöneticilerin çobanlarınkinden çok daha açgözlü ve dönek hayvanlar güttüğünü ve sağdığını düşünür; onların hayvanları, içinde bocaladıkları zaman azlığından kaynaklı kabalık ve eğitimsizlikleri bakımından dağ başında çitlerle çevrili yaşayan çoban, hayvanlarından hiç geri kalmaz. Öte yandan, on bin dönüm ya da daha fazla toprağı olan birinin hayran olunası zenginliğini işitince bunun pek küçük bir miktar olduğunu düşünür; çünkü yeryüzünü bir bütün hâlinde görmeye alışkındır. Bir kimsenin atalarına övgüler düzerek pek zengin yedi tane dedesi olduğu için soylu olduğunu söyleyenleri işittiğinde, bu tür övgülerin bütünüyle insanların kör ve dar bakışlarından kaynaklandığını düşünür. Böyleleri eğitilmemiş oldukları için, bütünü görmeye ve her bir insanın on binlerce dedesi ve atası olduğunu hesaplamaya güçleri yetmez; bunlar arasında zengin ya da dilenci, hükümdar ya da köle, barbar ya da Hellen pek çokları olabileceğini anlamazlar. Öte yandan, yirmi beşinci göbeğe kadar atalarının listesini gösterip en sonunda soyunu Amphitruon oğlu Herakles'e dayandırarak böbürlenen bir kimseyi görünce bu küçük hesabı pek saçma bularak güler; çünkü Amphitruon'un yirmi beşinci ve kendisinin de ellinci ceddinin şans eseri nasıl bir adam olabileceğini hiç hesaplayamıyor, ruhunu bu sabun köpüğü düşüncelerden kurtaramıyordur. İşte böyle durumlarda filozof, kimilerine kibirli ve kimilerineyse ayağa düş-

174d 174e 175a 175b

müş şeylerden habersiz ve şaşkın göründüğünden, pek çok kişi için alay konusu olur.

THEODOROS: Tam söylediğin gibi olur, Sokrates.

SOKRATES: Öte yandan, sevgili dostum, ne zaman birini alıp 175c
yükseklere çıkarsa ve "hangimiz adaletsizlik yaptık, sen mi yoksa ben mi?" sorusundan ayırıp adaletin ve adaletsizliğin kendisinin ne olduğunu araştırmaya, her birinin neliğini ve öteki şeylerden ve birbirlerinden nasıl ayrıldıklarını incelemeye götürse; veya "bir hükümdarın mutlu olup olmadığını" veya "ne kadar altını olduğunu" sormaktan ayırıp hükümdarlığın, insan işlerinin ve mutlulukla mutsuzluğun bütünlüklü anlamda ne olduğunu araştırmaya zorlasa, her birinin doğasının ne olduğunu ve insanların bunlardan birini nasıl kazanacağını ve ötekindense nasıl kaçınacağını ona gösterse ve bütün bunlar hakkında o küçük, kurnaz ve kılı 175d
kırk yaran aklıyla bir açıklama yapmasını istese, her şey bir anda alaşağı olur: Bu denli yüksek bir yerde bulunduğu için başı döner; göğün üstünden aşağıya bakınca, hiç alışkın olmadığından korku ve çaresizlik hissine kapılır.[21] Kekelemeye başlar ve gülünç bir hâl alır; fakat bu defa Trakyalı kızların ya da eğitimsiz başka kimselerin gözünde değil, çünkü onlar bu hâli algılayamazlar; köle olarak değil de özgür biçimde yetiştirilmiş adamların gözünde gülünç olur. İşte, iki tür insanın durumları böyledir, Theodoros. Bir yanda tastamam bir özgürlükle ve boş zaman imkânıyla yetiş- 175e
miş, adına filozof dediğin insan –ki saf görünmekten hiç şikayetçi olmaz ama kölelere yakışır işlerde beceriksizdir; sözgelişi yatağını toplayıp bağlamayı, güzel yemekler pişirmeyi ve dalkavukça konuşmayı bilmez; öte yandaysa bütün bu işleri çarçabuk ve maharetle yapabilen, gelgelelim kuşağını özgür bir insan gibi sağ yanından dolamayı beceremeyen,

---

[21] Krş. *Phaidros* 246c vd.

176a tanrıların ve kutlu insanların doğru yaşamlarını övecek iki çift sözü bir araya getiremeyen insan.

THEODOROS: Bu söylediklerinle herkesi benim kadar ikna edebilseydin Sokrates, insanlar arasında daha fazla huzur ve daha az kötülük olurdu.

SOKRATES: Ama ne kötülükleri ortadan kaldırmak mümkündür Theodoros –çünkü iyinin karşısında daima bir şey olması zorunludur– ne de onların tanrılarda bulunması. Kötü şeyler, bir zorunluluk olarak, ölümlü doğayı ve bu dünyayı çevrelemiştir. İşte bu nedenle, buradan oraya elden geldi-
176b ğince çabuk kaçmak gerek. Bu kaçıştan kasıt, tanrılarla olabildiğince benzeşmektir. Onlarla benzeşmekse, aklıbaşındalıkla birlikte adil ve dindar olmaktır. Fakat doğrusu, ey iyilerin iyisi, çoğu kimsenin söylediğine bakılırsa, erdemi gözetmenin ve erdemsizlikten kaçmanın, birinin yapılırken ötekinin yapılmamasını nasıl amacı, kötü değil de iyi bilinmekmiş; insanları böyle olmadığına inandırmaksa hiç kolay değil. Oysa bana göre bunlar, hani derler ya, kocakarı lakırdısı
176c olmaktan öteye gitmiyor. Hakikati şu şekilde söyleyelim: Tanrı hiçbir yerde ve hiçbir şekilde adaletsiz değildir, aksine o en adaletlidir ve hiçbirimiz de bu en adaletli olmak konusunda onun benzeri olamayız. Kişinin gerçek ustalığı, değersizliği ya da korkaklığı burada ortaya çıkar. Çünkü insanın bilmesi bilgelik ve gerçek erdem, bilmemesi ise bilgisizlik ve apaçık kötülüktür. Ustalık ve bilgelik olduğu düşünülen diğer her şey, devlet egemenliğinde bayağılık, sanatlarda ise yapaylık olarak kendini gösterir. Bu nedenle, sözleri ve eylemlerinde adaletsiz ve dine aykırı olan birine yapabilecek
176d en iyi şey, ona hiçbir zaman düzen bazlıkta usta olduğunu söylememektir. Çünkü bu türden bir kınama onu onurlandırır. Bunu duyunca işe yaramaz biri olmadığı zannına kapılır;

"toprağın boşuna taşıdığı bir yük"[22] değil de, devleti kurtarması için ihtiyaç duyulan biri olduğunu düşünmeye başlar. Bu nedenle onlara hakikati, yani hiç de düşündükleri gibi değil, bunun tam tersi olduklarını söylemek gerekir; çünkü her şeyden önce bilmeleri gereken şeyi, adaletsizliğin cezasını bilmezler. Bu ceza, zannettikleri gibi, kimi adaletsizliklerine rağmen pençesinden kurtulabildikleri kırbaç ya da ölüm 176e
cezası değil, kaçmalarının imkânsız olduğu bir cezadır.

THEODOROS: Hangi cezadan söz ediyorsun?

SOKRATES: Bu dünyadaki örneklerden birisi, sevgili dostum, en kutlusu olan tanrısallık; diğeriyse en zavallısı olan tanrısızlıktır. Fakat onlar bu durumu görmeyerek, ahmaklıkları ve aşırı düşüncesizliklerinden ötürü biriyle benzeşirken, adaletsiz davranışlarından ötürü diğerinden uzaklaşırlar. Bunu 177a
bedelini benzeştikleri şeyle örtüşen bir hayat yaşayarak öderler. Bu ustalıklarından kurtulmazlarsa öldüklerinde kötülüklerden arınmış o yere kabul edilmeyeceklerini ve daima bu dünyada benzeştikleri hayatı yaşayacaklarını –çünkü kötüler hep kötülerle birliktedir– onlara söylesek bile, usta düzenbazlar oldukları için, bu duyduklarını akılsızca sözler gibi görürler.

THEODOROS: Gerçekten de öyledir, Sokrates.

SOKRATES: Bunun yanında biliyorum ki dostum, onların baş- 177b
larına gelecek bir şey daha var: Karşı çıktıkları bir iddia hakkında kendi düşünceleri için bir kanıt getirmeleri gerektiği her defasında, eğer korkakça kaçmayıp da sözlerinin arkasında uzun süre durmayı arzu ederlerse, pek şaşırtıcı biçimde tanrısal dostum, söylediklerinden nihayet kendileri hoş-

---

[22] Patroklos'un yasını tutan Akhilleus, annesi Thetis'e dert yanıyor: "...olamadım bir *kurtuluş* ışığı öbür arkadaşlarıma, ... oturuyorum burada, gemilerimin yanında, *toprağın boşuna taşıdığı bir yük* gibi..." (Homeros, *İlyada* XVIII/103-106; çev. Azra Erhat-A.Kadir, Can Yayınları, İstanbul 2005)

nutsuz hâle gelirler. O meşhur konuşma yetenekleri yerle bir olur ve çocuklardan hiçbir farkları kalmaz. Ama bu mesele üzerine konuşmak şimdilik gereksiz olduğundan, bir yana
177c bırakalım. Öyle yapmazsak, engel tanımayan bir sel gibi çoğalıp taşacak ve asıl konumuzu görünmez hâle getirecek. Bu nedenle, eğer sen de kabul ediyorsan, önceki konumuza dönelim.

THEODOROS: Doğrusu bu konuları dinlemek bana hiç de rahatsızlık vermez Sokrates. Şu ileri yaşımda bunları takip etmek bana pek kolay geliyor. Ama gerçekten de istiyorsan, yine önceki konudan konuşalım.

SOKRATES: Pekâlâ, son vardığımız noktada varlığın yer değiştirme olduğunu ve şeylerin kendilerini gören her bir kişiye nasıl görünüyorlarsa daima öyle olduklarını söyleyenlerin,
177d başta adalet konuları olmak üzere pek çok konuda yaslanmak istedikleri şey, devletin koymuş olduğu herhangi bir yasanın, sırf o yasayı koymayı adil bulduğu için, devlet ayakta kaldığı sürece adil olduğu iddiasıdır, demiştik. Gelgelelim iyi söz konusu olunca, bir devletin kendisine faydalı olmasını umarak koyduğu herhangi bir yasanın o devlet varolduğu sürece kendisi için gerçekten faydalı olacağını canla başla savunmaya hiç kimse kalkışamıyordu; ta ki birisi onu böyle adlandırıncaya dek. Bu ise söylediğimiz her şeyi alaya almak olurdu, öyle değil mi?

THEODOROS: Tam olarak öyle.

177e SOKRATES: Çünkü sırf adlardan söz etmekle kalmayıp, adlandırılan şey üzerine iyice bir düşünmek[23] gerek.

THEODOROS: Doğru.

SOKRATES: Fakat koyduğu yasalara bu adı vermekle, kimbilir belki de şeyin kendisini amaçlıyor ve böylece bütün yasalarını kendisi için inandığı ve gücünün yettiği ölçüde faydalı

---

[23] Θεωρέω.

hâle getiriyordur. Yoksa yasa koyarken gözettiği başka bir şey mi var?

THEODOROS: Bundan başka hiçbir şey olamaz. 178a

SOKRATES: Pekâlâ, bu konuda şansı hep yaver mi gider, yoksa devletlerin her biri çoğu defalar yanılgıya mı düşer?

THEODOROS: Bana kalırsa yanılgıya düşerler.

SOKRATES: Tam da bu noktadan devam edip ilerlersek, hangi türün her bakımdan faydalı olduğu sorusuna herkesin aynı cevabı vereceği muhtemeldir: Bu, gelecek zamana ait olan türdür. Çünkü yasa koyduğumuz her defasında, koyduğumuz bu yasaların gelecekte fayda sağlayacak olduğunu düşünür ve buna haklı olarak "gelecek" adını veririz.

THEODOROS: Elbette. 178b

SOKRATES: Madem öyle, haydi Protagoras'a ya da onunla aynı şeyleri söyleyenlerden birine şu soruyu soralım: "İnsan her şeyin ölçüsüdür" diyorsun ey Protagoras; beyazın, ağırın, hafifin ve bu türden istisnasız her şeyin. İnsan bunların ölçütünü kendi içinde taşıyarak, şeylerin bunlardan birine uyduğunu varsayıp gerçekten de böyle olduklarını düşünür. Öyle değil mi?

THEODOROS: Öyle.

SOKRATES: Pekâlâ ey Protagoras, bu insanın aynı zamanda gelecekte olacak şeylerin de ölçütünü kendinde taşıdığını, şeylerin şöyle veya böyle olacaklarını düşündüğünü ve ger- 178c
çekten düşündüğü gibi olduklarını da söyleyecek miyiz? Sözgelişi sıcaklığı düşün: Bir kimse kendi kendine ateşinin yükseleceğini, dolayısıyla pek sıcak olacağını varsayıyor olsun; hekim olan başka biriyse bunun tam tersini. Gelecekte hangisinin sanısının doğru çıkacağını söylemeliyiz? Yoksa her ikisinin mi? Yani adam hekime göre sıcak veya ateşli olmayıp da kendine göre her ikisini birden mi olacak, demeliyiz?

THEODOROS: Bu gerçekten de gülünç olur.

SOKRATES: Bununla beraber, öyle sanıyorum ki şarabın gele-
178d cekteki tatlılığı ve acılığı söz konusu olunca, bir çiftçinin sanısı bir kitaracının sanısından daha üstün olur.

THEODOROS: Hiç olmaz mı!

SOKRATES: Öte yandan bir beden eğitimcisi, çalınacak bir ezginin uyumlu veya uyumsuz olacağına dair, müzisyenden daha iyi bir sanı edinemez; her ne kadar ezgi çalındıktan sonra uyumlu olduğunu kendi başına düşünebilecek olsa da.

THEODOROS: Elbette yapamaz bunu.

SOKRATES: Aynı şekilde, hazırlanmakta olan bir yemeğe katılacak ve daha önce aşçılık eğitimi almamış birisinin, yemeklerden alınan lezzeti yargılamak konusunda aşçıdan daha az
178e yetkili olduğu açıktır. Çünkü ele aldığımız konu henüz her bir kişiye neyin haz verdiği veya vermekte olduğu değil, gelecekte her bir kişiye neyin haz verir görüneceği ve haz vereceği olduğuna göre; bir kişi hakkında en iyi yargıyı o kişinin kendisi mi verir, yoksa sen mi ey Protagoras? Yoksa sen, hiç değilse mahkemede her birimizi ikna edebilecek kanıtlar hakkında, bu konulardan habersiz kişilere göre daha iyi yargı belirleyemiyor muydun?

THEODOROS: Kesinlikle Sokrates, onun kendisini herkesten en farklı gördüğü mesele buydu.

SOKRATES: Zeus adına sevgili dostum, onunla düşüp kalkan-
179a ları, gelecekte olacakları ve düşünülecekleri hiçbir kâhinin ya da başka bir kimsenin kendisinden daha iyi bilemeyeceğine inandırmamış olsaydı, hiçbiri ona böyle yüklü paralar vermeyi gerekli görmezdi.

THEODOROS: Çok doğru.

SOKRATES: Demek ki hem yasa koyma işinin, hem de faydalı şeyin gelecekle ilgisi var; ve herkes şunu kabul edecektir ki, yasa koyan bir devletin en faydalı olanı bulmakta başarısızlığa düşmesi çoğu zaman bir zorunluluktur.

THEODOROS: Elbette.

SOKRATES: O hâlde, öğretmenine bir cevap olarak şunları söylemek yerindedir: Bir insanın başka bir insandan daha bilge 179b
olduğunu ve böylece daha az bilge olan için bir ölçü olduğunu kabul etmek zorunda; öte yandan bana gelince, bilgisiz biri olduğum için istesem de istemesem de onun adına yaptığımız savunmanın zorunlu kıldığı biçimde bir ölçü olmam gerekmiyor.

THEODOROS: Onun iddiası en çok da bu bakımdan çürütüldü gibime geliyor, Sokrates. Öte yandan başkalarının sanılarını geçerli kılması bakımından da çürütüldü; çünkü kendi iddiasının onlar tarafından hiçbir zaman doğru kabul edilmediği gösterilmiş oldu.

SOKRATES: Bu iddiayı çürütmenin ve herkesin her sanısının 179c
doğru olmadığını göstermenin pek çok başka yolu var, Theodoros; gelgelelim, her bir kimsenin algılardan ve bunlara uygun biçimde meydana gelen sanılardan edindiği hâlihazırdaki etkilenimlerin doğru olmadığını ortaya koymak çok daha zordur. Belki hiç zor dememeli,çünkü bunlar ola ki hiç çürütülemezler; kim bilir belki de bunların gerçek anlamda bilgi olduğunu söyleyenler haklıdırlar ve şu Theaitetos da algıyla bilginin aynı şeyler olduğunu söylemekle hiç yanlış yapmamıştır. Bu nedenle, Protagoras adına dillendirdiğimiz 179d
söylevin bize buyurduğu üzere, şu hareket eden varlığın daha yakınına gelmemiz ve tıngırdattığımızda çıkacak sesin sağlam mı yoksa bozuk mu olduğunu gözden geçirmemiz gerekiyor. Bu konudaki tartışma yabana atılır cinsten değil, şimdiye kadar pek çok kişi arasında dönmüş.

THEODOROS: Hem de hiç yabana atılır cinsten değil; aksine bütün bir İonya'yı dalga dalga sarıyor. Çünkü Herakleitos'-

un yandaşları bu iddiayı kuvvetli biçimde savunuyorlar.[24]

SOKRATES: Durum buysa, sevgili Theodoros, meseleyi tam da
179e onların ortaya koyduğu ilkelerden başlayarak ele almamız gerekiyor.

THEODOROS: Tastamam öyle. Çünkü senin de söylediğin gibi Sokrates, Herakleitos'un, Homeros'un ve hatta daha öncekilerin ilkelerini Ephesoslunun yandaşlarıyla, hele hele bu konularda tecrübe sahibi olduğunu iddia edenlerle tartışmanın öfkeden kudurmuşlarla tartışmaktan hiç farkı yok. Çünkü tam da ellerindeki yazılara uygun biçimde hep yer değiştirmelerine rağmen; belli bir konu üzerinde kalmaya ve sorulanları sakin biçimde cevaplayıp kendi sorularını sormaya
180a gelince yetenekleri hiçten bile aza iniyor. Ya da şöyle demeli: Bu adamlardaki sükunetin yetersizliğini anlatmak için "hiçten bile az" demek de yetersiz kalır. Bir soru soracak olsan, kafa karıştırıcı ve gölgeli sözlerini[25] sadaktan çıkarılan oklar gibi sana fırlatırlar. Söylediklerinden birini alıp anlam vermeye kalkışsan, yerden bitme bir başka söze takılıp kalırsın. Bu adamlardan hiçbiri seni bir yere vardırmaz, birbirlerini
180b de bir yere vardırdıkları olmaz. Buna karşılık, ne konuşmada ne de ruhlarında hiçbir şeyin sabit kalmamasına fevkalade dikkat ederler. Bana kalırsa, bunun hareketsizlik anlamına geleceğini düşünürler. Zaten bütün kavgaları da bununladır, var güçleriyle bunu ortadan kaldırmaya çaba gösterirler.

---

[24] Kendi Theodoros'una söylettiği bu cümleyle, hem Platon'un Herakleitos-Parmenides çekişmesinde yandaş olduğu taraf, hem de dönemin İonya'sındaki felsefe tartışmalarının gerçek gündemi belirgin hâle geliyor.

[25] Burada kullanılan ifade, ῥηματίσκια αἰνιγματώδη, Platon'un yalnızca burada ve Herakleitos için kullandığı, derin söz oyunuyla güçlendirilmiş bir nitelemedir. "Kafa karıştırıcı" anlamına gelen αἴνιγμα başka diyaloglarda ve başka yazarlarda da karşımıza çıkıyorken, ῥηματίσκια sözüne buradan başka hiçbir yerde rastlayamayız ve ῥημα ile σκιά (*gölge, belli belirsiz şekil, hayalet*) sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir özgün sözcüktür.

SOKRATES: Belki bu adamları hep kavga ederlerken gördün Theodoros, huzurlu oldukları zamanlarda hiç yanlarında olmadın. Çünkü onlar senin dostun değil. Bu türden sözleri yalnızca kendilerine benzetmek istedikleri öğrencilerine ve boş zamanlarında söylediklerini sanıyorum.

THEODOROS: Hangi öğrencilerden söz ediyorsun, tanrısal dostum? Bunların hiçbiri bir diğerinin öğrencisi olmaz. Her biri 180c
şurdan burdan duyduğu şeylerle kendi kendini yetiştirir ve bir diğerinin de hiçbir şey bilmediğini düşünür. Diyeceğim şu ki, bu adamların hiçbirinden, gönüllü ya da gönülsüz hiçbir iddia çıkaramazsın. Bu nedenle, meseleyi kendi başımıza ve bir geometri sorusu gibi ele alarak araştırmamız gerek.

SOKRATES: Dediğin çok yerinde. Öte yandan o geometri sorusu, anlattıkları pek çok şeyi gizli kapaklı şiir sözleriyle örten
eski adamlardan kalmış olan değil mi? Onlara göre her şeyin 180d
oluş kaynağı sürekli akmakta olan Okeanos'la Tethys'- tir ve hiçbir şey sabit durmaz.Aynı şeyi, daha bilge oldukları için her şeyi apaçık gösteren sonrakiler, bilgeliklerini ayakkabı ustaları bile işitip öğrensin de kimi şeylerin sabit durup kimilerinin devindiğini düşünme ahmaklığından kurtulsun ve her şeyin devindiğini öğrendikten sonra da kendilerini onurlandırsın diye yapmıyorlar mı? Ama neredeyse unutmuşum Theodoros, bunun tam aksini ortaya koyanlar da vardı ve
şöyle diyorlardı: "Böylece 'devinimsiz' olmaya varır her şe- 180e
yin adı."[26] Melissos ve Parmenides gibi, bu düşünceye sahip bütün ötekiler de her şeyin bir ve sabit olduğunu, içinde devinecek bir uzama sahip olmadıklarını söylüyor. Şimdi bütün bunlar karşısında ne söyleyeceğiz, dostum? Küçük adımlarla ilerleyerek hiç farkında olmadan gelip ikisinin ortasına

---

[26] Platon burada, Parmenides'in dizesini uyarlayarak anıyor. Aslı şu şekilde: "...Μοῖρ' ἐπέδησενοὖλονἀκίνητόν τ' ἔμεναι· τῷ πάντ' ὄνομ' ἔσται... : *Yazgı bütünü devinimsiz durmaya zincirledi: Her şeyin adı olsun diye bu...*" (VIII-38; DK B-7)

düştük; kendimizi bir yol kurtarıp kaçamazsak, palaistrada
181a çizgi oynarken her iki taraftan yakalanıp sürüklenenler gibi cezasını çekmemiz gerekecek. Bana öyle geliyor ki, evvela ilk ele aldıklarımızı gözden geçirmeliyiz; şu akan adamları. Eğer iddiaları bize sağlam görünürse, ötekilerden kaçmaya çalışarak bunlara yardım eder ve bizi çekmeleri için uğraşırız. Fakat "bütün"e yandaş olanların[27] söyledikleri daha doğ-
181b ru görünürse, devinimsiz olanı devindirenlerden kaçarak bu tarafa sığınırız. Öte yandan her ikisinin söylediği de bize makul görünmezse, böyle sıradan adamlar olarak bu pek yaşlı ve pek bilge adamları reddedip kendi söylediğimize değer vermemiz gülünç olur. Gör işte, Theodoros, böyle bir tehlikeyi göze almaya değecek mi, yoksa değmeyecek mi.

THEODOROS: Şu hâlde dayanılmaz olan şey, her iki tarafın söylediklerini adamakıllı gözden geçirmemektir Sokrates.

SOKRATES: Madem sen de bu kadar isteklisin, gözden geçirmemiz gerekiyor. Görünüşe bakılırsa, devinim hakkında söy-
181c lenenleri gözden geçirmeye şuradan başlamalı: Her şeyin devindiğini söylemekle, acaba tam olarak neyi kastediyorlar? Söylemek istediğim şu: Devinimin tek türlü mü, yoksa benim de düşündüğüm gibi onun iki türlü olduğunu mu söylüyorlar? Ama bir tek ben böyle düşünmeyeyim; sen de benimle aynı düşünceyi paylaş ki, bir şey olacağı varsa ikimize birden olsun. Şimdi bana söyle: Yer değiştirmeyi ya da aynı yerde dönüp durmayı devinmek diye mi adlandırırsın?

THEODOROS: Elbette.

181d SOKRATES: Devinimin bir türü bu olsun. Pekâlâ, bir şey hep aynı yerde dursa ama eskise, ya da beyazdan siyaha, yumuşaktan serte dönüşse veya başka türlü bir değişmeye uğrasa, bunun devinimin diğer türü olduğunu söylemek uygun olmaz mı?

---

[27] οἱτοῦὅλουστασιῶται.

THEODOROS: Bence öyle.

SOKRATES: Evet, bu zorunlu. O hâlde, iki türlü devinimden söz ediyorum: Başkalaşma ve yer değiştirme.

THEODOROS: Dediğin doğru.

SOKRATES: Bu ayrımı yaptıktan sonra, şimdi her şeyin devindiğini söyleyenlerle konuşup onlara soralım: Her şeyin her iki türlü, yani hem yer değiştirme hem de başkalaşma olarak 181e
devindiğini mi söylüyorsunuz; yoksa kimilerinin her iki türlü, kimilerininse yalnızca bir türlü devindiğini mi?

THEODOROS: Fakat Zeus'a and olsun ki bunu ben söyleyemem. Ama yine de, her şeyin her iki türlü devindiğini söyleyeceklerini düşünüyorum.

SOKRATES: Zaten öyle yapmazlarsa dostum, devinenler onlara aynı zamanda sabit görünür; böylece her şeyin devindiğini söylemek her şeyin sabit olduğunu söylemekten daha doğru olmaz.

THEODOROS: Çok doğru söylüyorsun.

SOKRATES: O hâlde her şeyin devinmesi gerektiğinden ve her bir şey için devinmemek imkânsız olduğundan; her şey her 182a
an her iki türlü devinmektedir.

THEODOROS: Zorunlu olarak.

SOKRATES: Öyleyse şu söyleyeceklerime bir bak. Bu adamların şöyle söylediklerini açığa çıkarmadık mı: Sıcaklık, beyazlık ya da bu türden başka bir şey, varolanların her birinin etkileyenle etkilenen arasında algıyla aynı zamanda yer değiştirmesiyle oluşuyor. Öte yandan etkilenen şey algının kendisi değil fakat algılayan olurken; etkileyen ise niteliğin kendisi değil, niteliği taşıyan şey. Belki de bu "nitelik" sözü sana tanıdık görünmüyor veya bütüne göre söylenince anlamıyorsun. O hâlde bir de tekiller üzerinden dinle. Etkileyen şey 182b
sıcaklık ya da beyazlık olmaz; sıcak, beyaz veya bu türden

başka şeyler olur. Sözümüzün daha başındayken[28] böyle konuştuğumuzu anımsıyorsundur: Hiçbir şey kendinde birşey olmadığı gibi, kendinde etkin veya edilgin de olamıyordu; algılar ve algılananlar bu ikisinin bir araya gelmeleriyle ortaya çıkıyor, biri niteliğin taşıyıcısı olurken ötekiyse algılayan oluyordu.

THEODOROS: Elbette anımsıyorum, aksi mümkün mü?

SOKRATES: Şimdi, ister başka türlü ister bizim gibi anlatsınlar,
182c öteki meseleleri hoş görelim. Bir tek şu üzerine konuştuğumuzu gözden kaçırmayalım ve soralım: Demek söylediğiniz gibi, varolanların hepsi devinmekte ve akmaktadır, öyle mi?

THEODOROS: Evet.

SOKRATES: Bu devinim bizim ayırdığımız şekilde iki türlü; hem yer değiştirme hem de başkalaşma olarak gerçekleşiyor, öyle değil mi?

THEODOROS: Elbette, eğer eksiksiz bir devinmeyse.

SOKRATES: Şu hâlde, başkalaşma olmaksızın yalnızca yer değiştirselerdi, bu akış içindeki yer değiştirmelerine bakarak taşıdıkları niteliği söyleyebilirdik; yoksa öyle değil mi?

THEODOROS: Öyle.

182d SOKRATES: Fakat bu bile aynı yerde durmaz, akış içindeki beyaz şey de akıp değişir, çünkü beyazlığın kendisi de bir akışın içindedir ve başka bir renge döner ve onu bu hâliyle yakalamamıza izin vermez. Bu durumda, doğru bir adlandırma olsun diye, bir renge tam olarak hangi adı vermek gerekir?

THEODOROS: Buna kimin gücü yeter, Sokrates? Konuştuğumuz her an bir akış hâlinde elimizden kayıp giden bu türden şeyleri adlandırmak mümkün mü?

---

[28] Bkz. 152d.

SOKRATES: Peki ya, bu türden bir algı olarak görme ya da işitme hakkında ne söyleyeceğiz? Yoksa görme veya işitme 182e
söz konusu olduğunda aynı yerde durduklarını mı söylemeli?

THEODOROS: Her şey deviniyorsa, bunu söylemek imkânsız.

SOKRATES: Şu hâlde, her şey her iki türlü devindiğine göre; görme için "görmemek"ten, algı içinse "algı olmayan"dan başka bir ad kullanmamamız gerekiyor.

THEODOROS: Evet, bunu yapmamalı.

SOKRATES: Öte yandan, tıpkı benim ve Theaitetos'un söylediğimiz gibi, algı bilgidir.

THEODOROS: Dediğiniz buydu.

SOKRATES: Bu durumda, bize bilginin ne olduğu sorulduğunda onun bilgi olmayandan başka bir şey olmadığını söylemiş olduk.

THEODOROS: Öyle görünüyor. 183a

SOKRATES: Her şeyin devindiğini göstermeye hevesliyken vermiş olduğumuz cevabı düzeltmek için, şu geldiğimiz nokta pek iyi oldu. Bütün hevesimiz, sırf cevabımız doğru görünsün diyeydi. Şimdi görünüşe bakılırsa, açığa çıkan şu: Eğer her şey deviniyorsa, sorulan herhangi bir soruya verilecek bütün cevaplar aynı derecede doğrudur. İster böyle olduğunu düşünün, ister olmadığını; hatta dilerseniz söz içinde bir sabitliğe düşmemek için "oluştuğunu"[29] söyleyin.

THEODOROS: Doğru söylüyorsun.

SOKRATES: Bir şey dışında, Theodoros; "böyledir" ve "böyle değildir" dedim; oysa hiçbir zaman "böyle" dememeli –çün- 183b
kü "böyle" olan artık devinemez hâle gelir– ve "böyle değil" için de aynı durum söz konusu. Bu bir devinim olmadığından, bu iddiayı savunanlar için yeni bir söz bulmak gereki-

[29] γίγνεσθαι, Herakleitosçuların *einai*'ı reddetmelerine vurgu.

yor. Çünkü kendi varsayımları sonucunda, ellerinde hiçbir sözcük kalmadı. Bununla birlikte, belli belirsiz konuştukları için, onlara en çok uyan söz "hiçbir zaman böyle değildir" olsa gerek.

THEODOROS: Evet, onlar için söylenebilecek en uygun söz budur.

SOKRATES: Öyleyse arkadaşının elinden kurtulduk Theodoros. Onun sözünü ettiği kişi aklıbaşında biri olmadıkça,[30] insanın bütün şeylerin ölçüsü olduğu sözüne hâlâ katılmıyoruz. Öte
183c yandan, hiç değilse her şeyin devindiği öğretisine uyarak, bilginin algı olduğunu da kabul etmeyeceğiz; eğer Theaitetos'un bu konuda söyleyecek başka bir sözü yoksa.

THEODOROS: Pek güzel söyledin Sokrates; bu mesele bir sonuca ulaştığına göre, artık sana sözbirliğine uygun cevaplar verme zorunluluğum ortadan kalktı demektir; işte, Protagoras hakkındaki tartışma nihayete ermiş oldu.

183d THEAİTETOS: Henüz değil, Theodoros, daha demin söylediğin her şeyin sabit olduğunu iddia eden kişiler hakkında ikiniz bir güzel konuşmadıkça, bu dediğin olmaz.

THEODOROS: Şu genç yaşına rağmen Theaitetos, yaşlı başlı adamların sözünü çiğneyerek onlara yanlış yol mu öğretmeye kalkışıyorsun? Kendini tartışmanın geri kalanı boyunca Sokrates'e hesap vermek için hazırla derim ben.

THEAİTETOS: O nasıl istiyorsa öyle olsun. Ama doğrusu, en çok da şu sözünü ettiğim meseleyi dinlemek hoşnut ederdi beni.

THEODOROS: Sokrates'i tartışmaya çağırmak, yaman atlıları düzlükte savaşmaya çağırmakla aynı şey. Bir soru sormaya gör, artık dinler de dinlersin.

---

[30] Bu cümle üzerine farklı okumalar mümkün olsa da, burada kullanılan φρόνιμός'tan diyalektikle düşünen 'filozof'u anlamak en doğrusudur.

SOKRATES: Gel gör ki Theodoros, Theaitetos'un bu arzusuna 183e
kulak asmayacağım.

THEODOROS: Neden kulak asmayasın?

SOKRATES: Çünkü her şeyin bir ve durağan olduğunu söyleyen Melissos ve ötekileri hiç de ağırbaşlı olmayan bir yolla sınamaktan çekiniyorum. Hepsinden fazla çekindiğim bir adam var ki, o da Parmenides'tir. Parmenides, Homeros'un sözleriyle, hem saygıdeğer hem de usta görünüyor gözüme. Bu adamla ben gençken ve kendiside pek yaşlıyken karşılaşmıştım, her bakımdan pek soylu bir derinliğe sahip görünmüştü bana. Söylediklerini kabullenemeyeceğimizden ve aslında ne 184a
demek istediğini anlamakta yetersiz kalacağımızdan korkuyorsam, işte bundandır. Ama en büyük korkum da şu tartışmayı başlattığımız meseleden, bilginin ne olduğu sorusundan ötürü; çünkü bu düzensiz sözler kalabalığına kanacak olursak daha niceleri patlayacak başımıza. En çok da şu alevlediğimiz mesele bizi çaresiz bırakacak. Çünkü şöyle bir laf arasında gözden geçirilse, gereğince anlaşılması imkânsız olur; öte yandan layıkıyla gözden geçirilecek olsa, bu kez de bilgi meselesi açığa kavuşturulmadan kalır. En iyisi, bu iki durum da olmasın ve ebelik sanatını kullanarak Theaitetos'- 184b
un bilgi hakkında gebe olduğu şeyleri açığa çıkarmaya uğraşalım.

THEODOROS: Pekâlâ, nasıl gerekli buluyorsan öyle yapalım.

SOKRATES: O hâlde şimdiye kadar söylenenleri tekrar gözden geçir Theaitetos. Algının bilgi olduğunu söylemiştin, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Biri gelip sana şöyle bir soru sorsa: "İnsan beyazı ve siyahı neyle görür, yüksek ve alçak sesleri neyle işitir?" Herhalde şöyle dersin: "Gözler ve kulaklarla."

THEAİTETOS: Evet, öyle derim.

184c SOKRATES: Adları ve sözcükleri pervasızca ve ince eleyip sık dokumadan kullanmak çoğu zaman bir adiliğe[31] işaret etmez; tam tersine böyle yapmamak köle ruhluluğun göstergesidir. Fakat bazı zamanlardaysa bu zorunlu hâle gelir, tıpkı senin şimdi verdiğin cevaba karşı koyarken olduğu gibi. Çünkü doğru bir cevap değil. Şimdi bir düşün, gerçekten hangi cevap daha doğrudur: Gözlerle gördüğümüz mü, yoksa gözler üzerinden gördüğümüz mü? Kulaklarla duyduğumuz mu, yoksa kulaklar üzerinden duyduğumuz mu?[32]

THEAİTETOS: Her iki durumda da "üzerinden" algıladığımızı söylemek, "-ile" algıladığımızı söylemekten daha doğru görünüyor Sokrates.

184d SOKRATES: Evet oğlum, pek çok algılananın tahta atlara konmuş insanlar gibi içimize konduğunu söylemek korkunç olur. Ve adına ister ruh densin ister başka bir şey, hepsi bu tek biçim altında da değildir; ki bütün algılananları o şey*ile* ve sözünü ettiğimiz organlar *üzerinden* algılarız.

THEAİTETOS: Bu yol ötekinden daha doğru görünüyor bana.

---

[31] ἀγεννής, yukarıda [bkz. 164c] bir kez daha olmak üzere, Theaitetos'ta iki defa geçen bu sözcük, birebir anlamıyla "soysuzluk" karşılığıdır. Fakat Platon bu sözcüğü Theaitetos'taki her iki yerde de patavatsız konuşmayla ilişkilendirmiş; bu patavatsızlık ise karşılıklı konuşma kültürüne sahip olmamaktan ileri geliyor.

[32] Çevrilmesi hayli zor olan bu paragrafta iki yapı kullanılmaktadır. İlki *dativusinstrumenti*; ikincisiyse "içinden geçerek" (kapı, vadi vs.) anlamını veren *dia*+gen.kalıbıdır. Bununla birlikte, Türkçedeki diğer iki çeviride *dia*+gen. için önerilen "aracılığıyla" ifadesi dativusinstrumenti'den farklı değildir. Aynı durum *vermittelst*yapısını kullanan Schleiermacher için de söz konusudur. Örneğin, bir düşman askerini "kılıçla öldürmek" ve "kılıç aracılığıyla" öldürmek arasında pek bir fark olmasa gerek. Sokrates'in az evvel "ince eleyip sık dokumak" (διακριβόω, ἀκρίβεια) deyişiyle kast ettiği şey bu iki grammatik yapı arasındaki ince ayrımdır ve bedenimizin *dativusinstrumenti* kalıbında söylenmeyi hak eden kısmının hangisi olduğu az sonrasında (184d) anlaşılacaktır.

SOKRATES: İşte, sana karşı böyle ince eleyip sık dokumamın sebebi şu: Acaba gözlerimiz üzerinden beyaz ve siyah şeyleri ve başka organlarımız üzerinden de öteki şeyleri aynı parçamızla mı kavrarız? Eğer bu sana sorulsa, bu kavrayışların 184e
tamamını bedende gösterebilir misin? Ama belki de, ben sana bu kadar iş çıkaracağıma bu cevabı kendin versen daha iyi olacak. Öyleyse bana söyle: Sıcak, sert, hafif veya tatlı olan şeyleri kendisi üzerinden algıladığın bütün bu şeyler, bedenin kısımlarıdır. Başka bir şeyin olabilir mi?

THEAİTETOS: Evet, başka hiçbir şeyin değil.

SOKRATES: Pekâlâ, bunlardan biri üzerinden algılayabildiğin şeyi bir başkası üzerinden algılamanın imkânsız olduğunu 185a
da kabul edersin, öyle değil mi? Sözgelişi işitmeyle algıladıklarını görmeyle, görmeyle algıladıklarınıysa işitmeyle algılayamazsın.

THEAİTETOS: Nasıl kabul etmem ki?

SOKRATES: Pekâlâ, aynı anda bu şeylerin her ikisi hakkında düşünebiliyorsan, bu onların her ikisini birden, organlardan biri ya da öteki üzerinden algıladığın anlamına gelmiyor.

THEAİTETOS: Evet, bu anlama gelmiyor.

SOKRATES: Öte yandan ses ve rengi alalım; her şeyden önce, bu ikisi hakkında edindiğin düşünce de bunların iki tane olduğudur, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Bu durumda, her biri ötekinden başka, ama kendisiyle aynı değil midir?

THEAİTETOS: Nasıl olmaz! 185b

SOKRATES: Her ikisi birden iki tane, ama ayrı ayrı birer tanedirler, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Bu da doğru.

SOKRATES: O hâlde, birbirleriyle benzemez mi yoksa benzer mi olduklarına ne demeli? Bunu fark edebilirsin, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Galiba.

SOKRATES: Pekâlâ, her ikisi hakkındaki bütün bu şeyleri ne üzerinden düşünüyorsun? Çünkü bunların her ikisinde ortak olanı ne işitme ne de görme üzerinden almak mümkün. İşte sana bu söylediklerim için bir delil: Eğer bu ikisinin[33] tuzlu olup olmadıklarını gözden geçirme imkânı olsaydı, hiç kuşkusuz bunu hangi yolla yaptığını söyleyebilirdin; ve açık ki
185c bu görme ya da işitme değil, başka bir şey olacaktı.

THEAİTETOS: Elbette başka bir şey olurdu. Dil üzerinden gelen yetidir bu, öyle değil mi?

SOKRATES: Doğru dedin. Fakat sana bazı şeylerin yalnızca bu ikisinde değil, senin "vardır" ve "yoktur" dediklerin ve benim de az önce söylediklerim dahil pek çok başka şeyde ortak olduğunu bildiren ve açık kılan bu yeti, hangi organ üzerinden iş görüyor? Algılananların her birini kendisi üzerinden algıladığımız hangi organlarımızdan söz edebilirsin?

THEAİTETOS: Sözünü ettiğin şey bunlar üzerine söylenen varlık ve var olmamak, benzerlik ve benzemezlik, aynı ve başka
185d ve ayrıca teklik ile bütün öteki sayılar olsa gerek. Şurası da açık ki, aynı zamanda tek ve çift olmakla bunun peşinden gelen bütün öteki durumları ruhumuzla hangi organ üzerinden algıladığımızı soruyorsun.

SOKRATES: Tartışmayı takip etmekte harikasın Theaitetos; sormak istediğim tam olarak buydu.

THEAİTETOS: Fakat Zeus'a andolsun ki Sokrates, bunu söylemeye benim gücüm yetmez. Ama ilk bakışta söyleyebileceğim tek şey, bütün bunlara özgü, diğerlerinde olduğu türden herhangi bir organın bulunmadığıdır. Öte yandan bana öyle

---

[33] Ses ve renk.

geliyor ki, şeylerin hepsinde ortak olanı ruhun kendisi gör- 185e
mektedir.

SOKRATES: Gerçekten pek güzelsin Theaitetos, hiç de Theodoros'un dediği gibi çirkin değilsin. Çünkü güzel konuşan kişi güzel ve iyidir. Üstelik bu güzelliğinin yanında, madem ruhun bazı şeyleri bizzat gördüğü ve başka bazı şeyleriyse bedenin yetileri üzerinden görebildiği sana apaçık görünüyor, beni uzun uzun konuşmaktan kurtararak pek iyi bir iş başarmış oldun. Çünkü benim düşündüğüm ve senin görmeni istediğim şey tam olarak buydu.

THEAİTETOS: Evet, ben de aynı şeyi düşünüyorum. 186a

SOKRATES: Pekâlâ, varlığı bunlardan hangisine koyarsın? Çünkü her şey için en fazla ortak olan bu.

THEAİTETOS: Onu ruhun bizzat, kendi başına kavradığı şeylerin arasına koyarım.

SOKRATES: Pekâlâ, benzer ve benzemezi, aynı ve başkayı da mı?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Peki, güzel ve çirkin, iyi ve kötü için ne demeli?

THEAİTETOS: Bana göre bunlar da ruhun kendi içinde, geçmişte ve şimdi olanların gelecektekilerle karşılaştırılması yoluyla, varolanların hiç şüphesiz birbirleriyle ilişki içinde görülebildiği şeyler arasındadır.

SOKRATES: Dur hele. Ruh sert olanın sertliğini, aynı şekilde 186b
yumuşak olanın da yumuşaklığını dokunma üzerinden algılamaz mı?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Gelgelelim iş varlıklarını ve her ikisinin var olduğunu, birbirlerine karşıt olduklarını ve yine bu karşıtlığın varlığını anlamaya gelince, bunu ruhun kendisi üstlenir ve birbirlerine oranlayarak bizim için bir yargıya varmaya çalışır.

THEAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: O hâlde, insanların ve hayvanların doğasında, be-
186c den üzerinden ruha gelen etkileri doğrudan algılamak doğuştan vardır. Fakat varlıklarını, faydalarını ve zararlarını kıyaslayarak bunlar üzerine akıl yürütmeye gelince, bu yetenek zaman içinde ve pek çok sıkıntıdan geçerek, yani eğitim yoluyla kazanılmaz mı?

THEAİTETOS: Tam olarak öyle.

SOKRATES: O hâlde, sözgelişi varlığa erişememiş olan biri hakikate erişebilir mi?

THEAİTETOS: Mümkün değil.

SOKRATES: Pekâlâ, hakikatine erişemediği bir şeyin bilgisine erişebilir mi?

186d THEAİTETOS: Bunu nasıl yapabilsin, Sokrates?

SOKRATES: Öyleyse bilgi etkilenimlerde değil, onlar üzerine yapılan akıl yürütmelerdedir: Çünkü görünüşe göre buradaki varlık ve hakikate erişmek yalnız bu yolla mümkün, ötekiyle değil.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: O hâlde, ikisi arasında bu denli fark varken onları aynı adla mı çağırırsın?

THEAİTETOS: Böyleyken bunu yapmak hiç doğru olmaz.

SOKRATES: O hâlde görme, işitme, koklama, üşüme ve terleme türünden olanlarına hangi adı vereceksin?

186e THEAİTETOS: Bunlara "algılamak" diyeceğim. Başka hangi adı verebilirim ki?

SOKRATES: Yani hepsine birden "algı" mı diyorsun?

THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

SOKRATES: Öte yandan bununla hakikate erişilemeyeceğini söylüyoruz; çünkü varlığa da eriştirmiyordu.

THEAİTETOS: Evet, bu yapılamıyor.

SOKRATES: Demek ki bununla bilgiye de erişilemez.

THEAİTETOS: Evet, erişilemez.

SOKRATES: Öyleyse Theaitetos, bilgi ve algı hiçbir şekilde aynı olamaz.

THEAİTETOS: Açıkça görünen bu Sokrates, şimdi gerçekten de bilginin algıdan başka bir şey olduğu ortaya konmuş oldu.

SOKRATES: Fakat bu konuşmaya başlamamızdaki amaç bilgi- 187a
nin ne olmadığını değil, ne olduğunu bulmaktı. Yine de buraya kadar geldikten sonra, bilgiyi hiçbir şekilde algıda aramamamız gerektiğini, onu ruhta, ya da tek tek varolanlarla ilgiliyken her ne ad veriliyorsa işte o şeyin kendisinde aramamız gerektiğini gördük.

THEAİTETOS: Öyle sanıyorum ki Sokrates, buna "sanmak" adı veriliyor.

SOKRATES: Doğru düşünüyorsun, sevgili dostum. Şimdi her şe-
ye baştan başlayalım. Öncesinde söylediğimiz her şeyi aklın- 187b
dan sil, varmış olduğun yerden her şeyi daha açık seçik görüp göremediğine bak ve bilginin ne olduğunu yeniden söyle.

THEAİTETOS: Onun baştan sona sanı olduğunu söylemek imkânsız Sokrates, çünkü yanlış sanılar da var. Bilgi muhtemelen doğru sanıdır, cevabım bu olsun. Eğer önceki gibi bunun da yanlış olduğu ortaya çıkarsa, şimdi yaptığım gibi bir başkasını söylemeyi denerim.

SOKRATES: Olması gereken de budur, Theaitetos; istekli biçimde konuşman, az önceki gibi cevap vermekte tereddüt etmenden daha iyi. Çünkü böyle davranırsak iki şeyden biri
olur: Ya aradığımız şeyi buluruz, ya da hiç bilmediğimiz bir 187c
şeyi bildiğimizi varsaymaktan biraz daha kurtulmuş oluruz. Doğrusu bu bile hafife alınacak bir ödül değil. Pekâlâ, ne diyorsun şimdi? Biri doğru ve öteki yanlış olmak üzere iki

türlü sanı olduğundan yola çıkarak, bilgiyi doğru sanı olarak mı tanımlıyorsun?

THEAİTETOS: Evet, şimdi de bu doğru görünüyor bana.

SOKRATES: O hâlde, sanı konusunu yeniden ele almaya değer mi diyorsun?

THEAİTETOS: Ne zaman ele almıştık?

SOKRATES: Şimdi bana rahatsızlık verdiği gibi, pek çok başka
187d zaman da rahatsızlık vermiştir bu. Böyle durumlarda kendimle ve başkalarıyla pek çetin çelişkilerim olur, bizi etkisi altına alan bu şeyin ne olduğunu ve hangi yolla ortaya çıktığını söylemekte güçlük yaşarım.

THEAİTETOS: Nedir o dediğin?

SOKRATES: Yanlış sanı edinmek. Şimdi, bu soruyu bir yana bırakmanın mı yoksa onu az öncekinden daha başka bir yöntemle araştırmanın mı daha iyi olacağını düşünüyorum ve bu konuda tereddütlerim var.

THEAİTETOS: Herhangi bir bakımdan gerekli görünüyorsa, neden araştırılmasın Sokrates? Daha demin Theodoros'la ikiniz boş zamandan söz ederken, bu tür konularda hiçbir şeyin bizi aceleci olmaya zorlamayacağını söylemekle pek haklıydın.

187e SOKRATES: Bunu anımsatman çok yerinde. Belki de bu, ayak izlerimizi geriye doğru takip etmek için hiç de kötü bir zamanlama değildir. Çünkü bir tek küçük işi layıkıyla bitirmek, çok sayıdaki işi yetersiz yapmaktan daha iyidir.

THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Pekâlâ şimdi, söylediğimiz tam olarak nedir? Bir sanının yanlış olduğunu söylediğimizde, içimizden biri yanlış sanı edinirken ötekinin sanısının doğru olduğunu, bunun doğa gereği böyle olduğunu mu söylemek istiyoruz?

THEAİTETOS: Gerçekten de bunu söylemek istiyoruz.

SOKRATES: İmdi, her şey hakkında ve her bir durumda ya bilmemiz mümkün, ya da bilmememiz. Öyle değil mi? Öğrenmek ve unutmak meselelerini ise bu ikisinin arasında bir yerde bulundukları için bir yana bırakıyorum; çünkü şu anda konumuza dahil değiller. 188a

THEAİTETOS: Gerçekten de Sokrates, her bir durum için bilmek ve bilmemekten başka hiçbir yol yok.

SOKRATES: Bu durumda, sanı edinen birinin o sanıyı ya bildiği ya da bilmediği bir şey hakkında oluşturması zorunlu; öyle değil mi?

THEAİTETOS: Evet, bu zorunlu.

SOKRATES: Öte yandan, kişinin aynı şeyi biliyorken bilmemesi veya bilmiyorken bilmesi imkânsız. 188b

THEAİTETOS: Evet, bu imkânsız.

SOKRATES: Pekâlâ, yanlış sanı edinen birisi; bildiği şeylerin aslında o şeyler değil de bildiği başka şeyler olduğunu varsayarsa, her ikisini de bilmesine rağmen hiçbirini bilmiyor mu olur?

THEAİTETOS: Fakat bu imkânsız Sokrates.

SOKRATES: Öyleyse bir kişi, bilmediği bir şeyin bilmediği başka bir şeyle aynı olduğunu düşünebilir mi? Bu şunu demeye gelir: Bir kişi ne Sokrates'i ne de Theaitetos'u tanımıyorken, Sokrates'in Theaitetos veya Theaitetos'un Sokrates olduğunu düşünebilir mi?

THEAİTETOS: Bu da mümkün değil. 188c

SOKRATES: Öte yandan, ne bildiği bir şeyin bilmediği bir şey olduğunu, ne de bilmediği bir şeyin bildiği bir şey olduğunu düşünebilir.

THEAİTETOS: Bu gerçekten de saçma olurdu.

SOKRATES: O zaman nasıl oluyor da hâlâ yanlış sanı edinebiliyor? Çünkü her şeyi ya biliyor ya da bilmiyor olduğumuza

göre, bu durumlar dışında herhangi bir sanı edinmek bana imkânsız göründüğü gibi, bu durumlar dahilinde yanlış bir sanı edinmenin de imkânsız olduğu açık.

THEAİTETOS: Çok doğru.

SOKRATES: Öyleyse, aradığımız şeyi bulabilmek için, bilme ve
188d bilmemeye değil de varolma ve varolmamaya bakmamız gerekmiyor mu?

THEAİTETOS: Tam olarak ne demek istiyorsun?

SOKRATES: Varolmayan şeyler hakkında sanı edinen birinin bu sanısının yanlış olduğu apaçık ortada olmaz mı? Üstelik başka meselelerde nasıl düşünüyor olursa olsun.

THEAİTETOS: Bu da doğru görünüyor Sokrates.

SOKRATES: Pekâlâ, biri bize şunu sorarsa ne cevap veririz Theaitetos: "Fakat bu dedikleriniz herkes için mümkün mü? Herhangi bir kimse, varolmayan bir şey hakkında, ister varolan şeylere ister kendinde şeylere ilişkin olsun, bir sa-
188e nıya sahip olabilir mi?" Bana öyle geliyor ki ona şöyle bir karşılık veririz: "Evet, yeter ki doğru olmayan bir şey düşünüyor olsun." Başka ne diyebiliriz ki?

THEAİTETOS: Öyle.

SOKRATES: Diğer meseleler için de durum böyle midir?

THEAİTETOS: Hangi meseleler?

SOKRATES: Diyelim bir kimse bir şey görüyorken, hiçbir şey görmüyor olsun.

THEAİTETOS: Bunu nasıl yapabilir ki?

SOKRATES: Elbette bir şeyi görüyorsa, varolanlardan bir şeyi görüyordur. Yoksa sen, o şeyin varolmayanlardan bir şey olabileceğini mi düşünüyorsun?

THEAİTETOS: Öyle düşünmüyorum.

SOKRATES: O hâlde, bir şeyi gören birisi varolan bir şeyi görüyor.

THEAİTETOS: Bu açık.

SOKRATES: Ve bir şeyi işiten biri, en az bir şey işitiyordur ve bu varolan bir şeydir.[34] 189a

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Ve bir şeye dokunan birisi bir şeylere dokunabildiğine göre, dokunduğu şey varolan bir şeydir.

THEAİTETOS: Bu da doğru.

SOKRATES: Pekâlâ, sanı edinen birisi en azından bir şeyin sanısına sahip olmaz mı?

THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

SOKRATES: Bir şeyin sanısına sahip olan birisi, varolan bir şeyin sanısına sahip değil midir?

THEAİTETOS: Ben de böyle düşünüyorum.

SOKRATES: O hâlde, varolmayan bir şeyi sanan birisi hiçbir şeyin sanısına sahip değildir.

THEAİTETOS: Apaçık öyle.

SOKRATES: Pekâlâ, hiçbir şeyin sanısına sahip olmayan birisinin hiçbir sanısı olamaz.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: O hâlde, varolmayan bir şeyin sanısına sahip olmak, ister varolanlara ilişkin olsun ister kendinde olsun, mümkün değil. 189b

THEAİTETOS: Apaçık öyle.

---

[34] Bu cümlelerde "bir şey" diye çevirdiğimiz ifade ἔνγέτι olup, bu ἔν'i Parmenides'in ἔν'i ile karıştırmamak gerekir. Nitekim Cornford da, daha yukarıdaki satırlardan birine düştüğü bir dipnotta, bunu εἰçγέτις kalıbıyla ilişkilendirerek, "hiçbir şey" ifadesinin karşıtı biçiminde "en az bir şey" olduğunu iddia ediyor.

SOKRATES: Öyleyse, yanlış sanı edinmek varolmayan hakkında sanı edinmekten başka bir şey.

THEAİTETOS: Evet, görünüşe göre başka.

SOKRATES: Bu durumda, ister bu yolla araştıralım ister az öncekiyle,[35] bizde yanlış bir sanı bulunamaz.

THEAİTETOS: Evet, gerçekten de bulunamaz.

SOKRATES: Yoksa, aynı adı verdiğimiz bu şey şu yolla mı ortaya çıkıyor...

THEAİTETOS: Hangi yolla?

SOKRATES: Yanlış sanının varolanları birbiriyle karıştırmak[36]
189c olduğunu söylüyoruz; böyle bir durumda kişi, varolanlardan birini düşüncesinde başka bir varolanla değiş tokuş ederek öyle olduğunu dile getiriyor. Çünkü bu yolla daima varolan bir şey hakkında sanı sahibi oluyor, ama birini ötekinin yerine koyarak. Böylece düşündüğü şey hakkında yanıldığı için, yanlış sanıya sahip olduğu haklı olarak söylenebilir.

THEAİTETOS: İşte bu söylediklerin bana pek doğru geldi. Çünkü bir kişi ne zaman "güzel" yerine "çirkin" veya "çirkin" yerine "güzel" sanısına sahip olursa, o zaman hakikaten yanlış sanıya sahip olmuş demektir.

SOKRATES: Açıkçası Theaitetos, beni küçümsüyorsun ve üstelik hiç korkmuyorsun da.

THEAİTETOS: Nasıl olur da böyle söylersin?

SOKRATES: Görünüşe göre, senin şu "hakikaten yanlış" sö-
189d züne saldırmayacağımı ve hızlı bir yavaşın, hafif bir ağırın ya da kendi doğasını terk edip de karşıtına benzeyerek kendisiyle karşıt olan bir şeyin mümkün olup olmadığını sormayacağımı düşünüyorsun. Ama yine de öyle yapayım da, bu

---

[35] Yanlış sanı, "varolma ve varolmama" yoluyla araştırılmadan hemen önce, "bilme ve bilmeme" yoluyla araştırılmıştı.

[36] ἀλλοδοξία.

cesaretin boşa çıkmış olmasın. O hâlde, dediklerine bakılırsa yanlış sanının sanılardaki bir karışıklık olduğu açıklaması seni tatmin etmiş görünüyor.

THEAİTETOS: Evet, öyle.

SOKRATES: Öyleyse senin sanına göre, düşüncenin bir şeyi kendi olduğu şey yerine başka bir şey olarak ele alması mümkün.

THEAİTETOS: Gerçekten de öyle.

SOKRATES: Bu durumda, birinin düşüncesi bu şeyi yaptığında, zorunlu olarak ya her ikisi hakkında, ya da bunlardan yal- 189e
nızca biri hakkında düşünmüş olur, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Evet, bu zorunlu. Ya aynı anda her ikisini, ya da bir tekini düşünür.

SOKRATES: Mükemmel. Düşünmek sözüyle adlandırdığın şey benimkiyle aynı mı?

THEAİTETOS: Senin bununla adlandırdığın nedir?

SOKRATES: Ben bununla, ruhun gözden geçirdiği şeyler hakkında kendi kendisiyle yaptığı konuşmayı adlandırıyorum. Bunu ben de bilmiyorum, ama açıklamaya çalışacağım. Ruh, bana göründüğü kadarıyla, düşünürken kendi kendisiyle konuşmaktan başka bir şey yapmaz; kendisine sorular sorup yine kendisi cevaplar, kendi söylediklerini onaylar veya onay- 190a
lamaz. İster ağır ağır, ister ani bir sıçramayla olsun, bir karara vardığı zaman bunu kendi kendine söyler ve hiç tereddüt etmez; işte buna sanı denir. Ben sanıya sahip olmayı "konuşmak" ve sanının kendisini ise içten yapılan "konuşma" olarak adlandırıyorum; gerçekte bu birisine karşı ve sesli biçimde yapılmaz, sessizce ve kendi kendine yapılır. Ya sen nasıl düşünüyorsun?

THEAİTETOS: Ben de aynı şekilde düşünüyorum.

SOKRATES: O hâlde öyle görünüyor ki, bir kimse bir şeyin başka bir şey olduğu sanısına kapıldığında, o şeyin başka bir şey olduğunu kendi kendine söylemiş oluyor.

190b THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Şimdi anımsamaya çalış bakalım, kendi kendine güzelin büsbütün çirkin olduğunu ya da adaletsizin adil olduğunu söylediğin hiç olmuş mudur. Ya da geçelim hepsini, daha önce hiç kendini bir şeyin büsbütün başka bir şey olduğuna ikna etmeye çalışıp çalışmadığını;veya tam aksine, rüyanda bile olsa, tek sayıların aslında çift olduklarını kendi kendine söyleyecek kadar ileri gidip gitmediğini ya da belki bu türden başka bir şey yaşayıp yaşamadığını bir gözden geçir.

THEAİTETOS: Doğru diyorsun.

190c SOKRATES: Sence sağlıklı ya da çıldırmış herhangi bir kimse, büyük bir ciddiyetle ve inanarak, kendi kendisine boğanın gerçekte at olduğunu ya da ikinin bir olduğunu söylemeye cüret etmiş midir?

THEAİTETOS: Zeus'a yemin ederim, böyle bir şey olmamıştır bence.

SOKRATES: O hâlde, eğer sanıya sahip olmak kendi kendine konuşmaksa, iki şey hakkında konuşan ve sanıya sahip olan ve her ikisini de ruhuyla kavrayan hiç kimse, birinin öteki olduğu sanısını edinemez ve bunu söyleyemez. Öte yandan, şu "biri ve öteki" sözünü de bir kenara bırakman gerek. De-
190d mek istediğim şu ki, hiç kimse güzelin çirkin olduğu ya da bu türden başka sanılara kapılmaz.

THEAİTETOS: Pekâlâ Sokrates, o sözü de bırakıyor ve söylediğin her söze katılıyorum.

SOKRATES: Öyleyse her iki şey hakkında sanıya sahip olan bir kimsenin, birini öteki sanması imkânsız.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Öte yandan, yalnızca birinin sanısına sahip olup da öteki hakkında hiçbir sanıya sahip olmayan kişi de hiçbir şekilde birinin öteki olduğunu sanmayacaktır.

THEAİTETOS: Doğru diyorsun. Çünkü bunu yapabilmesi için, sanısına sahip olduğu şeyi sanısına sahip olmadığı şeyle ilişkilendirmesi zorunlu.

SOKRATES: O hâlde, ne her iki şeyin birden sanısına sahip olan kişi, ne de bunlardan bir tekinin sanısına sahip olan kişi onları başka bir şey sanabilir. Bu durumda, yanlış sanıyı bir şe- 190e
yi başka bir şey sanmak diye tanımlayan birinin bu sözleri hiçbir şey ifade etmez. Demek ister bu yolla ister önceki yolla bakalım, bizde yanlış sanı olmayacağı besbelli.

THEAİTETOS: Görünüşe göre öyle.

SOKRATES: Öte yandan Theaitetos, bunun varolduğunu gösteremezsek pek çok saçma şeyi kabul etmek zorunda kalacağız.

THEAİTETOS: Nedir onlar?

SOKRATES: Meseleyi her bakımdan gözden geçirmeden, bunu sana söylemem. Çünkü içinden çıkamayacağımız herhangi bir durumda az önce sözünü ettiğim şeyleri kabul etmek zorunda kalırsak hepimiz adına büyük utanç duyarım. Fakat aradığımız şeyi bulup da açıklığa kavuşturacak olursak, bu gü- 191a
lünç durumdan kurtulmuş olarak, daha öncesinde bu saçmalıklara maruz kalmış kişilerden söz ederiz. Öte yandan büsbütün çıkmaza girecek olursak, öyle sanıyorum ki pek aşağılık bir duruma düşer ve artık her birimizi deniz tutmuş gibi, bu iddianın bizi istediği şekilde çiğnemesine izin verir ve her ne buyurursa kabul etmek zorunda kalırız. Şimdi kulak ver de araştırmamızın kurtuluşa ermesi için nasıl bir yol bulacağımı gör.

THEAİTETOS: Sen anlatmana bak.

SOKRATES: Evvela, bir kimsenin bildiği şeyleri bilmediği sanısına kapılmasının ve bu şekilde hataya düşmesinin imkânsız

olduğunu kabul ederken haklı olmadığımızı söyleyeceğim.
191b Çünkü bu bir şekilde mümkün.

THEAİTETOS: Yoksa benim de şüphelendiğim şeyi mi söylüyorsun? Aklıma şu gelmişti ki, Sokrates'i tanıyor olmama rağmen kimi zaman uzaktan gördüğüm ve tanımadığım birinin tanıdığım Sokrates olduğu düşüncesine kapılıyorum. Böyle bir durumda, senin sözünü ettiğin şey olur.

SOKRATES: Fakat bunu söylemekten çekindik, çünkü bizi bildiğimiz şeyleri biliyorken bilmez hâle getirecekti.

THEAİTETOS: Tam olarak öyle.

SOKRATES: Şimdi bunun yerine, şöyle bir şey koyalım ortaya;
191c kim bilir belki işimize yarar, belki de bize zararı dokunur. Fakat içinde bulunduğumuz şu durumda, her sözü iyice bir gözden geçirip denektaşına vurmamız gerekiyor. Ne söylediğime iyice bir bak: Bir kimse, evvelinde bilmediği bir şeyi sonradan öğrenebilir mi?

THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: O hâlde yeniden ve başka başka şeyler de öğrenebilir?

THEAİTETOS: Nasıl yapamasın ki?

SOKRATES: O hâlde, tartışmamızın yürüyebilmesi için, ruhumuzda bir balmumu yumrusu olduğunu düşün. Kiminde büyük olsun bu, kiminde küçük; kiminin balmumu arı olsun, kimininki kirli ve sert. Kimi başkalarındaysa daha yumuşak
191d ve tam kıvamında olsun.

THEAİTETOS: Pekâlâ, öyle düşündüm.

SOKRATES: Diyelim ki bu bize Mousa'ların annesi Mnemosyne'nin bir armağanıdır. Gördüğümüz, işittiğimiz veya düşündüğümüz bir şeyi sonradan anımsamak istiyorsak, onu algıların ve düşüncelerin altına tutarak, tıpkı mühür yüzükleriyle bıraktığımız izler gibi, üzerine damgasını basıyoruz.

Oraya damgaladığımız şeyi üzerinde görüntüsü kaldığı sürece anımsıyor ve biliyoruz. Silinenleri ya da damgası basılamayanları ise unutuyor veya hiç bilmiyoruz. 191e

THEAİTETOS: Öyle düşünelim.

SOKRATES: Şimdi şeyleri bu şekilde bilen bir adam olsun, gördüğü ve işittiği şeyleri araştırmaya koyulsun. Onun yanlış sanı edinmesinin şöyle bir yolu olduğunu görebildin mi...

THEAİTETOS: Nasıl bir yol?

SOKRATES: Bildiği şeyleri kimi zaman bildiğini, kimi zamansa bilmediğini varsayarak. İşte, az önce bunun imkânsız olduğunu kabul ederek hiç de iyi yapmamışız.

THEAİTETOS: Peki şimdi ne diyorsun bu konuda?

SOKRATES: İlkin, bunlar hakkında şöyle bir ayrımı dile getirmemiz gerekiyor: Bir kimsenin, bildiği ve ruhunda anısını taşıdığı, fakat algılamadığı şeyle; bildiği, ruhunda anısını taşıdığı ve algılamadığı bir şeyin farklı olduğunu varsayması imkânsızdır. Bunun yanında, yine bildiği bir şeyi bilmediğini ve ruhunda damgasını taşımadığını varsayması da imkânsızdır. Bilmediği bir şeyin bilmediği başka bir şey olduğunu veya bilmediği bir şeyin bildiği bir şey olduğunu varsayması da imkânsızdır. Algıladığı bir şeyin algıladığı bir başka şey olduğunu; algıladığı bir şeyin algılamadığı bir şey olduğunu; algılamadığı bir şeyin algılamadığı bir başka şey olduğunu ve algılamadığı bir şeyin algıladığı bir şey olduğunu varsayması da imkânsızdır. Bunun yanında, daha imkânsız bir şey varsa, bildiği, algıladığı ve ruhunda taşıdığı damganın da algıyla örtüştüğü şeyin bildiği, algıladığı ve ruhunda taşıdığı damganın da algısıyla örtüştüğü bir şeyden başka olduğunu varsaymasıdır. Bunun yanında, bildiği, algıladığı ve doğru bir damgasını ruhunda taşıdığı şeyin bildiği bir şeyden başka olduğunu varsayması da imkânsızdır. Bunun yanında bildiği, algıladığı ve ruhunda damgasını taşıdığı bir şeyin algıladığı bir şeyden başka olduğunu varsay- 192a 192b

192c masası da imkânsızdır. Bunun yanında, bilmediği ve algılamadığı bir şeyin bilmediği ve algılamadığı bir şeyden başka olduğunu varsayması imkânsız olduğu gibi; bilmediği ve algılamadığı bir şeyin bilmediği bir şeyden başka olduğunu düşünmesi de imkânsızdır. Bunun yanında, bilmediği ve algılamadığı bir şeyin algılamadığı bir şeyden başka olduğunu varsayması da imkânsızdır. Bir kimsenin bu durumlardan herhangi biriyle örtüşecek bir yanlış sanı edinmesi imkânsızın daha ötesindedir. Yanlış sanının ortaya çıkması için geriye yalnızca şu ihtimaller kalıyor...

THEAİTETOS: Hangi ihtimaller? Belki bunlar sayesinde daha fazlasını öğrenirim; çükü şu anda gerçekten takip edemiyorum seni.

SOKRATES: Kişinin bildiği bir şeyin bildiği ve algıladığı ya da bilmediği ama algıladığı bir başka şey olduğunu varsayması;
192d veya bildiği ve algıladığı bir şeyin bildiği ya da algıladığı bir başka şey olduğunu varsayması.

THEAİTETOS: Şimdi az öncekinden çok daha uzağına düştüm bu meselenin.

SOKRATES: O hâlde bir de şu şekilde dinle: Theodoros'u tanıyorum ve içimde onu bana bu hâliyle anımsatan bir anı var. Theaitetos'u da aynı şekilde tanıyorum, fakat onları kimi zaman görüyor, kimi zamansa görmüyorum. Kimi zaman onlara dokunuyor, kimi zamansa dokunmuyorum. Kimi zaman onları işitiyor veya kendilerinden başka algılar alıyorum, kimi zamansa onlardan hiçbir algı almıyorum. Fakat yine de onları anımsıyor ve kendi içimde biliyorum. Öyle değil mi?

192e THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Bu, açıklığa kavuşturmayı arzu ettiğim meselelerin ilkiydi: Kişi, bildiği şeyleri algılayabilir veya algılamayabilir.

THEAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: Öte yandan, bir kimse bilmediği şeyleri çoğu zaman algılamayabileceği gibi, çoğu zaman da yalnızca algılayabilir, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Bu da doğru.

SOKRATES: Bak bakalım, şimdi daha iyi takip edebiliyor musun. Eğer Sokrates Theodoros'u ve Theaitetos'u tanıyorsa, on- 193a
ları hiç görmüyor ve onlardan hiçbir algı almıyor olsa bile, kendi içinde Theaitetos'un Theodoros olduğu sanısına hiçbir zaman kapılmayacaktır. Bu dediğimi de doğru buluyor musun?

THEAİTETOS: Evet, doğru.

SOKRATES: Bu, hakkında ilk konuştuğumuz şeylerden biriydi.

THEAİTETOS: Evet, öyle.

SOKRATES: İkinciye gelince: Birinizi tanıyor ve diğerinizi tanımıyorsam ve hiçbirinizi de algılamıyorsam, yine de tanıdığım birinizin tanımadığım biriniz olduğunu hiçbir şekil de varsayamam.

THEAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: Üçüncüsü ise şu: Her ikinizi ne tanıyor ne de algı-
lıyorken, tanımadığım birinizin tanımadığım başka biriniz 193b
olduğunu hiçbir şekilde varsayamam. Şimdi, ötekilerin hepsini de sırayla bir defa daha dinlediğini düşün; bunların hiçbirinde, ister her ikinizi tanıyayım ya da hiçbirinizi tanımayayım, ister birinizi tanıyıp ötekinizi tanımayayım, sen ve Theodoros hakkında hiçbir şekilde yanlış sanı edinemem. Eğer takip edebiliyorsan, burada "tanımak" yerine "algılamak" deyince durumun yine değişmeyeceğini görebilirsin.

THEAİTETOS: Evet, takip ediyorum.

SOKRATES: Geriye bir tek yanlış sanı edinmenin mümkün olduğu durum kalıyor. Seni ve Theodoros'u tanıyorken ve balmumu yumrumda da her ikinizin damgasını taşıyorken, sizi 193c

mühür yüzükleri gibi uzaktan ve belli belirsiz gördüğüm için, tıpkı her bir ayağı bir ayak izine denk getirip tanımaya çalışır gibi, hangi damganın hangi görünüşle benzer olduğunu belirlemeye çalışırım. Fakat hataya düşüp de ayakkabılarını ters giyenler gibi birinizin görünüşünü ötekinizin damgasıyla denkleştirebilirim. Ya da tıpkı aynada görüntünün sağıyla solunun yer değiştirmesi gibi, aynı görüntü etki-
193d sine uğrayarak da hataya düşebilirim. İşte budur, sanıların değişmesiyle ortaya çıkabilecek yanlış sanı edinme durumu.

THEAİTETOS: Ben de böyle düşünüyorum. Sanının durumlarını hayranlık verici bir şekilde anlattın Sokrates.

SOKRATES: Başka bir durum daha var ki, her ikinizi birden tanır ama birinizi tanımakla kalmayıp aynı zamanda algılarken diğerinizi algılamam, ve o diğeriniz hakkındaki bilgim algımla örtüşmez. Bunu daha önce de bu şekilde anlattım, fakat o sırada beni anlayamadın.

THEAİTETOS: Gerçekten de anlayamamıştım.

SOKRATES: Söylemek istediğim, bir kimse sizden birini tanıyor
193e ve algılıyorken ve algısıyla örtüşen bilgisine sahipken, o birinizin tanıdığı, algıladığı ve algısıyla bilgisinin örtüştüğü başka biri olduğunu hiçbir şekilde varsayamayacağıydı. Yoksa bu değil miydi?

THEAİTETOS: Evet, buydu.

SOKRATES: Geriye bir tek az önce sözünü ettiğim ve yanlış sanı meydana getirdiğini söylediğimiz durum kaldı. Bu, her ikisini de tanıyan ve gören ya da başka bir yolla algılayan,
194a ancak her ikisinin de damgasını algıyla örtüşür biçimde koruyamayan kişinin durumudur ve hedefi bir türlü tutturamayıp etrafını vuran kötü bir okçuya benzer. Yanlış diye adlandırılan şey de budur.

THEAİTETOS: Muhtemelen öyle.

SOKRATES: Ve damgalardan birinin algısı olup da diğerinin algısı olmadığı zamanlarda, düşünce, o tek algıyı algısı olmayan damgayla denkleştirir ve böylesi bütün durumlarda yanlışa düşer. Bir kelimeyle: Eğer şimdi söylediklerimiz doğruysa, görünüşe göre bir kimsenin hiç bilmediği ve algılamadığı şeyler hakkında yanılması da yanlış sanı edinmesi de söz konusu olamaz. Sanıların bükülüp alaşağı olduğu ve 194b
yanlış ya da doğruya döndüğü şeylere gelince, bunlar yalnızca bildiklerimiz ve algıladıklarımızdır; ve damga ve izler dosdoğru biçimde benzerleriyle bir araya getirilince doğru sanı, eğri ve çarpık biçimde biraraya getirilince yanlış sanı meydana gelir.

THEAİTETOS: O hâlde bu söylediklerimiz pek iyi oldu, değil mi Sokrates?

SOKRATES: Şimdi söyleyeceklerimi işitince, daha iyi olduğunu 194c
düşüneceksin. Gerçekten de, doğru sanı edinmek iyi, yanılgıya düşmekse kötü.

THEAİTETOS: Aksi mümkün değil.

SOKRATES: Bunun sebebinin şu olduğunu söylerler: Bir kimsenin ruhundaki balmumu yeterince kalın, büyük, pürüzsüz ve kolay yoğrulabilirse, algılar üzerinden gelip de ruhun "yüreğine"–ki Homeros bunun balmumuyla benzerliğini örtük sözlerle dillendirir–[37] bırakılan izler de berrak, yeterli 194d

---

[37] Krş. yukarıda 152c: Platon, Protagoras'a atfettiği sözlerin birebir ayrısını burada Homeros için kullanıyor. Öte yandan, bu satırda Fowler ve Cornford'un her ikisi birden bizi Homeros'un İlyada II.851 ve XVI.554'üne gönderirken, Platon'da aniden beliren "Homeros'un sofizme düştüğü" iddiasını yalnızca Fowler, kararsız biçimde ve yukarıya atıfta bulunmaksızın not etmiş. Homeros'un bu iki yerde de kullandığı ifade λάσιονκῆρ (*titrek yürek*) olup, Platon'un burada şiirsel söylenişini (κέαρ) kullandığı "yürek" ile "balmumu" anlamındaki κηρός arasında etimolojik değil ama poetik, dolayısıyla sofistik bir bağ

derinlikte ve aynı zamanda uzun süreli olur; böyle kimselerin evvela kavrayışı keskin, ikinci olaraksa bellekleri güçlüdür. Daha da önemlisi, algıların izlerini birbiriyle karıştırmaz ve böylece doğru sanılar edinirler. Bu izler saf ve yerleri de geniş olduğundan, bunların her birini, adına varolanlar dediğimiz şu mühürlerle çarçabuk uydururlar ve böylece onlara bilge adı verilir. Sence de öyle değil mi?

THEAİTETOS: Kesinlikle.

194e SOKRATES: Gelelim şu bilgeler bilgesi şairin övüp durduğu titrek yüreklere ya da saflığını yitirmiş ve kirli olanlara. Bunlar ya fazlasıyla ıslak ve yumuşak; ya da pek sert olurlar. Islak olanlar çabuk kavrayışlı ve fakat çok unutkan olurken, sert olanlarsa bunun tam tersidir. Öte yandan şu titrek ve taş gibi katı olanlar, kendilerine karışmış toprak veya çamurla epey kirlenmiş olduklarından, taşıdıkları damgalar bulanıktır. Sert olanların izleri bulanık olur; çünkü derin değildir. Islak olan-
195a ların izleri de bulanık olur; çünkü oluştukları andan itibaren hızla silinmeye başlar. Bütün bunların yanında bir de o küçük ruhlardaki yer azlığı yüzünden hepsi birbiri üstüne binince, çok daha bulanık hâle gelirler. Bu nedenle, böylesi bütün adamlar yanlış sanılar edinmeye yatkındır. Bir şey gördükleri, işittikleri ya da düşündükleri zaman, ruhtaki izleri bunların her birine çabucak uyduramadıkları ve ağır oldukları ve üstelik birbiriyle karıştırdıkları için çoğunlukla yanlış görür, yanlış işitir ve yanlış düşünürler. İşte böyle adamlara varolanlar konusunda yanılgıya düşen ve bilgisiz kimseler denir.

195b THEAİTETOS: İnsanlar için söylenebilecek en doğru sözleri söyledin Sokrates.

SOKRATES: O hâlde, bizde de yanlış sanılar olduğunu söyleyelim mi?

---

kurduğu açıktır. Nitekim hemen aşağıda, 194e'de, Platon'un söylemek istediği çok daha net biçimde anlaşılacaktır.

THEAİTETOS: Pek tabii.

SOKRATES: Ve doğru olanlar?

THEAİTETOS: Doğru olanlar da.

SOKRATES: Artık her iki türlü sanının da varolduğu konusunda yeter derecede bir fikir birliğine vardığımızı düşünebilir miyiz?

THEAİTETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: Gerçekten de Theaitetos, boşboğaz adamlar pek korkunç ve sevimsiz olurlar.

THEAİTETOS: Nasıl? Bunu ne için söyledin şimdi?

SOKRATES: Öğrenme konusundaki şu hantallığımdan ve ha- 195c
kiki anlamdaki gevezeliğimden artık usandığım için. Tembelliğinden ötürü sözü aşağı yukarı çekip duran, hiçbir söylediğinden emin olamayan fakat yine de hiçbirinden kurtulamayan bir adamı kim görse aynı adı vermez mi?

THEAİTETOS: Ama sen ne diye usanasın?

SOKRATES: Usanmakla kalmadım, bana şöyle bir soru soracak birisine hangi cevabı veririrm, bundan da pek korkuyorum: "Ey Sokrates, yoksa sen yanlış sanının algıların birbiriyle ilişkilerinde yahut düşüncelerde değil de, algıların düşünce- 195d
lerle bir araya gelmelerinde olduğunu mu keşfettin?" Herhalde güzel bir şey bulmuşuz gibi caka satarak kabul ederdim bu söylediğini.

THEAİTETOS: Bana sorarsan Sokrates, az önce ortaya koyduğumuz şey hiç de utanılacak cinsten değil.

SOKRATES: "Pekâlâ," derse aynı adam, "diyorsun ki, yalnızca düşündüğümüz ve hiç görmediğimiz bir insanın, yine hiç görmediğimiz ve dokunmadığımız, hiç algılamadığımız fakat yalnızca düşündüğümüz bir at olduğunu hiçbir zaman varsayamayız, öyle mi?" Herhalde böyle düşündüğümü söylerim ona.

THEAİTETOS: Doğruyu söylemiş olursun.

195e SOKRATES: "Ne yani?" derse aynı adam, "Bu iddianın anlamı, düşünülenden başka hiçbir şey olmayan onbir sayısının, yine düşünülenden başka hiçbir şey olmayan oniki sayısı olduğunun hiçbir zaman varsayılamayacağı mıdır?" Haydi bakalım, bu da senin cevaplayacağın soru olsun.

THEAİTETOS: Cevap olarak, görülebilen ve dokunulabilen bir onbir sayısının oniki olduğunun pekâlâ varsayılabileceğini, fakat gerçekte bunlar düşüncede oldukları için, aynı olduklarının hiçbir zaman sanılamayacağını söylerim.

SOKRATES: Ne demek? Beş ve yedinin kendisini düşünen bir
196a adam mıdır demek istediğin? Bununla beş veya yedi tane insanı ya da başka şeyi gözünün önüne getirerek düşünen birini değil, hani şu balmumu yumrusunda birer anı olup da yanlış sanının nesnesi olamayacaklarını söylediğimiz beş ve yedinin kendisini düşünen birini kastediyorum. Sence, kendi kendisiyle konuşarak bunların toplamda kaç ettiklerini yine kendisine soranlardan bazısı on bir ettiğini düşünüp söylerken başka bazısı on iki cevabını mı verir, yoksa hepsi birden on iki olduğunu mu söyler ve düşünür?

THEAİTETOS: Zeus'a andolsun ki, pek çokları on bir cevabını
196b verir ve üstelik incelenen sayı ne kadar büyük olursa, o kadar çok hata yapılır. Öyle sanıyorum ki sen de sırf bunlar için değil, bütün sayılar için konuşuyorsun.

SOKRATES: Evet, bu doğru. Şimdi bir düşün bakalım, buradaki on ikinin kendisini düşünmek şu balmumu yumrusundaki on biri düşünmekten başka nedir ki?

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Bu durumda, ilk başta konuştuklarımıza geri mi döndük? Çünkü böyle bir durumdaki insan, bildiği bir şeyin bildiği başka bir şey olduğunu varsaymış olur. Bunun müm-
196c kün olmadığını söylemiş ve böyle bir durumda yanlış sanı-

nın varolamayacağını kabul etmek zorunda kalmıştık; aksi hâlde, o kişi zorunlu olarak aynı şeyi hem biliyor, hem de bilmiyor olacaktı.

THEAİTETOS: Çok doğru.

SOKRATES: Bu durumda, yanlış sanı edinmenin düşünceyle algıyı birbirine karıştırmaktan farklı bir şey olduğunu göstermemiz gerekiyor. Çünkü eğer böyle olsaydı, düşünülenler konusunda hiçbir zaman yanılgıya düşmememiz gerekirdi. Şimdiyse iki yolumuz var: Ya yanlış sanı diye bir şey söz konusu değil, ya da insanın bildiği bir şeyi bilmemesi mümkün. Sen olsan hangisini seçerdin?

THEAİTETOS: Bir seçim yapmama imkân yok Sokrates.

SOKRATES: Ama akıl her ikisinin birden mümkün olmasına 196d
izin vermiyor. Ne dersin, yüzsüzlüğü göze alıp da farklı bir işe kalkışalım mı?

THEAİTETOS: Nasıl yapacağız bunu?

SOKRATES: Bilmenin nasıl bir şey olduğunu söylemeye çabalayarak.

THEAİTETOS: Bu neden yüzsüzlük olsun ki?

SOKRATES: Görünüşe bakılırsa, başından beri bütün konuşmamızın bilgiyi araştırmak olduğunu unutmuşsun; onun nasıl bir şey olduğunu bilmiyorduk ya?

THEAİTETOS: Bunu elbette hatırlıyorum.

SOKRATES: Böyleyken, bilginin ne olduğunu bilmeden bilmeyi
açıklamaya kalkışmak yüzsüzlük değil mi sence? Gerçekten 196e
de Theaitetos, epeyidir hiç de saf olmayan bir dolu laf ettik. Sanki aralarındaki ilişkiyi anlamışız gibi binlerce defa "tanıyoruz" veya "tanımıyoruz"; "biliyoruz" veya "bilmiyoruz" deyip durduk, üstüne üstlük bilgiyi hiç mi hiç tanımıyoruz. Farkında mısın, bilgiden yoksunken bunu yapmaya hakkı-

mız varmış gibi, "bilmemek" ve "anlamak" sözcüklerini şimdi burada bir kez daha dillendirdik.

THEAİTETOS: Ama bunları kullanmaktan kaçınarak nasıl konuşacaksın Sokrates?

197a SOKRATES: Gerçek bir didişmeci olmadığıma göre, bunu kendim olmayarak yapacağım. Şimdi burada öyle birisi olsa, bu sözlerden nasıl kaçınacağımızı bize gösterebilir ve benim söylediklerimi de yerden yere vurabilirdi. Ama sıradan insanlar olduğumuza göre, bilmenin nasıl bir şey olduğunu söylemeye cüret etmemi ister misin? Bunun gerçekten de işe yarayacağını düşünüyorum.

THEAİTETOS: Zeus adına yap bu dediğini. Bu sözleri kullanmaktan kaçınamazsan da seni pek hoş göreceğimi bil.

SOKRATES: Şimdilerde bilme için ne söylediklerini işitiyor musun hiç?

THEAİTETOS: Belki, ama doğrusu şu anda hiç hatırlamıyorum.

197b SOKRATES: Dediklerine göre, bilgiye sahip olmak gibi bir şeymiş.

THEAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: O hâlde biz küçük bir değişiklik yaparak buna "bilginin elde tutulması" diyelim.

THEAİTETOS: Bu dediğinin ötekinden ne farkı var?

SOKRATES: Belki hiç. Ama nasıl gördüğümü dinle, sonrasında gözden geçirmem için bana yardım edersin.

THEAİTETOS: Yeter ki elimden gelsin.

SOKRATES: Pekâlâ, "sahip olmak" ve "elde tutmak" bana hiç de aynı görünmüyorlar. Sözgelişi, bir giysiyi satın alan ve hiç giymeksizin elinin altında bulunduran birinin o giysiye sahip olduğunu değil, onu elinde tuttuğunu söyleriz.

THEAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: O hâlde şuna bak: Tıpkı güvercin ya da başka türlü 197c
yaban kuşlarını yakalayıp evindeki güvercinlikte besleyen biri gibi, bilgiyi de aynı şekilde ona sahip olmaksızın elde tutmamız mümkün olsa, onu elde tuttuğumuz için bir şekilde ona her zaman sahip olduğumuzu söyleriz. Öyle değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Öte yandan, aynı adam başka bir şekilde, hepsini evindeki kafeste kapalı tutarak istediği zaman alıkoyup istediği zaman salıverebilse, her istediğini yakalayabildiği gibi 197d
istediği zaman gitmesine izin verebilse ve bunu dilediği sıklıkta yapabilse; kuşların hiçbirine sahip olduğu söylenemez, ama onlara hükmettiği söylenebilir.

THEAİTETOS: Öyle.

SOKRATES: Pekâlâ, az öncesinde ruhlara ne şekil alacağını bilmediğimiz bir balmumu yerleştirdiğimiz gibi, şimdi de her ruha içinde bütün kuş türlerini bulunduran bir güvercinlik koyduğumuzu düşünelim. Bu kuşlardan bazısı sürüler hâlinde ötekilerden ayrı olsun, bazısı az sayıdaki gruplar hâlinde dursun, bazısı ise güvercinliğin içinde tek başına şuraya buraya uçup dursun.

THEAİTETOS: Düşündük diyelim. Sonra ne olacak? 197e

SOKRATES: Kuşların birer bilgi olduğunu düşünürsek, bu kümesin çocukluk zamanlarında boş olduğunu söylememiz gerekir. Bu durumda, bilgiyi elde edip de buraya kapatan birisinin o bilginin nesnesi olan şeyi öğrenmiş veya keşfetmiş olduğunu; ve bunun da bilme dediğimiz şey olduğunu söyleriz.

THEAİTETOS: Dediğin gibi olsun.

SOKRATES: Şimdiyse onun, bu bilgilerden istediği birini yeni- 198a
den avlayıp alıkoyması ya da salıvermesi için hangi adı kullanmamız gerektiğini bir düşün; ilk elde edildikleri andaki ad mı, yoksa başka biri mi kullanılmalı? Şimdi, söyleyecekle-

rimi çok daha açık biçimde anlayacaksın. Örneğin aritmetik diye bir sanattan söz ediyorsun, değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Şimdi bunu, bütün çiftlerin ve teklerin bilgisinin peşinde koştuğumuz bir av olarak al.

THEAİTETOS: Pekâlâ, öyle alıyorum.

198b SOKRATES: Öyle sanıyorum ki, bir kimsenin sayılar hakkındaki bilgilere sahip olması ve bu bilgileri başka bir kimseye aktarması bu sanatladır.

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Bu bilgileri veren birinin öğrettiğini, alanın da öğrendiğini söyleriz. Bunları şu sözünü ettiğimiz güvercinlikte tutup hepsine birden sahip olana gelince, bildiğini söyleriz.

THEAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: Şimdi bundan sonrasını bir düşün: Dört dörtlük bir aritmetikçinin, sayıların hepsini bilmemesi mümkün müdür? Çünkü bütün sayıların bilgisi zaten ruhunda var.

THEAİTETOS: Elbette.

198c SOKRATES: Pekâlâ, sayılara sahip olan böyle bir adam kimi zaman sayıların kendilerini, kimi zaman da dışarıda varolan şeyleri kendi kendine saymaz mı?

THEAİTETOS: Elbette öyle yapar.

SOKRATES: Pekâlâ, sayı saymanın gözden geçirilen şeylerin hangi sayıya karşılık geldiğini belirlemekten başka bir şey olmadığını da kabul ediyoruz.

THEAİTETOS: Öyle.

SOKRATES: O hâlde görünen o ki, bütün sayıları bildiğinde söz birliğine vardığımız bu adam bildiği bir şeyi hiç bilmiyormuş gibi inceliyor. Bu türden çelişkileri sen de sıkça işitmiş olacaksın.

THEAİTETOS: Evet, işittiğim oldu.

SOKRATES: Öyleyse, güvercinleri elde tutmak ve avlamakla ilgili söylediğimiz örnekte bu av iki türlüdür: ilki ele geçirmeden öncedir ve onları ele geçirme amacını taşır, ikincisiyse ele geçirdikten sonradır ve bu önceden ele geçirdiklerinin sahibi olma ve onları elde tutma amacını taşır. Aynı şekilde, önceden öğrenilmiş ve bilinmiş şeylerin her birinin bilgisi yeniden öğrenilip ele geçirilir ve geri getirilir. Bu ise, çok önceden elde edilmiş fakat düşüncede el altında olmayan bilgi anlamına gelmez mi? 198d

THEAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: İşte az evvel sorduğum buydu; sayı saymaya başlayacak bir aritmetikçiyi ya da sesli okumaya başlayacak bir dilbilimciyi anlatmak için hangi adların kullanılması gerektiği. Çünkü böyle biri, bir şeyi biliyor olmasına rağmen yeniden ve bizzat kendinden öğrenmek üzere değil midir? 198e

THEAİTETOS: Fakat bu çok tuhaf, Sokrates.

SOKRATES: Yoksa bütün harfleri ya da sayıları bildiğini kabul etmemize rağmen, bilmediği bir şeyi okuyacak veya sayacak olduğunu mu söyleyeceğiz?

THEAİTETOS: Fakat bu da akla uygun değil. 199a

SOKRATES: O hâlde ister misin, bu adların hiçbirini umursamadığımızı söyleyelim? İsteyen bilmek ve öğrenmek arasında gidip gelmekle mutlu olsun.Biz bilgiyi elde etmekle ona sahip olmanın birbirinden başka olduğunu belirledikten sonra, birisinin elde etmiş olduğu bir şeyi elde etmemiş olmasının imkânsız olduğunu söyleriz; böylelikle bir kimsenin bildiği bir şeyi bilmemesi de imkânsızdır ve bunun aksini düşünmek ancak yanlış sanı olabilir, öyle değil mi? Çünkü oradan oraya uçuşan türlü bilgilerden birini avlayayım derken, hata yapıp da şunun bilgisi yerine ötekinin bilgisine sahip olmak mümkün. On birin on iki olduğunu varsayan kişi de 199b

böyledir ve evcil güvercin yerine yabanisini yakalar gibi, kendi içinde on bir yerine on ikinin bilgisini yakalamıştır.

THEAİTETOS: Bu gerçekten de akla uygun.

SOKRATES: Öte yandan, asıl elde etmek istediğini yakaladığı zaman hataya düşmemiş ve doğru sanı edinmiş olur.[38] Böyledir doğru ve yanlış sanıların oluşması. İlk başta başımıza iş
199c açan şeylerin hiçbiri artık ayağımıza dolaşmayacak, öyle değil mi? Herhalde bunu sen de kabul ediyorsundur. Yoksa farklı mı düşünüyorsun?

THEAİTETOS: Senin gibi düşünüyorum.

SOKRATES: Böylece, şu bilinen şeyleri bilmemek bahsinden kurtulmuş olduk. Çünkü bir şey hakkında ister yanılıyor olalım ister aksi; elimizde tuttuğumuz şeyleri elimizde tutmuyor olamayacağımız açık. Fakat bana kalırsa, bizi bekleyen çok daha çetin bir durum var.

THEAİTETOS: Hangisinden söz ediyorsun?

SOKRATES: Bilgilerin birbiriyle karıştırıldığı her defasında da yanlış sanı ortaya çıkacaktır.

THEAİTETOS: Nasıl olacak bu?

199d SOKRATES: İlkin, bir kimsenin bir şeyin bilgisine sahip olmasına rağmen bilgi eksikliği yüzünden değil, kendi bilgisi yüzünden onu bilmemesi;[39] ikinci olaraksa bu şeyi başka bir şey, başka bir şeyi ise bu şey sanması. Kendisine bir bilgi sunulduğu sırada, ruhun hiçbir şeyi tanıyamaması ve her şeye yabancı olması akla çok aykırı değil mi? Çünkü bu iddia doğruysa, bilgi bizi bilgisiz kılabildiğine göre, bir şeyi bilgi-

---

[38] τἀὄντα δοξάζειν, "[gerçekten] varolan hakkında sanı edinmek" anlamında.

[39] Burada "bilmemek" diye çevirdiğimiz fiil de ἀγνοέω ve "bilgi eksikliği" dediğimiz sözcük ise ἀγνωμοσύνη'dir. Sözcüklerin her ikisi de ἀγνοέω ile kurulmuş olup, aynı zamanda "tanımamak, aşina olmamak" anlamlarına gelebilir.

sizliğin bildirmesi veya körlüğün gördürmesi için de hiçbir engel kalmıyor.

THEAİTETOS: Belki de Sokrates, kuşları yalnızca bilgi türleri için örnek göstermekle iyi yapmadık; bilgisizlik türlerinin de ruhun içinde ötekilerle birlikte oradan oraya uçtuğunu düşünmemiz gerekirdi. Böylece ava çıkan kişi aynı şeyin kimi zaman bilgisini yakalarken kimi zaman bilgisizliğini yakalar; bilgisizlikle yanlış sanı, bilgiyle de doğru sanı edinmiş olurdu. 199e

SOKRATES: Seni takdir etmemek kolay değil, Theaitetos. Ama doğrusu, söylediklerini bir kez daha gözden geçir. Çünkü şöyle dedin: Bilgisizliği yakalayan kişi, yanlış sanı edinir. Öyle değil mi? 200a

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Elbette yanlış sanı edindiğini hiç düşünmeyecek.

THEAİTETOS: Nasıl düşünsün!

SOKRATES: Tam aksine, hakkında yanlış sanıda bulunduğu şeyleri doğru bildiğinden emin olacak.

THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: O hâlde bilgisizliği değil de bilgiyi avlamış olduğuna inanacak.

THEAİTETOS: Bu açık.

SOKRATES: Demek böyle uzaklarda gezip dolaştıktan sonra, yine en baştaki çıkmazla karşı karşıya kaldık. Belki de sorgucumuz bu hâlimize gülerek şöyle diyecek: "Ey kusursuz adamlar, şu hâlde hem bilgiyi hem de bilgisizliği bilen bir adam, bildiği bu şeylerden birinin bildiği öteki şey olduğunu mu düşünecek? Peki ya her ikisini de bilmediği zaman, bilmediği birinin bilmediği öteki olduğunu mu sanacak? Öte yandan birini bilip diğerini bilmiyorken, bildiğini bilmediği mi yoksa bilmediğini bildiği mi sanacak? Yoksa kalkıp da bana bilgi ve bilgisizlik türlerinin de farklı türden bilgileri 200b

olduğunu; bunları elde eden ve saçma sapan bir güvercin-
200c likte ya da balmumu yumrusunda tutan kişininse, ruhunda el altında tutmasa bile, bunlara sahip olduğu sürece her birini biliyor olduğunu mu söyleyeceksiniz? Siz böylece hep aynı şey etrafında, sonsuza kadar, işe yarar hiçbir şey elde etmeden dönüp durmak zorunda mısınız?" Bu sözlere nasıl bir karşılık vereceğiz, Theaitetos?

THEAİTETOS: Zeus'a and olsun Sokrates, ne söylemek gerektiğini bilmiyorum.

SOKRATES: O hâlde, sevgili oğlum, bilgiyi bir yana bırakarak onun öncesinde yanlış sanının peşine düşmekle hiç de doğru yapmadığımızı gösteren ve bizi bir güzel paylayan şu ko-
200d nuşma pek yerinde, öyle değil mi? Bilginin ne olduğunu yeterince bilmeksizin, diğerini bilmek imkânsızdır.

THEAİTETOS: Hâl böyleyken Sokrates, söylediğin gibi düşünmek zorundayız.

SOKRATES: O hâlde yeniden başa dönersek, bilginin ne olduğunu söylemek gerekir? Bundan öyle kolay vazgeçmeyeceğiz, değil mi?

THEAİTETOS: En azından sen vazgeçmedikçe, ben de vazgeçmem.

SOKRATES: Pekâlâ; hiç değilse bizi kendimizle karşı karşıya getirmeyecek biçimde, bilginin ne olduğunu söyle bakalım?

200e THEAİTETOS: Başta nasıl söylemeye çalıştıysak öyle, Sokrates, bundan başka söyleyebileceğim bir şey yok.

SOKRATES: Hangisinden söz ediyorsun?

THEAİTETOS: Bilginin doğru sanı olduğu. Çünkü ne zaman olursa olsun doğru sanı edinmek hatasız olmaktır ve ondan doğan her şey de güzel ve iyidir.

SOKRATES: Nehri geçeceklere kılavuzluk eden adam her şeyin kendiliğinden ortaya çıkacağını söylerdi, Theaitetos.[40] Şimdi biz araştırmamızda ilerlersek, peşinde olduğumuz şey hızlıca ve kendiliğinden ortaya çıkar. Fakat bekleyecek olursak 201a
hiçbir şey açığa çıkmaz.

THEAİTETOS: Doğru diyorsun. Biz de ilerleyelim ve görelim.

SOKRATES: Pekâlâ, bunun ne olduğunu pek kısa sürede göreceğiz. Çünkü sanatlardan biri, bilginin söylediğin şey olmadığını sana sağlam bir şekilde gösterecek.

THEAİTETOS: Nasıl olacak bu? Hangi sanattan söz ediyorsun?

SOKRATES: Kendilerine rhetor veya müdafaa ustası denen, bilgelikte en üstün kişilerin sanatı. Bunlar insanları sahip oldukları sanatla, onlara bir şeyler öğreterek değil fakat istedikleri her sanıyı edindirerek ikna ederler. Yoksa sen, parası çalınmış ya da haksızlığa uğramış kimselerin başına gelenleri, bir parça suyun elverdiği kadar[41] ve olaya hiç şahit 201b
olmamış kimselere bütün hakikatiyle öğretebilecek böyle usta öğretmenler var mı sanıyorsun?

THEAİTETOS: Hayır, öyle sanmıyorum. Onların insanları yalnızca ikna ettiklerini düşünüyorum.

SOKRATES: Pekâlâ, ikna etmenin sanı edindirmek olduğunu da kabul ediyorsun, değil mi?

THEAİTETOS: Nasıl etmem!

SOKRATES: O hâlde, yargıçlar görmekten başka hiçbir yolla bilinemeyecek bir şeye ikna olduklarında ve doğru sanı edinerek sırf işittiklerine göre hüküm verdiklerinde, doğru ola- 201c

---

[40] Kılavuzun nehrin karşısına geçilip geçilmeyeceğini soranlara verdiği bu cevabın "dene ve gör" anlamında bir atasözü hâline geldiğini Fowler aktarıyor.

[41] Bkz. 172d.

na ikna olup doğru hükümde bulunsalar bile bu hükmü bilgi olmaksızın vermiş olmazlar mı?

THEAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: Fakat sevgili dostum, eğer mahkemelerde doğru sanıyla bilgi aynı şeyler olsaydı, en keskin bir yargıç bile bilginin yokluğunda doğru sanı edinemezdi. İşte, bu ikisinin birbirinden başka olduğu şimdi de görülmüş oldu.

THEAİTETOS: Evet Sokrates, birinden işitip de unutmuş olduğum şeyi şimdi anımsadım. Kanıtlı doğru sanının bilgi ol-
201d duğunu; kanıtsız olanınsa bilginin dışında kaldığını söylüyordu. Onun sözleriyle konuşacak olursam, kanıtı olmayan şey bilinebilir olmayan, kanıtı olansa bilinebilir olandı.

SOKRATES: Pek güzel söyledin. Ama şu bilinebilir olanla bilinebilir olmayanı nasıl ayırmış? Bunu da anlat ki, her ikimizin bundan aynı şeyi anlayıp anlamadığımızı görelim.

THEAİTETOS: Bunu anımsayabilir miyim, bilmiyorum. Fakat birisi anlatacak olursa, herhalde gerisini getirebilirim.

SOKRATES: Öyleyse kulak ver de bu rüyaya karşılık başka bir
201e rüyayı işit. Öyle sanıyorum ki, bizi ve bütün öteki şeyleri meydana getiren ve adına ilk öğeler denen şeylerin kanıta sahip olmadığını söyleyenleri ben de işitmiştim. Bunların her biri ancak kendi başına ve kendinde adlandırılabilir; hiçbirini başka türlü nitelemek mümkün değildir ve hiçbiri için
202a "böyledir" veya "böyle değildir" denemez. Çünkü bu onlara varlık olmayı veya varlık olmamayı atfetmek olur; oysa eğer kendi başına söyleneceklerse onlara hiçbir şey eklememek gerekir. Onlara ne "kendisi", ne "o", ne "-den her biri", ne "bir teki", ne "bu" ve ne de çoklardan biri olduğunu ifade edecek hiçbir söz eklememek gerekir. Çünkü bunlar, her sözü pervasızca gezip dolaşan ve varolanların her birine eklenebilen, eklendikleri şeylerden de ayrı olan deyişlerdir. Öğeye gelince, ondan söz etmek mümkün olsaydı ve kendine özgü bir kanıtı olsaydı, bunu varolan bütün öteki şey-

lerden ayrı biçimde söylemek gerekirdi. Gelgelelim, bu ilk şeyleri bir kanıtla dile getirmek imkânsızdır. Onları ancak ve 202b
ancak adlandırmak mümkündür –ve tek bir adları vardır–; onlardan meydana gelen şeyler ise birleştirilmiş olduklarından, adları da birleşiktir ve birer kanıt meydana getirir; çünkü adların birleşimi kanıtın özüdür. Böylelikle öğeler kanıtsız ve bilinemez, fakat algılanabilirdirler. Onlardan meydana gelenlerse bilinir, ifade edilebilir ve doğru sanının nesnesi olabilen şeylerdir. Böylece, bir kimse bir şey hakkında kanıtı olmaksızın doğru bir sanı edindiği zaman ruhu o şey 202c
hakkındaki doğruyu dile getirir, fakat bilmez. Çünkü bir şeyin kanıtını dillendirmeye ya da anlamaya gücü yetmeyen kişi, o şey hakkında bilgisizdir. Öte yandan, doğru sanıya kanıtı da ekleyebildiği zaman, bütün hepsini birden elde eder ve bilgiye tastamam sahip olur. Senin işittiğin rüya böyle miydi, yoksa başka mı?

THEAİTETOS: Tastamam böyleydi.

SOKRATES: Pekâlâ, bilginin kanıtlı doğru sanı olduğunu söyleyen bu açıklama seni tatmin etti mi?

THEAİTETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: O hâlde biz, Theaitetos, bugün burada, eski bilge- 202d
lerin pek çoğunun peşinde koşup da kocadığı ama bulamadığı şeyi yakalamış olduk, öyle mi?

THEAİTETOS: Her ne olursa olsun Sokrates, bence bu söylediklerimiz pek iyiydi.

SOKRATES: Elbette bu söylenenlerin dediğin gibi olması mümkün; bilgi, kanıttan ve doğru sanıdan başka ne olabilir ki? Fakat söylediklerimiz arasında beni tatmin etmeyen bir şey var.

THEAİTETOS: Hangisi?

SOKRATES: Tam da en zekice görüneni; öğelerin bilinemez, bileşiklerinse bilinebilir cinsten olduğu. 202e

THEAİTETOS: Yani doğru değil mi?

SOKRATES: İyice bir bakmak gerek. Bütün bunları kendilerini kullanarak söylemiş olduğumuz ilk örnekleri, iddiamız için birer rehine gibi elimizde tutuyoruz.

THEAİTETOS: Nedir bu ilk örnekler?

SOKRATES: Yazıdaki harfler ve heceler. Yoksa şu konuştuklarımızı dile getiren kişinin bunları söylerken başka bir şeyi göz önünde bulundurduğunu mu düşünüyorsun?

THEAİTETOS: Hayır, bunları düşünmüştür.

203a SOKRATES: Gel bunları alıp bir denektaşına vuralım; ya da kendi kendimizi denektaşına vuralım da harfleri gerçekten böyle öğrenip öğrenmediğimizi görelim. O hâlde ilk olarak, gerçekten de hecelerin kanıtı vardır ama harflerin yok mudur?

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Bana da tastamam öyle görünüyor. Pekâlâ, bir kimse 'Sokrates'in ilk hecesinin ne olduğunu sorar ve şöyle derse: "Ey Theaitetos, söyle, 'So-' nedir?" Nasıl cevap verirsin?

THEAİTETOS: *Sigma* ve *omega* olduğunu söylerim.

SOKRATES: Senin hece için yapacağın tanım bu mudur?

THEAİTETOS: Evet.

203b SOKRATES: Haydi o zaman, aynı şekilde *sigma*'nın tanımını söyle.

THEAİTETOS: Fakat bir öğenin öğeleri nasıl söylenir ki? Üstüne üstlük *sigma* sessiz bir harftir Sokrates, yalnızca bir gürültü, dilin çıkardığı bir ıslık. *Beta*'ya gelince ne bir gürültü ne de ıslıktır, harflerin pek çoğu böyle. Bu nedenle onların tanımsız olduklarını söylemek pek yerinde; öte yandan bunlar içinde en belirgin olan yedi tanesinin birer sesi var, fakat onların da tanımı yok.

SOKRATES: Tam da burada, sevgili dostum, bilgi hakkında bir sonuca ulaştık.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Öyleyse, harflerin bilinebilir olmayıp da hecelerin 203c
bilinebilir olduğunu doğru bir şekilde göstermiş olduk mu?

THEAİTETOS: Herhalde.

SOKRATES: O hâlde şuna bir bak: Hecenin iki harfli olduğunu mu, ikiden fazla harfi varsa bütün harfleri içerdiğini mi, yoksa harflerin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir biçim olduğunu mu söyleyeceğiz?

THEAİTETOS: Bence bütün harfleri içerdiğini söyleyeceğiz.

SOKRATES: Pekâlâ, *sigma* ve *omega* için bakalım. Bunların her ikisi birden, adımın ilk hecesidir. Bunu bilen birisi, bu harflerin her ikisini de bilmez mi?

THEAİTETOS: Bilmez olur mu! 203d

SOKRATES: O hâlde *sigma*'yı ve *omega*'yı biliyor.

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Nasıl olur bu? Her birini ayrı ayrı bilmiyor; yani hiçbirini bilmiyor ama her ikisini birden biliyor mu olacak?

THEAİTETOS: Fakat bu çok korkunç ve akıl dışı, Sokrates.

SOKRATES: Her ikisini birden bilmezden önce her birini ayrı ayrı bilmek zorunluysa, heceleri bilmek isteyen birinin de bütün harfleri tanıması zorunlu. Böylece, yaptığımız o güzelim tanım sıvışıp ortadan kayboldu.

THEAİTETOS: Üstelik birdenbire! 203e

SOKRATES: Çünkü onu iyi gözetmedik. Belki de hecenin harfler olduğunu değil de onlardan meydana gelen bir tür olduğunu, harflerden farklı ve kendine özgü bir biçim taşıdığını söylememiz gerekirdi.

THEAİTETOS: Tastamam öyle. Belki de bu yol bizi hedefe ötekinden daha çabuk ulaştırır.

SOKRATES: İyice incelememiz gerek; bu büyük ve kutlu iddiadan böyle korkakça vazgeçmeyelim.

THEAİTETOS: Gerçekten de öyle.

204a SOKRATES: O hâlde hece, az evvel söylediğimiz gibi, birbiriyle uyumlu harflerden oluşan bir biçim olsun; bu yazı ve bütün öteki şeyler içinde böyle olsun.

THEAİTETOS: Tam olarak öyle.

SOKRATES: Bu durumda, parçaları olmaması gerekir.

THEAİTETOS: Neden olmasın ki?

SOKRATES: Çünkü parçaları olan bir şeyin bütününün bütün parçalar olması zorunludur. Yoksa bütünün parçalardan oluşan ve o parçaların her birinden farklı bir tür olduğunu mu söyleyeceksin?

THEAİTETOS: Evet, böyle düşünüyorum.

SOKRATES: Pekâlâ, sana göre "toplam" ve "bütün" birbiriyle
204b aynı mıdır, yoksa ikisi birbirinden farklı mıdır?

THEAİTETOS: Doğrusu berrak bir düşüncem yok. Ama madem cesurca cevap vermemi buyuruyorsun, ben de farklı olduklarını söylemeyi göze alıyorum.

SOKRATES: Gerçekten de cesaret Theaitetos, doğru olanıydı. Bir de cevabının öyle olup olmadığına bakmamız gerekiyor.

THEAİTETOS: Evet, bu gerekli.

SOKRATES: Pekâlâ, şimdiki iddiaya göre "bütün" ve "toplam" birbirinden farklı, öyle mi?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Öyleyse, toplamlar[42] ve toplam da birbirinden farklı
204c mı olacak? Sözgelişi bir, iki, üç, dört, beş, altı ya da iki kere üç, üç kere iki, dört artı iki veya üç artı iki artı bir dediğimiz

[42] πᾶν'ın çoğul hâli πάντα, "her şey".

zaman, bunların hepsinde sözünü ettiğimiz sayılar aynı mı yoksa farklı mıdır?

THEAİTETOS: Aynıdır.

SOKRATES: Bu sayı altıdır, değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: O hâlde bu deme biçimlerinin her birinde toplam olan altıdan söz ediyoruz?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Öte yandan, "toplam" derken bir tek şeyden söz etmiş olmaz mıyız?

THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

SOKRATES: Bu altıdan başka bir şey midir?

THEAİTETOS: Değildir.

SOKRATES: O hâlde, bu şekilde sayılardan oluşmuş bir şeyden 204d
söz ettiğimiz her defasında hem toplamları hem de toplamı söylemiş oluruz, değil mi?

THEAİTETOS: Bu açık.

SOKRATES: Meseleyi bir de şu şekilde söylemiş olalım: Yüz ayağın[43] sayısıyla yüz ayak aynı şeylerdir, değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Altı yüz ayak[44] için de bu böyle.

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Yine ordunun sayısıyla ordu ve bunun gibi bütün öteki şeyler için de böyle değil midir? Çünkü bunların her birindeki sayı, varolanların toplamıyla aynı şey.

THEAİTETOS: Evet.

---

[43] πλέθρον, 100 ayaklık uzunluk ölçüsü.

[44] στάδιον, 600 ayaklık uzunluk ölçüsü.

SOKRATES: Pekâlâ, her birinin sayısı her birinin parçasından başka bir şey midir?

THEAİTETOS: Hayır.

SOKRATES: Bu şekilde parçalara sahip olan şey parçalardan oluşmaz mı?

THEAİTETOS: Apaçık öyle.

SOKRATES: Her sayı datoplam olduğundan, parçaların hepsinin toplam olduğu konusunda anlaşmıştık.

THEAİTETOS: Öyleydi.

SOKRATES: Öyleyse bütün, parçalardan meydana gelmez. Çünkü parçaların hepsinden meydana gelseydi, toplam olması gerekirdi.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

204e SOKRATES: Pekâlâ, herhangi bir şeyin parçası bütünün parçasından başka bir şey olabilir mi?

THEAİTETOS: Evet, toplamın parçasıdır.

205a SOKRATES: Yiğitçe savaşıyorsun, Theaitetos. Fakat toplam, tam da kendisinden hiçbir şey eksik olamadığı zamantoplam olmaz mı?

THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

SOKRATES: Bütün de aynı şekilde, dışında hiçbir şeyin kalmadığı şey değil midir? Bir parçası dışına çıkarıldığı anda, artık ne bütün olabilir ne de toplam; aynı anda her ikisi olmaktan hiçbiri olmamaya geçivermez mi?

THEAİTETOS: Şimdi bana görünen o ki, toplam ve bütün arasında hiçbir fark yok.

SOKRATES: Pekâlâ, demiştik ki, ister bütün olsun ister toplam, bir şeyin parçaları varsa parçalarıyla aynı şey oluyor.

THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: O hâlde, az evvel söylediğimi yinelersek: Eğer hece demek harfler demek değilse, birer parçası olarak harflere sahip olamaması da zorunlu değil midir? Öte yandan 205b
hece harfler olsa, en fazla onlar kadar bilinebilir olmaz mı?

THEAİTETOS: Öyle.

SOKRATES: İşte bu durum ortaya çıkmasın diye birbirlerinden farklı olduklarını kabul etmiştik.

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Şimdi, harfler hecenin parçaları olmadığına göre, hecenin parçaları olup da harfler olmayan başka bir şeyden söz edebilir misin?

THEAİTETOS: Hiçbir zaman. Çünkü eğer hecenin parçaları olduğunu kabul ediyorsam, harfleri bırakıp da parça diye başka şeylerin peşine düşmem pek gülünç olurdu Sokrates.

SOKRATES: O hâlde şimdiki kanıtımıza göre Theaitetos, hece 205c
parçalara ayrılamayan bir biçimdir.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Hatırladın mı sevgili dostum, az öncesinde pek yerinde bir söz olduğunu düşünerek, başka şeylerin kendilerinden meydana geldiği ilk öğelerin birer kanıta sahip olmadığını kabul etmiştik; çünkü her biri kendi başınaydı ve birleşik değildi; farklı ve başka türlü söylendikleri için önlerine "olmak" ya da "bu" sözünü eklemek doğru olmuyordu ve bu nedenle hem kanıtsız hem de bilinmezdiler.

THEAİTETOS: Hatırlıyorum.

SOKRATES: Onun tek biçimli ve parçalara ayrılmaz olmasının 205d
bundan başka bir nedeni var mı? Ben başka bir neden göremiyorum.

THEAİTETOS: Başka bir neden görünmüyor.

SOKRATES: O hâlde, parçaları olmadığı ve tek biçimli olduğuna göre, hece de bu türden sayılmalı.

THEAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: Şimdi, hece demek birkaç harf demekse ve hece parçası olan harflerle bir bütünse, o zaman harfler hecelerden daha az ya da çok bilinir veya tanımlı olamaz. Çünkü her parçanın bütünle aynı olduğunu ortaya koymuştuk.

205e THEAİTETOS: Bu doğru.

SOKRATES: Öte yandan, eğer hece parçasız ve bir ise, o zaman da harfle benzer biçimde tanımsız ve bilinmezdir; çünkü aynı neden onları aynı kılar.

THEAİTETOS: Buna karşı söyleyecek bir sözüm yok.

SOKRATES: Öyleyse hece bilinebilir ve ifade edilebilirken, harfin bunun tersi olduğu iddiasını kabul etmeyeceğiz.

THEAİTETOS: Eğer kendi iddiamız bizi ikna ediyorsa, gerçekten de kabul etmeyelim.

206a SOKRATES: Fakat ne dersin, kendin harfleri öğrendiğin zamanı düşününce bu söylenenlerin tersini kabul etmek daha doğru gelmiyor mu sana?

THEAİTETOS: Ne anlamda?

SOKRATES: Bu öğrenme süreci boyunca başarmaya çalıştığın şey, harfleri gördüğün ve işittiğin anda her birini kendisi olarak tanımaya çalışmaktan başka bir şey değildi. Böyle yaptın ki, söylendikleri ve yazıldıkları zamanki sıralamaları seni zora sokmasın.

THEAİTETOS: Çok doğru diyorsun.

SOKRATES: Öte yandan bir kitaracı için, öğrenmekte varılacak
206b en son yer seslerin her birini kolayca takip edebilmek ve hangi telden çıktığını bilmekten başka nedir? Bunların da müziğin öğeleri olduğunu herkes kabul eder, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Evet, başka hiçbir şey değildirler.

SOKRATES: O hâlde, kendi deneyimlemiş olduğumuz öğelerden ve bileşiklerden[45] yola çıkarak başka şeyler hakkında sonuçlar çıkaracaksak, cins olarak öğelerin, her bir şeyi eksiksiz öğrenmemizi sağlamak bakımından, bileşiklerden çok daha açık ve üstün bir bilme yolu sağladığını kabul etmemiz gerekir. Böyleyken birisi kalkıp da bize bileşiklerin doğası gereği bilinebilir ve öğelerinse aynı nedenle bilinemez olduklarını söylerse, o kişinin bizimle bilerek veya bilmeyerek alay etmekte olduğunu hesaba katmamız yerinde olur.

THEAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: Öte yandan, bence bunu başka bazı yollarla da göstermek mümkün; ama yolumuza çıkan şu meseleyi de gözden kaçırmayalım: En kusursuz bilginin doğru sanıya kanıtın eklenmesiyle ortaya çıktığı söylenirken, aslında söylenmek istenen nedir? 206c

THEAİTETOS: Evet, buna da bakmamız gerek.

---

[45] Bu iki sözcük,στοιχεῖον ve συλλαβή, genel anlamda *öğe* ve *bileşik* kavramlarını, özel anlamda ise *harf* ve *hece* kavramlarını ifade etmektedir. Bu anlam genişlemesinin asıl kaynağı belirsiz olmakla birlikte, Aristoteles'teki şu pek kafa karıştırıcı "*logos*'un*ousia*'sı olarak harfler ve heceler" öğretisinin asıl kaynağının Platon'un bu satırları veya bu düşünceleri olduğu düşünülebilir (Buradan önceki ve sonraki pek çok satırın da Aristoteles üzerindeki etkisi gözlemlenebilir; örneğin öğelerin bileşiklerden çok daha kolay anlaşılabilir olması vb). Öte yandan, Sokrates'in hem az yukarıda hem de bütün dialog boyunca kendi ağzından dile getirdiği muhtemel Sofistik itirazların dialogdaki neredeyse bütün argümanların asıl belirleyicisi olduklarına bakılırsa, bu düşüncenin asıl kaynağının, Protagoras'ın günümüze ulaşmamış olan *Hakikat*'i olabileceği de ihtimallerden biridir. Kesin olansa, o dönemin ve sonrasındaki birkaç yüzyılın Yunan dünyasında egemen olan argümanlardan birini bu iki sözcükte gözlemliyor oluşumuzdur.

SOKRATES: Pekâlâ, şu "kanıt" sözü bize ne anlatmak istiyor? Bana göre, üç şeyden biri.[46]

THEAİTETOS: Hangi üç şey?

206d SOKRATES: Bunların ilki kendi düşüncesini konuşma yoluyla, yani fiiller ve adlardan yararlanarak anlaşılır hâle getirmektir. Böylece ağızın akışı içinde sanılar, tıpkı bir aynadan veya sudan yansır gibi görünür. Yoksa kanıtın bu olduğunu düşünmüyor musun?

THEAİTETOS: Elbette düşünüyorum; çünkü tam da bunu yapan kişinin konuştuğunu söylüyoruz.

SOKRATES: Gelgelelim bunu ister hızlı olsun ister yavaş herkes yapabilir ve doğuştan sağır ya da dilsiz olmadıkça, herkesin bir şey hakkında düşündüğü her şeyi anlatması mümkündür.
206e Bu şekilde doğru sanıya sahip olan herkes onu bir kanıtla gösterebilir ve doğru sanının bilgiden hiçbir farkı da kalmaz.

THEAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: Ama biz yine de bilgiyi şu sözünü ettiğimiz şekilde gösteren ve anlatan hiç kimseyi bu kadar kolay yargılamayalım. Belki söylemek istediği şey bu değildir de, kendi-
207a disine soru sorulan herkesin cevabını öğelerden hareket ederek verebilmesi gerektiğidir.

THEAİTETOS: Sözgelişi, Sokrates?

SOKRATES: Sözgelişi, Hesiodos araba hakkında şöyle der: "Yüz kütük vardır bir arabada."[47] Ben bunların her birinin ne olduğunu söyleyemem, herhalde sen de söyleyemezsin. Fakat yine de bize bir arabanın ne olduğu sorulduğunda cevap ola-

---

[46] Buradan itibaren 208d'ye kadar, "kanıt" sözcüğünün λόγος'un birkaç anlamı birden göz önünde bulundurularak okunması gerekir. Sokrates buradan itibaren sözcüğün "söz" anlamının; 207d'den itibaren "akıl" anlamının ve son olarak 208c'den itibaren "tanım" anlamının doğru sanıya eklenebilecek bir "kanıt" yerine geçip geçmeyeceğini sorguluyor.

[47] Bkz. *İşler ve Günler*, 456.

rak tekerlekler, dingiller, gövde, parmaklık ve boyunduruk demeye hevesli davranabiliriz.

THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: O zaman belki de soruyu soran kişi, adımız sorulduğunda hecelerini sayarak cevap vermişiz gibi budala olduğumuzu düşünür. İster doğru sanıyla söylenmiş olsun; 207b
kendimizi dilbilimcilerin yerine koyarak Theaitetos adının kanıtını onların yaptığı gibi verebileceğimizi düşünürsek gerçekten gülünç olur. Az öncesindeki konuşmacı da, bir şeyin öğelerini doğru sanıyla birlikte sayıp dökmedikçe onun hakkında bilgiye dayalı konuşmanın söz konusu olamayacağını söylüyordu.[48]

THEAİTETOS: Gerçekten de öyle diyordu.

SOKRATES: Aynı şekilde, bizim araba hakkında doğru sanıya sahip olduğumuzu söyleyecektir. Ona bakılırsa, arabanın özünü de o yüz parçanın her birini söyleyebildiğimiz için 207c
biliriz; böylelikle doğru sanımıza kanıt ekleyerek, her bir öğeden bütüne doğru gittiğimiz için, arabanın özü hakkında sırf sanı olan şeyin yerine bilimsel ve bilgiye dayalı olanı koymuş oluruz.

THEAİTETOS: Sana doğru gelmiyor mu bu, Sokrates?

SOKRATES: Eğer sana doğru geliyorsa sevgili dostum, ve bir şeyi öğelerinden hareketle göstermenin onun kanıtı olduğunu fakat bununla birlikte hecelerle ve daha büyükleriyle yapılan açıklamanın kanıt olmadığını kabul ediyorsan söyle, 207d
bunu da gözden geçirelim.

THEAİTETOS: Evet, öyle kabul ediyorum.

SOKRATES: Öyleyse, bir ve aynı öğenin kimi zaman onun bir parçası, kimi zaman da başka bir şeyin parçası olduğunu düşünen veya aynı şeyin kimi zaman bir şeyi, kimi zamansa

---

[48] 206e'de sözü edilen kişi anıştırılıyor.

başka bir şeyi parça olarak aldığını düşünen bir kimsenin o şeyin bilgisine sahip olduğunu düşünür müsün?

THEAİTETOS: Zeus'a and olsun Sokrates, böyle düşünmem.

SOKRATES: Pekâlâ, harfleri öğrenmeye başladığın sırada, senin gibi başkalarının da böyle yaptığını hatırlamıyor musun?

207e THEAİTETOS: Acaba söylemek istediğin şu mu: Aynı hecenin kimi zaman bir harfi, kimi zamansa başka bir harfi olduğunu düşünürdük; benzer şekilde bir harfi kimi zaman bir heceye, kimi zamansa başka birine katardık.

SOKRATES: Evet, bunu söylüyorum.

THEAİTETOS: Zeus'a andolsun, bunu unutmuş değilim; öte yandan böyle yapanların bilgi sahibi olduklarını da hiç düşünmedim.

SOKRATES: Pekâlâ, şuna ne dersin: Dediğin durumdaki bir kimse "Theaitetos" yazarken *theta* ve *epsilon* yazmak gerekti-
208a ğini düşünse ve yazsa; öte yandan "Theodoros" yazmayı denerken *tau* ve *epsilon* yazmak gerektiğini düşünse ve öyle yapsa; acaba bu kişinin adlarınızın ilk hecesini bildiğini mi söyleriz?

THEAİTETOS: Fakat daha az öncesinde, böyle birinin henüz hiç bilgi sahibi olmadığı konusunda söz birliğine varmıştık.

SOKRATES: Öyleyse bu kişinin ikinci, üçüncü ve dördüncü hecelerde aynı duruma düşmesine de bir engel yok.

THEAİTETOS: Evet, yok.

SOKRATES: Bu durumda onun "Theaitetos" yazdığı her defasında harflerin sırasını doğru sanıyla bildiğini söyleyemez miyiz?

THEAİTETOS: Apaçık öyle.

SOKRATES: Fakat söylediğimiz gibi, sanıları doğru olsa bile, 208b
bunu bilgiden yoksun biçimde yapıyor.

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Yani, kanıtlı bir doğru sanısı olsa bile. Çünkü bunu harflerin doğru sırasına göre yazmıştı ve bunun da kanıt olduğunu kabul etmiştik.

THEAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: Öyleyse, sevgili dostum, henüz bilgi diye adlandıramayacağımız bir kanıtlı doğru sanı da var.

THEAİTETOS: Ne yazık ki varmış.

SOKRATES: Öyle görünüyor ki, elde ettiğimizi düşündüğümüz şu en doğru bilgi tanımı bir rüyadan ibaretmiş. Yoksa kötü konuşmak için henüz erken mi? Belki de kabul edilmesi gereken tanım bu değil de, bilgiyi kanıtlı doğru sanı olarak 208c
tanımlayacak birinin kabul etmesi gereken üç şeyden geriye kalan son biçimdir.

THEAİTETOS: İyi hatırlattın, gerçekten de biri hâlâ duruyor. Birincisi düşüncenin sesteki görüntüsü; ikincisi ise az önce söylediğimiz, öğelerden bütüne varma yoluydu. Söylediğin üçüncü şey neydi?

SOKRATES: Sorulan şey için, pek çoklarının söyleyeceği biçimde onu öteki her şeyden ayıran bir işaret gösterebilmek.

THEAİTETOS: Bu türden kanıt için bana söyleyebileceğin örnek nedir?

SOKRATES: İstersen bu örnek güneş olsun; bunu söylemek bile, 208d
onun gökyüzünde gezinip yerin etrafını dolanan en parlak şey olduğunu sana yeterince gösterir sanıyorum.

THEAİTETOS: Elbette.

SOKRATES: Bunu niye söylediğimi şimdi iyice bir anla. Tıpkı az önce söylediğimiz gibi, bir şeyin farkının onu öteki her şeyden ayrı kıldığını kabul edersen, birilerinin söylediği biçimde, onu kanıt diye almış olursun. Oysa onun ötekilerle ortak olan bir yanına bağlanırsan, kanıtın o ortaklığa sahip olan her şey içindir.

208e THEAİTETOS: Anlıyorum. Sözünü ettiğin bu şeyin kanıt diye adlandırılması da pek doğru.

SOKRATES: Öyleyse, bir kimse doğru sanısını edindiği bir şeyin ötekilerden farkını da kavrayıp bu sanıya eklerse, öncesinde yalnızca sanısına sahip olduğu o şeyin artık bilgisine de sahip olur.

THEAİTETOS: Evet, bunu kabul edelim.

SOKRATES: Şimdiyse Theaitetos, tıpkı gölgeli bir resme fazlasıyla yaklaşmış gibi, bu yakınlıktayken söylediğimiz şeyi neredeyse hiç anlayamaz oldum. Oysa uzağındayken, bana anlattığı bir şey var gibi görünüyordu.

THEAİTETOS: Demek istediğin nedir?

209a SOKRATES: Uzaklaşabilirsem, söyleyeceğim. Senin hakkında doğru bir sanım olduğunu düşünüyorum; buna kanıtını da ekleyebilirsem seni bilirim. Fakat bunu yapamazsam, yalnızca bir sanı olarak kalır.

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Öte yandan senin kanıtın, söylediğimiz gibi, ötekilerden farkına dair bir açıklamaydı.[49]

THEAİTETOS: Öyleydi.

SOKRATES: Yalnızca sanıya sahip olduğum zamansa, zihnimde seni ötekilerden farklı kılan şeyin ne olduğunu anlayamıyordum, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Doğru.

SOKRATES: Böylece, senin sahip olduğun ve diğerlerinden hiç de farklı olmayan bir ortak yanını düşünüyordum.

209b THEAİTETOS: Zorunlu olarak.

---

[49] ἑρμηνεία.

SOKRATES: Zeus adına, bir düşün: Böyle bir durumda, senin hakkında ötekilerden farklı bir sanıya sahip olmam mümkün mü? Senin bir insan olduğunu, bir burnun, gözlerin ve ağzın olduğunu ve böylece bütün her şeyini aklımdan geçirdiğimi düşün. Bu düşünce, benim Theaitetos'u Theodoros'tan ya da çoklarının söylediği gibi adi bir Mysialıdan farklı düşünmemi sağlayabilir mi?

THEAİTETOS: Nasıl sağlasın ki!

SOKRATES: Öte yandan, yalnızca bir burna ve gözlere sahip olduğunu düşünmekle kalmayıp aynı zamanda basık burunlu ve pörtlek gözlü olduğunu da düşünürsem; bu defa seni kendimden ya da böylesi başka birinden farklı düşünmüş olur muyum? 209c

THEAİTETOS: Hiçbir şekilde.

SOKRATES: Herhalde, bütün öteki basık burunluluklardan farklı bulduğum şu basık burunluluğun ve diğerlerinden farklı gördüğüm bütün özelliklerin benim zihnime işlenmedikçe, içimde bir Theaitetos sanısı meydana gelmeyecektir. Seninle yarın karşı karşıya geldiğimde, hakkında doğru bir sanı edinmem ancak bu şekilde mümkün.

THEAİTETOS: Pek doğru.

SOKRATES: O hâlde doğru sanı her bir farklılık için de edinilse gerek, öyle değil mi? 209d

THEAİTETOS: Apaçık öyle görünüyor.

SOKRATES: Bu durumda, doğru sanıya eklenecek kanıt bundan başka ne olabilir? Öte yandan, bununla söylenmek istenen, bir şeyin nasıl ötekilerden farklı olduğunun sanısını da eklemekse, böyle bir talep büsbütün saçma olur.

THEAİTETOS: Ne bakımdan?

SOKRATES: Bizden bir şeyin hangi yolla bütün ötekilerden farklı olduğunun doğru bir sanısına sahip olmamız isteniyorsa, bütün öteki şeylerin de hangi yolla ötekilerden farklı

olduğunun doğru bir sanısına sahip olmamız isteniyordur. Bu talebin, bir skutalin boşuna dönmesini ya da havan tokmağının boşuna vurulmasını, bu türden herhangi bir boş uğ-
209e raş verilmesini istemekten hiçbir farkı yoktur. Bunu bir körün tayin ettiği yön diye adlandırmak en doğrusu; çünkü hakkında sarımız bulunmayan şeyleri öğrenelim diye hâlihazırda sahip olduğumuz şeyleri elde etmemizi ancak bir kör isteyebilir.

THEAİTETOS: Pekâlâ, şimdi az önceki soruyu sorarken neyin peşinde olduğunu söyle.

SOKRATES: Eğer onun kanıt eklememize dönük talebi, sevgili oğlum, farklılıkların sanısını edinmeyip de onları bilmemiz anlamına geliyorsa, işte bu, bilgi üzerine söylenenlerin en eğlencelisi, en fazla güldüreni olur. Çünkü bilmek bilgiyi
210a yakalamak anlamına geliyordu, öyle değil mi?

THEAİTETOS: Evet.

SOKRATES: Çünkü bilginin ne olduğu sorusuna vereceği cevap, farklılıkların bilgisinin eklendiği doğru sanı olacaktır. Ona göre, kanıtın eklenmesi bu anlama geliyor.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Gelgelelim, bir yandan bilginin ne olduğunu araştırırken, bir yandan da onun farklılıkların ya da başka bir şeyin bilgisinin eklendiği doğru sanı olduğunu söylemekten daha büyük bir saflık olamaz. Böylece Theaitetos, ne algıya,
210b ne doğru sanıya, ne de kanıtın eklendiği doğru sanıya bilgi diyebiliriz.

THEAİTETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: O hâlde, bilgi üzerine hâlâ gebelik sancımız var mı sevgili dostum, yoksa bütün her şeyi doğurmuş olduk mu?

THEAİTETOS: Zeus'a andolsun ki hepsini doğurduk ve senin sayende, içimde bulunandan çok daha fazlasını söylemiş oldum.

SOKRATES: Bendeki şu ebelik sanatı, ortaya çıkan şeylerden hangisinin aslında yalnızca boş hava olduğunu ve yetiştirmeye değmeyeceğini gösteriyor mu?

THEAİTETOS: Tastamam öyle.

SOKRATES: Şimdiden böyle, başka meselelerde gebe kalmaya davranır ve de kalırsan Theaitetos, şu yaptığımız araştırma 210c
sayesinde çok daha iyilerine gebe kalmış olursun. Öte yandan hep kısır kalsan bile seninle birlikte olanlara daha az huysuzluk edersin ve eskisinden daha ehli bir aklıbaşındalıkla, bilmediğin şeyleri bildiğini düşünmezsin. İşte benim sanatımın yapabileceği ancak bu kadardır, bundan daha fazlası yok. Üstelik şimdinin ve eskinin yüce, hayranlık verici adamlarının bildiği şeyleri de bilmem; ben ve annem, bu doğurtma sanatını tanrıdan aldık; o kadınların ebesiydi, bense delikanlıların, asillerin ve böyle bilinenlerin ebesiyim. Şimdi, Melitos'un alehime açtığı davaya cevap vermek için 210d
mahkemeye gitmem gerekiyor. Sabah olunca Theodoros, yeniden burada buluşalım.

Bazı Kavramlar İçin Türkçe – Yunanca Sözlük

*Ahmaklık*ἠλιθιότης

*Akıl astalığı*μανία

*Akıl yürütme*συλλογισμός

*Akıl*λόγος

*Aklıbaşındalık*φρόνησις

*Algı*αἴσθησις

*Algılamak*αἰσθάνομαι

*Alışkanlık*ἕξις

*Apaçık*δῆλος

*Aynı*ταὐτός

*Başka*ἕτερος, ἀλλο

*Başkalaşma*ἀλλοιόω

*Benzemez*ἀνόμοιος

*Benzer*ὅμοιος

*Biçim*ἰδέα

*Bileşik*συλλαβή

*Bilgi*ἐπιστήμη

*Bilgisiz*ἀμαθής

*Bilme*γνῶσις

*Bilmek*οἶδα, γιγνώσκω,ἐπίσταμαι

*Bilmeme*ἄγνοια

Binlerce (onb.) μυρίος

*Boş zaman*σχολή

*Bütün*ὅλος

*Ceza*ζημία

*Çaresizlik*ἀπορία

*Çıkmaz*ἀπορία

*Çöpçatanlık*προμνηστικός

Damga basmak ἀποτυπόω, ἐκμάσσω

Damga, mühür, iz ἀποτύπωμα, σημεῖον, τύπος

*Değişme*μεταβάλλω

*Delil*τεκμήριον

Devinimκίνησις

Devinimsizἀκίνητος

Dindarὅσιος

Dine aykırıἀνόσιος

Dinginἡσύχιος

Doğru sanıἀληθής(ὀρθή)δόξα

Doğruἀληθής, ὀρθός

Doğurmakτίκτω

Doğurtmakμαιεύομαι

Düşünceδιάνοια

Düşüncesizlikἄνοια

Düzenbazlıkπανουργία

Ebeμαῖα

Ebelikμαιευτικός

Edilginπάσχον

Etkilenimπάθος

Etkinποιοῦν

Gebeἐγκύμων

Görünüşφάσμα, φάντασμα, φαντασία

Gülünçγέλοιος

Hareketsizlikστάσιμος

Hata yapmakδιαμαρτάνω

Heyulaεἴδωλον

İhtimalεἰκός

İlk örnekπαράδειγμα

İmkânsızἀδύνατος

Kanıδόγμα

Kanıtλόγος

Kanıtlı doğru sanıἀληθὴς δόξα μετὰ λόγου

Karşıtἐναντίος

Kendindeκαθ' αὐτὸ

Kısırἄγονος

Köpek-başlıκυνοκέφαλος

Kötü söz söylemeλοιδορία

Mesafe ölçmekγεωμετρέω

Mümkünδυνατός

Nitelikποιότης, δύναμις

Öğeστοιχεῖον

Ölçüμέτρον

Ölçütκριτήριον

Özοὐσία

Parçaμέρος

Pezevenklikπροαγωγία

Rüyaὄναρ, ἐνύπνιον

Sabitdurmak ἵστημι

Saçma ἄτοπος

Saf (budala) εὐήθης

Sahte ψεῦδος

Sanat τέχνη

Sanı edinmek δοξάζω

Sanı δόξα

Sofist σοφιστής

Sonsuz ἄπειρος

Soy γένος

Söz λόγος

Sürtünme τρῖψις

Şekil σχῆμα

Tanım λόγος

Tanımak γιγνώσκω

Tanıtlama ἀπόδειξις

Tanıtlamak ἀποδείκνυμι

Tanrısal θεῖος

Tanrısız ἀθεῖος

Tartışma ἀμφισβήτημα

Tecrübesizlik ἀπειρία

Toplam τὸ πᾶν

Toplamlar τὰ πάντα

Tür εἶδος

Ucuz φαῦλος

Usta (olumsuz işlerde) δεινός

***Ustalık* (*olumsuz işlerde*)**δεινότης

Uyanıklıkὕπαρ

Uzunlukμῆκος

Var ol(ma)makτὸ(μὴ)εἶναι

Varlıkοὐσία

Varsaymakοἴομαι

Yanlışψεῦδος

Yaradılışπεφυκότα (φύω)

Yazıβιβλίον

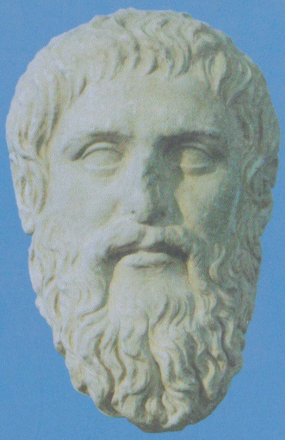
***Yer* değiştirme**φορά

Yıldız yasaları üzerine düşünmekἀστρονομέω

Yol göstericiκορυφαῖος

Zamanazlığıἀσχολία

Zanaatkârδημιουργός

PLATON
Theaitetos

Theaitetos Platon külliyatının en sert dönemeçlerinden biridir ve onu diğer Platon metinleriyle karşılıklı okuduğumuz zaman, bizi *Devlet*'in kesin yargılarıyla, kendinden emin genellemeleriyle kapılmış olduğumuz rehavetten alıkoyduğunu görürüz. Akıllara belki *Parmenides, Sofist* veya başka bir diyalog için de benzer bir durumun söz konusu olduğu gelebilir, ama bunlar sözgelişi idea kuramının açıklarını kapatmaya çalışan yahut onu sorgulayan bir tavırdayken, *Theaitetos* Platon'un süregelen bütün bir epistemoloji yaklaşımını yerinden oynatır.

Theaitetos, Devlet'te bize hakikati gösteren o kutsal Güneş'in battığı kitaptır. Konuşmanın sonunda Sokrates mahkemeye gitmek üzere doğrulur, veda edip Megara'dan ayrılır ve iyinin, adaletin, bilginin, kısacası bütün ideaların üstünde büyük, hüzünlü bir karanlık hüküm sürmeye başlar.

TLHG 0745916 FSV

ISBN: 978-9944795876
9 789944 795876

BilgeSu